

SosyalPolitika

Kamu'da

Yıl 10 / Sayı 37 / Ocak-Şubat-Mart 2017 ISBN:1306-8334

VESAYETİN KALKMASI İÇİN
**CUMHURBAŞKANLIĞI
HÜKÜMET SİSTEMİ**

Kamu'da **Sosyal**Politika

Memur-Sen'in
Bilimsel, Akademik ve Sosyal Hayata
Katkısıdır.

**Memur-Sen Adına
İmtiyaz Sahibi**
Ali YALÇIN

**Genel Yayın Yönetmeni ve
Yazı İşleri Sorumlusu**
Mehmet Emin ESEN

Yayın Kurulu
Metin MEMİŞ
Günay KAYA
Mehmet BAYRAKTUTAR
Hacı Bayram TONBUL
Levent USLU

Danışma Kurulu
Prof. Dr. Mete GÜNDOĞAN
Doç. Dr. Erdinç YAZICI
Halit ORTAKÖY
Hüseyin Rahmi AKYÜZ
Emin ŞENVER
Osman TİMURTAŞ

**Bilimsel Makaleler ile İlgili
Tüm Soru ve Yazışmalar İçin;**
Hasan Hüseyin ÖZ
hasanh15@gmail.com

Grafik Tasarım
Sercan TÜRKYILMAZ

Yayın İdare Merkezi
Memur-Sen
Oğuzlar Mah. 1371. sk.
No:1 Balgat-Çankara
ANKARA
0.312 230 09 72-73
www.memursen.org.tr

Yayın Türü
Yaygın Süreli

Basım Tarihi
Ocak-Şubat-Mart
Bu dergi Basın Ahlak İlkelerine
uymayı taahhüt eder

Baskı
EPA-MAT BASIM YAYIN
İvedik OS Ağaç İşleri San.Sit. 1357 Sk.
No:41 Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0.312 394 48 63 Fax: 0.312 394 48 65

İçindekiler

11 CUMHURBAŞKANLIĞI SİSTEMİNDE YÜRÜTME-
NİN YAPISI VE SORUMLULUĞU ÜZERİNE BAZI
TESPİTLER

15 YENİ ANAYASA ARAYIŞLARI
YENİ BİR BAŞLANGIÇ VE 16 NİSAN

23 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ
VE SONUÇLARI

27 CUMHURBAŞKANLIĞI
HÜKÜMET SİSTEMİ

35 NEDEN SİSTEM DEĞİŞİKLİĞİ?

41 CUMHURBAŞKANLIĞI SİSTEMİ
VE BÜROKRATİK DÖNÜŞÜM

45 TÜRKİYE'DE CUMHURBAŞKANLIĞI SİSTEMİ-
NE GÖRE
KUVVETLER AYRILIĞI VE DENGELER
FRENLER MEKANİZMASI

51 ÇEVRENİN REFORM GİRİŞİMİ
MERKEZİN ENGELİNE TAKILACAK MI?

53 HAK-İŞ OLARAK;
ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİNE TAM DESTEK
VERİYORUZ
EVET DİYORUZ

57 DIŞ POLİTİKA İÇİN İÇERİDE REFORM

59 AVRUPANIN REFERANDUM SANCISI

65 DEĞİŞEN KÜRESEL VE BÖLGESEL DENGELER
ÜZERİNDEN
TÜRKİYE'NİN BEKASI

73 MEDENİYETİMİZ
BATI'NIN TÜREVİ DEĞİLDİR

**Prof.Dr.
Haluk ALKAN**
İstanbul Üni.
Öğretim Üyesi

Doç. Dr. Erdinç Yazıcı
Gazi Üni. Öğretim
Görevlisi

Mehmet UÇUM
Cumhurbaşkanı
Başdanışmanı

**Prof. Dr.
Hüsamettin İNAÇ**
Dumlupınar Üni.İİBF
Dekani

Prof. Dr. Yavuz Atar
Anayasa Hukukçusu

Serdar KORUCU

Dr. Adnan KÜÇÜK

İhsan AKTAŞ

Mahmut ARSLAN
HAK-İŞ Konfедера-
syonu Genel Başkanı

Dr Murat YILMAZ
Siyaset Bilimci

Dr. Yusuf ÖZKIR
İstanbul Medipol Üni.
ÖğretimÜyesi

Hüseyin Faruk ŞİMŞEK

**Prof. Dr. Mete GÜN-
DOĞAN**
Ankara Yıldırım
Beyazıt Üniversitesi

YENİ SİSTEM, YENİ UFUKLAR

Türkiye, milletiyle devletiyle ne zaman ayağa kalksa tüm ağırlığıyla üzerine çullanan vesayet sistemiyle hesaplaşıyor...

Türkiye, darbe anayasaları tarafından her dönem tahkim edilen oligarşim düzen yerine, millet iradesinin tecellisinin önündeki engelleri kaldırarak, istikrarı önceleyen sistemi oluşturmak için bizzat millete gidiyor...

16 Nisan, işte bu hesaplaşmanın ve dönüşümün miladı olacak. Çünkü her iki vaka da, hem güçlü bir toplumsal zemine sahip hem de son on beş yıllık istikrar döneminin taşıyıcıları tarafından sahiplenilmiş durumda. Kanaatimizi besleyen bir diğer husus da, son zamanlarda özellikle Avusturya, Almanya ve Hollanda hattında sıklaşan Türkiye karşıtı açıklamalar. Her üç Avrupa ülkesi de, Türkiye’de yaşanan dönüşümden rahatsız. Hollanda’da yaşanan Bakan krizinin ardından, zaten ilk baştan itibaren Türkiye’nin attığı adımlardan rahatsız olan Almanya’nın bizzat gazeteleri marifetiyle topa girip, PKK terör örgütüne kampanya yapması için sonuna kadar önüne açması durumu özetliyor. Fakat her ne yaparlarsa yapsınlar, hangi terör örgütüyle iş tutarlarsa tutsunlar, Türkiye’nin sistem değişikliğinin önüne geçemeyeceklerdir. Çünkü Türkiye, artık, eskisi gibi müdahaleye açık bir ülke değildir.

Türkiye, siyasetten sivil toplum kuruluşlarına kadar kenetlenmiş durumdadır. Dünyada yaşanan ekonomik krizler, eskisi kadar Türkiye’ye nüfuz edememektedir. En azından, istikrarlı yönetim sayesinde, kriz ortamında dahi yönetilebilir bir ülkedir Türkiye.

İşte, biz, istikrarın kurumsal düzleme taşıyacağı sistem değişikliğini bu yüzden destekliyoruz. Vesayetten arındırılmış, oligarşik zihniyetin değil milli iradenin tam tecelli ettiği, yürütmenin doğrudan halk tarafından belirlendiği, yasamanın denge sistemi ola-

rak konumlandığı, hukukun bağımsızlıkla birlikte tarafsızlık ilkesiyle hareket etmesinin sağlandığı, toplumun tüm katmanlarının katılımı sağlayacak şekilde 18 yaşındaki gençlere seçilme hakkının verildiği sistemi neden desteklemeyelim?

İşte tem bu sebepten dergimizin bu sayısında Anayasa Reform paketini masaya yatırdık. Oluşacak yeni sisteme ilişkin değerlendirmemizi tüm yönleriyle yansıttık. Kurumsal olarak da Sayın Genel Başkanımızın Ali Yalçın’ın yazısıyla, gelecek perspektifimizi de ortaya koyarak, paketin neden desteklenmesi gerektiğini ayrıntılarıyla ortaya koyduk.

Öte yandan, derin bir muhasebe ile birlikte, özellikle, çoğu ezbere dayansa da yapılan eleştirilere cevap niteliğinde yazılarımızla, paketin anlatılması ve yukarıda kısmen ortaya koyduğumuz süreci destekleme gerekçelerimizi ayrıntılı bir şekilde ifade ettik. Biz biliyoruz ki, Türkiye, tarihinin en önemli oylamalarından birini yapacak. Ortaya çıkan semptomlardan da anlaşılacağı, sürecin etkisi bizim sınırlarımızı aşacak nitelikler taşıyor. Biz, tepkilerden ziyade beklentiler üzerinden muhtemel sonuçları daha çok önemsiyoruz. Türkiye’nin kendine özgü bir sistemle buluşması, başta gönül coğrafyamız olmak üzere, kapitalist sistem içinde emperyalizm altında inleyen toplumlar açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Yine biliyoruz ki, Türkiye, Türkiye’den ibaret değildir. Tarihi derinliğiyle, bağımsızlık şuuruyla Türkiye’de yaşanacak her gelişme, küresel etki bırakacak kadar etkiye sahip olacaktır. Dolayısıyla bizim yapacağımız her faaliyet de, bu etki dairesinin içinde olacaktır. Dergimiz, sürecin küresel etkilerini de masaya yatırarak bu bilincin taşıyıcı mecralarından biri olmayı hedeflemiştir.

“BİZ” GELİYORUZ...

Türkiye sadece 82 Anayasası ile uğraşmıyor; 1838’da Balta Limanı Anlaşmasıyla devreye giren, 1960 darbesiyle niceliksel dönüşüme uğrayarak Amerikancılaşan oligarşik vesayetle hesaplaşmayı kurumsal düzeyde gerçekleştiriyor. Bir başka deyişle 16 Nisan, millet nezdinde gerçekleşen direnişin, siyaset, dolayısıyla devlet tarafından da sahiplenildiğini tescilliyor.

Türkiye, tarihinin en önemli dönemlerinden birinden geçiyor. Bir taraftan, küresel gelişmeler, diğer taraftan kendi içinde yaşadığı değişim sancıları, Türkiye’yi yeni sistem arayışına zorladı. Özellikle koalisyonlar döneminde şiddetini artıran ve fakat zaman zaman yakalanan istikrar dönemlerinde sükûna ermiş gibi görünen değişim ve dönüşüm taleplerinin, bugün, bizzat uzun süren “istikrar döneminin mimarları” tarafından sahiplenilerek fiiliyata dökülmesi; değişimin yönünün ve dönüşüm sürecinin sağlıklı bir zeminde ve iyi bir şekilde her belirleneceğinin hem de yönetileceğinin göstergesidir.

Bu vakıayı şöyle açabiliriz... Değişim ve dönüşüm taleplerinin yeni bir sisteme inkılab etmesi, siyasi taşıyıcıların, güncelin ötesinde, daha derin bir düşünceyle hareket etmelerine bağlıdır. Türkiye gibi ülkelerde, en büyük sorun istikrar kavramına içkindir. Milli iradeye ket vurulduğu, örtülü ve açık darbelerle demokrasinin kesintiye uğratıldığı bir ülkede istikrar, ancak söylem düzeyin-

de kendine yer bulur. Oysa istikrar, bir derinliğin, birbirini besleyerek gelişim ve dönüşümün önünü açan politikaların çıktısıdır. Bununla birlikte konuya Türkiye üzerinden bakacak olursak; “görece istikrar dönemlerinin” dışında sistem, birbirini tetikleyen istikrarsızlık dönemlerinde temayüz etmiş, sonuçta da, hep oligarşinin kazandığı bir mekanizmanın sürekliliği istikrar olarak algılanmıştır/algılatılmıştır. Bu cümleden olmak üzere aslında istikrarsızlık; Türkiye açısından hem sistem sorunu hem de vesayet sisteminin temel hedefidir. Bir şekilde, çoğunlukla da görsel gerçeklik amacıyla istikrarın sağlandığı/sağlama emrinin verildiği dönemleri yaşadık. Bize istikrar olarak gösterilenin müesses nizamın kendini saklama taktiği ve stratejisi olduğunu yıllar sonra gördük.

Diğer taraftan istikrarsızlık, askeri darbelerle kurulan cuntaların varlığını ve geçiciliğini aşan sürekliliğini akredite mekanizması olarak kullanıldı. Bu gerçeği ilk fark eden ve kararlı şekilde faş eden, daha da ötesinde bizzat, müesses

nizamın açıklarını bulup, politikalar geliştiren ve güçlü halk desteğine arkasına alma becerisine sahip karizmatik liderler tarafından, istikrar gerçek anlamda ve olması gerektiği şekilde inşa edilmiştir. Ne var ki bu durum dahi görecelikle sınırlıdır. Çünkü darbe/ferman anayasaları, istikrarı yok edecek ve onu vareden milletin iradesini hiçleştirecek mekanizmalar, kurumlar ve aparatlarla müesses nizamı teminat altına almaya odaklanmıştır. Bu odaklanmanın tarihimizdeki somut görünümünü bugünden geriye 15 Temmuz'da, 17-25 aralıkta, 27 Nisan'da ve çok daha sarsıcı şekilde bizat yaşadık. Bu dönemlerde sadece geri çekilip, deyim yerindeyse pusuya yatmış vesayet müfrezelerinin neler yaptığına, ya şahit olduk ya da okuyarak muttali olduk. Onun içindir ki, oligarşinin vesayet araçlarının birbir temizlenerek, pusuya yatanların baskına uğratılması gerekir. Türkiye'nin bugüne kadar yapamadığı, bugünse yapmaya çalıştığı tam da budur. Fakat bu iş, uzun ince bir yolda kararlı adımlar gerektirmektedir.

Paradigmatal Teklifler İçin...

Türkiye üzerindeki puslu havanın dağıtılması puslu hava üzerinde kurulan pusunun bozulması için ön şart, paradigmatal teklif ve bu teklifin içeriğine yönelik kavramsal derinleşmedir. "Görece" kavramı, derinleşme açısından kilit rol oynamaktadır. İkinci fakat ilki kadar net görüntü vermeyen kilit, bugün içten içe kaynayan ve neye/nereye evrileceği belli olmayan kapitalist dünya sistemidir. Elbette bugün yaşadığımız süreçte, anayasa referandumunun temelini oluşturan sistem değişikliği ile her iki kilidi açmaya yarayacak bir çilingir üretiyoruz

aynı zamanda. Bu kadar yaygara kopartılmasının arkasında biraz da bu var. Her ne olursa olsun, küresel ölçekte yaşanan gelişmelerin, önümüzü görmemizi engellediğini düşünecek olursak, daha köklü sorgulamalara ve tekliflere ihtiyacımız olduğu gerçeğini de unutmamalıyız.

Görece refah, görece özgürlük, görece demokrasi ve görece istikrar... Bu liste uzatılabilir. Fakat biz burada verdiğimiz listeye sadık kalarak "görece" kavramının maliyeti ve çıplak gerçeği örtme kapasitesi üzerinde durarak, oligarşik kapitalist dünya sisteminin de anatomisini ortaya koyalım. Eski Amerikan başkanlarından Jimmy Carter, bir zamanlar itiraf gibi bir açıklama yapmıştı. Gerek mevcut küresel sistemin gerekse bununla ilintili olarak devletler tarafından benimsenen sistemlerin hem ortaklık hem de hedefler noktasında neye teka-bül ettiğini ortaya koyması bakımından önemli açıklamasının bir yerinde Carter, "Amerika, sonsuz siyasi rüşveti olan bir oligarşidir." diyor ve bir anlamda küresel oligarşinin ve bunu koruyan ABD pratiğini itiraf ediyordu.

Biz, bugün Türkiye özelinde gerçekleştirmeye çalıştığımız sistem değişikliğinin, küresel perspektifinin de bu cümlede gizli olduğunu düşünüyoruz. Onun için, "görece" kavramına ilişkin açıklama gayretimizi de bunun üzerinden şekillendirmek zorundayız. Kapitalist emperyalist sistem, insanlığın -diline bir parmak bal çalma- stratejisiyle hem alanını genişletti hem de kendine mahsus meşruiyet üretti. Görece kavramı, o bir parmak balın ikna gücünü artırma ve emperyalist sistemin inşasını hızlandırma aparatıdır. Geniş kitleler, "ölmek

ile olmak” arastında hayatlarını sürdürürken, “tekelci” sermaye her geçen gün semizleşmiştir. Fakat her şeyde olduğu gibi bunun da bir sınırı vardır. Devletlerini sömürü düzeni ve emperyalizm üzerine inşa etmiş Batı’nın, kavonozdaki balın peşine düşen ve ondan hakkı olan payı isteyen yeni arayışlar karşısında yükselen çığlığı bu sınıra ulaşıldığının delilidir. Küresel paylaşımında Avrupa’nın payına düşenin azalması ve iç sorunların artması, “görece refahın” Avrupa’yı ayakta tutma işlevselliğini sona erdirmiştir. Bunun sonucunda da istikrar tehlikeye girmiş, özgürlükler ve demokrasi temalı baştan çıkarıcı söylemlerin kandırmaca olduğunu itiraf edercesine Avrupa, alta gizlediği asıl niyetleri tüm karanlığıyla ortaya çıkmıştır. Avusturya, Almanya ve Hollanda özelinde Avrupa’nın genelini sataşmayla başlayıp çatışma hedefledikleri Türkiye’ye dönük hamlelerinin arkasındaki asıl sebep budur. İşte tam da bu noktada, Almanya’yı siyasal merkez, Hollanda’yı ise finansal merkez olarak konumlandırırsak resmi daha da net ortaya koymuş oluruz. Türkiye’nin değişim iradesine siyasal sistemi ve finansal gücü açısından büyük risk etiketi yapıştıran Avrupa, bu sürecin içinde bütün gizli odalarını ve hedeflerini açığa vurmamak zorunda kalabilir.

Vesayetin Göbek Bağını Koparmak İçin...

Yukarıdaki kavramsal analizin içe dönük yönüne gelecek olursak; Türkiye’deki müesses nizamın, küresel emperyalizmle göbek bağı vardır ve biz bu bağı yine küresel sistemde de değişiklikler üretecek, hatta zamanla o sistemi yok edecek bir teklifle koparılması gerektiğini düşünüyor, daha da ötesinde bunun zorun-

luluk olduğuna inanıyoruz. böylesi bir teklifi hem oluşturmak hem de milletin onayıyla sahaya sürmek aslında küresel sisteme dönük doğrudan bir tehdidin uzun zamandır bu coğrafyadan üretilmesi anlamına da geliyor. Bu yönüyle teklif hem geleceği hedefleyen, hem de geçmişin bir yerinde bizi bekleyen özümüze dönüş iradesini de barındırıyor. Fakat hem bu tehdidin eksiksiz olması hem de öze dönüş iradesinin daha yüksek oranda onaylanması için mevcut durumun tespitin doğru ve adil bir şekilde teşrih masasına yatırmaktan kaçınmamamız gerekiyor.

Türkiye’nin sistem değişimi için yaptığı hamleleri, refah yalanının üzerinden kapitalizmin hüküm sürdüğü Avrupa’da bu kadar yankı bulması ve tepki oluşturmamasını mutlaka irdelemeliyiz. Türkiye’de vesayetin oluşum sürecine ve bu süreçte Avrupa’nın belirleyici ve yönlendirici etkisine odaklanmak gerekiyor. Avrupa, Türkiye’deki değişimin kendisinden de, kendi sistemi üzerinde oluşturacağı yıkımdan da kaygı duyuyor. Yakın dönemde damga vuran şuursun tepkilerin kaynağını da bu kaygı oluşturuyor. “Batılılaşma/Baticılaşma” kavramı ve süreci bu noktada bize önemli ipuçları vermektedir. Türkiye’nin içine sürüklediği modernleşme kumpası, temelinde Avrupa ülkelerinden alınan/Avrupa tarafından dayatılan kanunlarla perdelemiştir. 1839 Balta Limanı Anlaşması, akabinde 1856-Kırım Savaşından sonra ortaya çıkan aşırı borçlanma, Osmanlı’yı sadece ekonomik değil siyasi müdahalelere de açık hale getirmiştir. Öyle ki, Osmanlı’nın oluşturduğu sistemin içinde çözümler üreterek hayata geçiren Abdülaziz Han’ın darbeyle indirilip katledilmesi, en acı müdahale örneklerin-

den biridir. Abdülhamid Han'ın 33 yıllık iktidar dönemini paranteze alırsak sözkonusu tarihten bu yana Türkiye, birkaç dönem dışında "istikrarsızlığı tetikleyen" dış güdümlü politikalara mahkum edilmiş, yetmediğinde müdahalelere maruz kalmıştır. Vesayetın kurumsallaşması da, oligarşik sistemin hükümlan olması da işte bu politikalar ve müdahalelerin doğal neticesindedir. Bu yönüyle Osmanlı'yı ayakta tutan devşirme sistemi ter-sinden işletilmiştir. Anadolu değerleri ve o değerlerin taşıyıcısı/yaşayıcı Anadolu insanı devredışı bırakılmış, değerleri ör-selenmiştir.

61'de Oluşturulan Mevzuatı Temizlemek İçin...

Türkiye'nin batılılaşma sürecinin ilk dönemini bu şekilde özetledikten sonra çok daha derin ve vesayete beka imkanı oluşturmak istenen ikinci dönemin üzerinde durmak gerekir. Dünyayı işgale yeltenen kapitalist-emperyalist sistemi perspektifinden konuya devam edecek olursak, ilk dönem, İngilizler'in hakim olduğu bir sistemle muhataptık. İkinci dönemde ise Marshall yardımıyla başlayan, çok partili hayata geçişimizle şekillenen ve nihayet 27 Mayıs darbesiyle kurumsallaşan yeni tip vesayetle ve onun baş aktörü Amerika'yla tanıştığımız dönemdir.

Konunun evsafını genişletmemek kaydıyla bir tespit yapalım: Birinci dönem diye kastettiğimiz İngiliz egemenliği esasen Amerikan egemenliğinin de temelini oluşturur. Amerika 1945'ten sonra, Birinci Dünya Savaşı sonrası İngilizler tarafından çizilen haritalar üzerine kaba kuvvetiyle oturmuş; fakat derinlerde "İngiliz aklı" o coğrafyada hüküm sürmeye

devam etmiştir. Bu önemli ayrıntıdan sonra Amerika'nın küresel egemenliği akabinde Türkiye'de oluşturduğu sistemin ipuçlarını veren ve gizli yönlerini ortaya koyan, etkileri de bugüne kadar uzanan Türkiye'nin yapay ayrışmasının altını çizen bir hadiseyi bu vesileyle aktarmak gerek.

Malum, çok partili hayata geçiş Amerika'nın bir projesi olarak şekillendi. Ne var ki, ilerleyen süreçte, Tek Parti döneminde dışlanan halk, "Yeter Söz Milletin" başlığı altında şekillenen Demokrat Parti'yi güçlü bir şekilde destekledi. Adnan Menderes'e atfedilen "küçük Amerika olacağız" beyanını üzerinden "Menderes, Türkiye'nin kapılarını emperyalizme sonuna kadar açtı" ithamının koca bir iftira olduğunu ortaya koyacak hadisemi-ze dönecek olursak; Menderes, Demokrat Parti iktidarının üçüncü döneminde önemli karar bir almıştır: ekonomiyi tarıma dayalılıktan sanayiye dayalı hale getirmek... Fakat, sermaye de donanım da yeterli değildir. Bu eksikliklerini gidermek için kredi arayışlarına girer. İlk önce, Amerika'ya müracaat eder. Amerika ise Türkiye'nin bir dönem daha cari sistem içinde devam etmesini istemektedir. Ne var ki Menderes ve arkadaşları karardır. Menderes, Türkiye'ye döner dönmez Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu'yu Sovyetler Birliği'ne gönderir. Görüşmeler olumlu geçer. Ne olduysa o zaman olur. Sokaklara dökülen "solcu!" öğrenciler, caddelerde yürütülen genç subaylar, kirli manşetler atırılan gazeteler. Hem de "Türkiye istikrarsızlaşıyor", "Türkiye yalnızlaşıyor", "İnsanlar kıyma makinalarına atılıyor" vs. bu manşetler ne kadar tanıdık değil mi?

İşte bu olaylardan sonra, Amerikan ve-

sayetinin tamamen yerleşeceği sürece girdi Türkiye. Maalesef bugün birilerinin gizlemeye çalıştığı hakikat bu. 61 Anayasası'nın yapımına yön veren saik, "elinizi çabuk tutun, asker çok yıprandı" diyen Milli Birlik Komitesi üyesi subaya "aman paşam, siz biraz daha durun" diyen akademisyen ve hukukçuların oluşturduğu garip, bir o kadar da hazin tabloda gizlidir.

Evet... Kimi çevrelerin "özgürlükler anayasası" dediği 61 Anayasası, sonuçları itibariyle, Amerikancı vesayetin bu topraklara giriş vizesidir. 82 Anayasası ise bu vizenin ikamet iznine dönüştüren ve vesayeti de kurumsallaştıran bir işlev görmüştür. 71 muhtırası, 80 darbesi de bu anayasanın yapım sürecini hızlandırmış, yazımını kolaylaştırmıştır.

Bu zaviyeden bakıldığında, Türkiye sadece 82 Anayasası ile uğraşmıyor; 1838'da Balta Limanı Anlaşmasıyla devreye giren, 1960 darbesiyle niceliksel dönüşüme uğrayarak Amerikancılaşan oligarşik vesayetle hesaplaşmayı kurumsal düzeyde gerçekleştiriyor. Bir başka deyişle 16 Nisan, millet nezdinde gerçekleşen direnişin, siyaset, dolayısıyla devlet tarafından da sahiplenildiğini tescilliyor.

Dış Güdümle Kurulan Hattı Dağıtmak İçin...

Temel noktada yapılan bazı itirazlar üzerinde yola çıkarak, 16 Nisan'da onayımıza sunulacak paketi irdeleyerek yazımıza devam edelim. Genelde itirazlar, aslında mevcut sistemin bütün arızalarının, getirilmek istenilen yüklenmesinde şekilleniyor. Yani; şekilsel olarak kimsenin sahiplenmediği ama öz itiba-

riyle, vesayetin ürettiği statükodan faydalananlardan başlayıp bizzat vesayetle paydaş olanlara - Almanya'ya kadar uzanan hattın söylemlerine bakıldığında 82 Anayasasına görünüşte karşı gerçekte sahip çıkanların kim/ler olduğu ortaya çıkıyor. Açık olarak itiraz edip örtük olarak sahiplenilen bu kimlikler, 82 Anayasası'nın oligarşik yapısını, hem kendilerinin oluşturduğunu itiraf ediyorlar hem de milletin onayına sunulan sistemi demokrasi dışı ilan ediyorlar. Daha açık bir deyişle, önerilen sisteme karşı çıkma kurnazlığıyla 82 Anayasasının gönüllü muhafızlığına devam ediyorlar. Özellikle "tek adamlık" söylemleri, söz konusu hattın, asıl niyetlerini gizlemek için kullandıkları bir kılıf niteliğindedir. Öte yandan değişmesi için sarfettiğimiz sistemde, tek adamlık fırsat ve imkânı, anayasaya bağlanmış ve teminat altına alınmış bir gerçekliktir. Kaldı ki, 61 Anayasasında oluşturulan vesayet sistemini neo-liberal mevzuatla yenileyen 82 Anayasası bir diktatörün gölgesinde yürürlüğe girmiştir.

Evet, 80 darbesinin ürünü olan 82 Anayasası, vesayetin neoliberal mevzuatla yenilenmesidir. Bunu doğrulayan itirazların en açığı hiç şüphesiz "Bizim çocuklar yaptı" beyanının 11 bin kilometre ötede dillendirilmesidir. 82 Anayasasının çalışma masası konumundaki 80 darbesinin neoliberal mevzuatla ilgisini 101 yaşında ölen David Rockefeller'in şu beyanıyla öğreniyoruz. "1980 darbesi de bizim isteklerimiz doğrultusunda yapıldı. O zamanlar ülkede bir solcular, bir sağcılar iktidara geliyor ve bizim isteklerimiz doğrultusunda ülke ekonomisini yönlendiriyorlardı. Fakat Amerika ve Avrupa'da gelişmiş ülkelerin piyasaları doyuma ulaşmışlar ve biz yeteri kadar

mal satamaz olmuştuk. Bunun üzerine diğer az gelişmiş ülkelere uyguladığımız planı Türkiye’de de uyguladık ve başarılı olduk.”

Milletin değişim iradesine ve bu doğrultuda hazırlanmış dönüşüm önerisine direnmek adına oluşturulan hayır hattın oluşum süreci de -ateşi bol olsun- Rockefeller’ın açık ettiği mevzuatta gizlidir. Ne yazık ki, tarihi kısa döngülerle ele alıyoruz. Oysa Batı’nın oluşturduğu stratejiler uzun dönemdeli çevrimleri öngörüyor. 82 Anayasası da bu stratejinin bir parçasıdır. Onun için tümüyle değiştirilmesi gerekiyor. Bu açıdan 16 Nisan’ı ve onayımıza sunulan metni “bismillah” olarak görmekte, yeni sistemin bu yönüyle hem yeni Anayasayı yapmaya hem uzun dönemli çevrimlerle oluşturulan küresel sistemle hesaplaşmaya kapı araladığını inanıyoruz.

Yerli ve Milli Bir Düzen İçin...

Çünkü; Anayasacılık tarihimize ve bu tarihte şekillenen Anayasalara baktığımız zaman, özgürlüklerden ziyade sosyal mühendisliğe, demokrasiden vesayete yol veren bir ruh ve ona beden kazandıran hükümlerin hakim olduğunu görüyoruz. Söz konusu mevzuat yığınının da Batı’nın tarihselliğini kapsayan ve onun sistemini kutsayan bir zeminden neşet ettiğini görmekteyiz. Maalesef bu durum, kendi geleneği ve değerlerin üzerinden, aynı zamanda tarihi birikiminin yüklediği sorumluluklarla hareket etme ehliyetine sahip millete ters düşmesine karşın, milletin de ötekileştirilmesi ve açık tehdit edilmesi nedeniyle uzunca bir süre devam etmiştir. Bunun sonucunda uzayan süreç milletin bilinçlen-

mesi ve kendisini yeniden egemen kılabilecek bir dirayeti yüklenmesi sonucunu da üretmiştir. Milletın değerlerinin devlete taşındığı anlarda vesayet kurumlarının devreye girerek, ülkeyi cehenneme, milleti de esir bireye çevirdiğine çok kere şahit olduk. Millet artık, kendisine yaşatılanın farkında, vesayet üzerinden dayatılanın da karşısında pozisyon aldı. Buradan geriye dönüş yok.

Şimdi Anayasa’yı -batılı kapitalist sisteme hizmet eden- mevzuat yığını olmaktan kurtarıp, bu toprakların inanç ve tarihinden temayüz etmiş değerlerin ve özgürlüklerin şekillendirdiği, Adil ve Haddim devlet anlayışının temeli ve dayanağı yapmanın vaktidir. Daha keskin bir söyleyişle, insanı yaşat ki devlet yaşasın çağrısına uyan ve öze dönüşü sağlayan bir devleti inşa, onun asıl sahibi milleti ihya etme vaktidir.

Dar alanda kısa paslaşmalarla, mevzuatları aşmak değil bizzat sözkonusu mevzuatı kuşatıp aşarak, “tarih yapıcı bir toplum” vasfını yeniden kazanıp, uzun yürüyüşümüze kaldığımız yerden devam etmemiz gerekiyor.

Büyük MEMUR-SEN ailesi olarak, oluşacak yeni sistem önerisinin yukarıda iki maddede özetlediğimiz yürüyüş için bir başlangıç olduğunu düşünerek, destekliyoruz. Fakat yapacak daha çok işimiz olduğunu da hatırlatmak istiyoruz.

Kamu Personel Sisteminde Öze Dönüş İçin...

Akademiden siyasete, sendikalardan iş dünyasına, çiftçiden şehiriye, kadından erkeğe, yaşlıdan gence toplumun bütün katmanlarının, haklarının ve özgürlükle-

rinin güvence altına alacak kapsayıcılıkta bir zemin için, sorumluluk alması ve sahih tartışmaların öznesi olmaktan kaçınmaması gerekiyor.

“Türk Tipi” saptamasıyla yerli ve milli olduğu vurgusu yapılan bir değişim/dönüşümü gerçekleştireceksek; o zaman yüz elli-iki yüzyıldır batıdan devşirilen eklektik sistem anlayışından kurtulup, kendi değerlerimizden yola çıkarak, yeni sistemi sürdürülebilir kılmak ve gerçek anlamıyla kurmak için adımlarımızı sıklaştırmak zorundayız.

Bu noktada Türkiye’nin en büyük emek hareketinin temsil yükümlülüğü üzerinde taşıyan bir kişi olarak çalışma hayatına, kamu personel sistemine, kamu yönetiminin işleyişine dair bazı tespitleri ve teklifleri de bu vesileyle ifade etmekte fayda var. Sonuçta Anayasa hükümleri kendilerini uygulanabilir hale getiren kanunlara, kurallara ve kurumlara ihtiyaç duyarlar. Bu çerçevede Zaman zaman çalışma hayatıyla ilgili olarak – her neresinden bakarsanız bakın- yanlış teşhise dayalı tedavi yöntemlerinin bir kenara bırakılması gerektiğini öncelikle ifade etmek gerekiyor.

Önümüzdeki dönemde daha salim kafayla ve dahi paydaşlara danışılarak, kısmi alanda reform ama geniş alanda restorasyon politikalarının geliştirilmesi ve uygulamaya konulması gerekiyor. Fakat gerek reform, gerekse restorasyon çabalarında hem işin doğası hem de tarafların haklılıkları dikkate alınarak bazı kırmızı çizgileri ihlal etmemeye de özel bir

önem verilmeli. Kamuda iş güvencesinin korunması ve kapsamının genişletilmesi gibi... Vesayetın en büyük kurnazlığı katılım ve katkıyı sivil topluma ve sivil akla kapatmasıydı. Yeni sistemin en büyük vaatlerinden birisi ise sivil katkıyı ve demokratik katılımı başta çalışma hayatı olmak üzere her konuda mümkün ve kesin hale getirmesi olmalı. Aksi halde vesayetın erdirilmesi iradesi ve bunun ifadesi askıda kalacaktır.

Kamu personel sistemine ve Kamu yönetim sistemadiğine dönük ilk adım, öze dönüş projeleri ve bununla eş zamanlı olarak çağın gereklerini karşılayan ara sistemleri geliştirmektir. Yeni sistemin yerli ve milli oluşu üzerinden öncelikle ehliyet önceleyen Osmanlı tecrübesi göz önünde bulundurulmalıdır. Yoksa kapitalist dünya sisteminin, tekelci sermayenin çıkarlarını gözetken, adaleti tamamen bu noktada şekillendiren modeli, bizi yeni vesayet sistemiyle karşı karşıya bırakır.

Biz adalet arıyoruz. Biz özgürlüklerin bütün alanlarda hâkim olmasını istiyoruz. Biz çalışma hayatının ehliyet esasıyla, iş güvencesinin teminatıyla şekillendiği bir sistem istiyoruz. İstikrarın ancak bu şekilde sağlanacağını düşünüyoruz.

17 Nisan 2017’de, 16 Nisan’daki evetlerin 17 Nisan’dan itibaren bizi istikrar ve güvene kalıcı bir şekilde ulaştırmasının hem amacının hem de yönteminin bu olduğunu düşünüyoruz. Tam da bu yüzden tercih evet diyoruz.

Prof.Dr. Haluk ALKAN
İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi

CUMHURBAŞKANLIĞI SİSTEMİNDE YÜRÜTMENİN YAPISI VE SORUMLULUĞU ÜZERİNE BAZI TESPİTLER

Başkanlık sistemlerinde bakanlıklara daha çok mesleki uzmanlığa dayalı olarak görevlendirme yapılmaktadır. Dolayısıyla yasamadan yürütmeye geçişin mümkün olduğu bir başkanlık sisteminde Cumhurbaşkanı'nın siyasi rol ile uzmanlık rolü arasında bir denge kurması gerekecektir. Cumhurbaşkanı'nın daha çok siyasi bakanlarla çalışması bu çerçevede sınırlı kalacaktır. Bunun bir nedeni Meclisten yapılacak her atamanın, partiler arasındaki dağılımı olumsuz etkilemesidir.

Yürütmenin Yapısı Açısından Parlamenter Sistemler İle Başkanlık Sistemleri Arasındaki Farklılıklar

Yürütmenin yapısı açısından parlamenter ve başkanlık sistemleri önemli farklılıklar içermektedir. Belirtildiği gibi parlamenter sistemde yürütme, parlamentodan doğan türevsel bir fonksiyondur. Teorik olarak yasamaya bağlıdır. Uygulamada ise yasama sürecini kontrol edebilen bir yürütme yapısının oluşmasına neden olmaktadır. Temsili yetkilere sahip Cumhurbaşkanı, parlamentoda disiplinli bir çoğunluk oluştuğunda, sistemin işleyebilmesi için bu çoğunluğun liderini hükümeti kurmakla görevlendirmektedir.

Başkanlık sistemlerinde yürütme, doğrudan halktan alınan yetkiye dayalı olarak başkan tarafından yerine getirilmektedir. Bu anlamda başkanlık sistemlerinde yürütme yetkisi türevsel bir fonksiyon değildir. Kurul olarak çalışan bir yürütme yapısına da yer verilmemektedir. Dolayısıyla başkan, kendisine karşı sorumlu olarak çalışan sekreter konumundaki bakanlarla birlikte çalışmaktadır.

Başbakanın belirlediği bakanlardan oluşan kurul, disiplinli parti grubunun desteği ile parlamentodan onay alarak görevine başlayabilmektedir. Bu süreç yukarıda özetlendiği gibi işletilemezse, uyumlu bir koalisyon hükümeti de oluşturulamazsa, ya istikrarsız kısa süreli hükümetler doğmakta, ya da yasama ve yürütmeyi kapsayan bir siyasal istikrarsızlık ortaya çıkabilmektedir. Hele, 1982 Anayasası'nda olduğu gibi, Cumhurbaşkanı temsili yetkilerin ötesinde güçlü yetkilere sahip bir yürütme otoritesi olarak yapılandırılmışsa, bu sürece aktif olarak müdahale edebilmekte, bakanlar kurulunun bileşiminden, halkın genel eğiliminden kopuk hükümetlerin oluşmasına kadar etkilerde bulunabilmektedirler. Başkanlık sistemlerinde yürütme, doğrudan halktan alınan

yetkiye dayalı olarak başkan tarafından yerine getirilmektedir. Bu anlamda başkanlık sistemlerinde yürütme yetkisi türevsel bir fonksiyon değildir. Kurul olarak çalışan bir yürütme yapısına da yer verilmemektedir. Dolayısıyla başkan, kendisine karşı sorumlu olarak çalışan sekreter konumundaki bakanlarla birlikte çalışmaktadır. Pratik olarak klasik parlamenter sistemdeki başbakanın merkezi rolü, bu kez yürütme ile sınırlı olarak başkana kaymaktadır.

Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanlar

Başkanlık sisteminin mantığı açısından Cumhurbaşkanının kendi bakanlarını ataması, tek başına demokrasiye ve kuvvetler ayrılığına aykırı bir durum değildir. Bu çerçevede başkanlık sistemlerinde bakanların atanmasına ilişkin farklı yöntemlerin olduğunu belirtebiliriz. Örneğin bazı sistemlerde bakanların tek tek, başkan tarafından yasamanın onayına sunulması ve görev sırasında yine yasamaya karşı cezai sorumluluklarının kabul edilmesi ilkesi önceliklidir. Yine bazı sistemlerde bakanların göreve başlama aşamasında yasamanın onayına sunulmaması, ancak yasama karşısında cezai sorumluluklarının kabul edilmesi yöntemi benimsenmiştir.

Bakanların görevlerine başlarken, yasama onayına sunulması aslında federal sistemin bir sonucudur. Federal bakan ve yüksek bürokratların, federe devletleri etkileyebilecek kararlar almaları nedeniyle, her biri devlet niteliğindeki eyalet temsilcilerinden oluşan Senatonun onayı ile atanmaları federalizmin bir sonucudur. Ayrıca bazı başkanlık sistemlerinde görüldüğü gibi, siyasi sorumluluğa benzer kurumlara da, başkandan bağımsız bürokratik adacıkların oluşmaması amacıyla yer verilmiştir.

Değişiklik kanunu ile Anayasanın 106. Madesinde yapılan değişikliğe göre Cumhur-

başkanı yardımcılarını ve bakanlar milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olmak koşulu ile Cumhurbaşkanı tarafından atanıp, görevden alınabileceklerdir. Yine 1982 Anayasasının mevcut hükümleri uyarınca Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanlar TBMM önünde yemin edeceklerdir. Cumhurbaşkanı Meclis üyeleri arasından yardımcı ya da bakan atayabilecek, ancak bu şekilde atanan isimlerin üyelikleri sona erecektir.

Başkanlık sistemlerinde kuvvetler arasında geçişkenliğin kabul edilmemesi temel prensip olduğundan bu konuda çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bazı başkanlık sistemlerinde hiçbir şekilde yasama organından yürütmeye üye alınamaz. Diğer bazı başkanlık sistemlerinde ise yasama üyeleri bakan olarak atanabilmekte, ancak üyelikleri görev süresince askıya alınmaktadır. Bazı ülkelerde ise yine aynı şekilde yasama organından yürütmeye görevlendirme yapılabilmekte, ancak bu şekilde atananların yasama üyelikleri düşmektedir.

Cumhurbaşkanlığı sistemi bunlardan üçüncü yöntemi benimsemiştir. Cumhurbaşkanı isterse Meclis üyeleri arasında yardımcı ve bakan atayabilmekte, ancak bu kişilerin üyelikleri düşmektedir. Değişiklik kanununda böyle bir yöntemin belirlenmesinin siyasi açıdan bazı sonuçları bulunmaktadır. Parlamenter sistemlerde bakanlık görevleri daha çok siyasi niteliğe sahip bulunmaktadır. Parti ve yasama grubu içindeki dengeler, daha çok milletvekilliğinden bakanlığa geçiş bakanlar kurulu bileşiminde öne çıkarılmaktadır. Bu nedenle birbirinden çok farklı konulardaki bakanlık görevlerinde farklı zamanlarda bulunan profesyonel siyasetçiler parlamenter sistemlerde sıklıkla görülür. Buna karşılık başkanlık sistemlerinde bakanlıklara daha çok mesleki uzmanlığa dayalı olarak görevlendirme yapılmaktadır. Dolayısıyla yasamadan yürütmeye geçişin mümkün olduğu bir başkanlık sisteminde Cumhurbaşkanının siyasi rol ile uzmanlık

rolü arasında bir denge kurması gerekecektir. Cumhurbaşkanlarının daha çok siyasi bakanlarla çalışması bu çerçevede sınırlı kalacaktır. Bunun bir nedeni Meclisten yapılacak her atamanın, partiler arasındaki dağılımı olumsuz etkilemesidir. Dolayısıyla Türkiye’de, bu yola zorunlu durumlarda başvurulacağı, ama güç merkezinin daha çok uzman bakanlarda olacağı söylenebilir. Başkanlık sistemlerinde siyasi figürlerin yoğun olduğu bir bakanlık yapısı, doğal olarak izleyeceği politikalarla doğrudan halka karşı sorumlu olan Cumhurbaşkanının, etkili siyasi figürlerle çalışması gibi bir durumu ortaya çıkarabilir. Bu da dokunulması zor bürokratik alanların oluşumuna neden olabilir. Dolayısıyla Türkiye’de cumhurbaşkanları yeni sistemle birlikte bu iki yön arasında dengeyi, belirleyecekleri politikalar doğrultusunda şekillendireceklerdir.

Başkanlık sistemlerinde kuvvetler arasında geçişkenliğin kabul edilmemesi temel prensip olduğundan bu konuda çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bazı başkanlık sistemlerinde hiçbir şekilde yasama organından yürütmeye üye alınamaz. Diğer bazı başkanlık sistemlerinde ise yasama üyeleri bakan olarak atanabilmekte, ancak üyelikleri görev süresince askıya alınmaktadır. Bazı ülkelerde ise yine aynı şekilde yasama organından yürütmeye görevlendirme yapılabilmekte, ancak bu şekilde atananların yasama üyelikleri düşmektedir.

Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanların Sorumluluğu

Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar görevleri ile ilgili suçlardan Meclis üye tam sayısının salt çoğunluğu ile suçlanacaklar ve en az beşte üçünün oyu ile haklarında soruşturma süreci başlatılabilecektir. Meclis yuce divana sevk kararını ise üye tam sayısının üçte iki oyu ile alabilecektir. Yardımcı ve bakanların görevleri ile ilgili olmayan suçlarda ise yargı organları tarafından

hazırlanacak bir fezlekeye istinaden Meclis içtüzüğünün 131-134. Maddeleri uyarınca, Meclis başkanlık divanınca oluşturulan karma komisyonun raporuna istinaden Meclis karar yeter sayısı ile dokunulmazlığının kaldırılarak haklarında yargılama yolu açılacaktır.

Cumhurbaşkanlığı sistemi gensoru benzeri siyasi sorumluluğa yer vermemektedir. Peki bu durum, Meclisin yardımcı ve bakanlara hiç dokunamayacağı anlamına mı gelmektedir. Yine yukarıda belirtildiği gibi, Meclisin denetim yetkileri arasında Meclis Araştırması aynen korunmuş bulunmaktadır. Yine değişiklikler ile bu konuda gerekli usul ve esasların Meclis içtüzüğü ile düzenleneceği belirtilmiştir. Mevcut içtüzüğün 105. Maddesi "... Meclis araştırma komisyonu bakanlıklarla genel ve katma bütçeli dairelerden, mahallî idarelerden, muhtarlıklardan, üniversitelerden, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumundan, kamu iktisadî teşebbüslerinden, özel kanun ile veya özel kanunun verdiği yetkiye dayanarak kurulmuş banka ve kuruluşlardan, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından ve kamu yararına çalışan derneklerden bilgi istemek ve bunlarda inceleme yapmak, ilgililerini çağırıp bilgi almak yetkisine sahiptir. Komisyon, gerekli gördüğünde uygun bulacağı uzmanların bilgilerine başvurabilir..." ifadesine

yer vererek araştırma komisyonlarına yürütme alanını kapsayan geniş bir araştırma yapma ve ilgilileri dinleme yetkisi vermektedir. Elbette ki bu hüküm Cumhurbaşkanlığı sistemine uygun olarak yeniden ele alınacak ve düzenlenecektir. Ancak bu haliyle bile Araştırma komisyonlarının bakan dahil kamu yöneticilerini çağırıp bilgisine başvurabileceği görülmektedir. Meclis içtüzüğüne göre komisyon raporları genel görüşme konusuna dönüştürülebilmektedir. Bunlara ek olarak bilgi edinme ile ilgili toplantıların ve raporların açıklığı ilkesi getirildiğinde Meclisin araştırma yetkisinin çok etkili bir denetim yetkisine dönüşeceği söylenebilir.

Bu çerçevede Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar;

- Görevleri ile ilgili suçlardan dolayı nitelikli çoğunlukla yüce divana sevk edilme,
- Görevi ile ilgili olmayan suçlarda karar yeter sayısı ile dokunulmazlığın kaldırabilmesi,
- Meclis araştırması yolu ile komisyonlara çağırılma ve genel görüşmeye konu olma,
- Yazılı Soru, yönleri ile Cumhurbaşkanına sorumlulukları ile birlikte ek olarak sorumlu tutulacaklardır.

Doç. Dr. Erdinç Yazıcı
Gazi Üniversitesi Öğretim Görevlisi

YENİ ANAYASA ARAYIŞLARI YENİ BİR BAŞLANGIÇ VE 16 NİSAN

Toplumu oluşturan muhtelif kesimler için bugün Türkiye’de hak edilen bir yeniden yapılanmayı; sivil toplumdan hukuk devletine, bireysel özgürlüklerden demokratik, çağdaş ve milli bir eğitime kadar her alanda inançla, kararlılıkla ve heyecanla savunmak, aslında makro planda güçlü Türkiye’yi, mikro planda büyüyen ekmeği, refahı ve özgürlüğü savunmaktır. 2017’nin Türkiye’sinde bu zemini oluşturabilmenin güvenli yolu ise yeni anayasa değişiklik paketine gereken desteği vermekten geçmektedir.

Giriş: Hukuk ve Özgürlük

İnsanoğlu tarihsel serüveni içerisinde, akla sahip olduğunda irade kullanma imtiyazına, irade kullanma hakkına ve imtiyazına sahip olduğunda da özgürlüğe ihtiyaç duymuştur. Hayatta insan fitratında var olan özgürlük iradesine yönelen her sınırlama, hangi gerekçeye dayandırılmaya çalışılırsa çalışılsın, özünde insanın fitri zenginleşme fonksiyonunu sınırlama hamlesi olarak anlaşılır. Nitekim, özgürlük düşüncesinin felsefi kaynakları da insandaki bu özgürleşme iradesini bu fitrata dayayarak açıklayagelmıştır.

Yukarıdaki duruma karşılık, ne var ki insanların bir arada yaşama zorunluluğu, doğal bir sınırlamayı ve bir arada yaşamak için bir dizi kuralı kaçınılmaz kılar. Bu bağlamdan ele alındığında hukuk, esas itibariyle insanın özgürlük talebi ve başkalarıyla birlikte yaşama ihtiyacının ortaya çıkardığı zorunlu bir biraradalığın ürünüdür. Bu noktada, insanın özgürleşme iradesi ile hukuku en uygun toplumsal kompozisyonda bir araya getirmekten başka bir yol bulunamaz.

Siyasal tarih açısından bakıldığında, geçen yüzyıldan bu yüzyıla aktarılan siyasal kültürün, büyük bir birikimi ve değerli bir tecrübeyi içinde taşıdığı rahatlıkla görülebilir. Esas itibariyle demokratik siyasal kültür, bu birikimin çok önemli bir boyutunu içermektedir.

Bir başka bağlamda ele alındığında, bugünün toplumlarında demokrasiye duyulan ihtiyacın, aslında insanın özgürleşme kanallarını açmaya dönük bir ihtiyaç olduğu rahatlıkla görülebilir. Bugünün dünyasında demokrasi, söz konusu özgürlüğün insan tarafından kullanılabilmesi bakımından, mümkün olabilen en geniş ve en zengin toplumsal ve siyasal vasatı sunduğu için önemlidir. Karl R. Popper'in ' Hiç kuşkusuz demokrasi mükemmel bir siyasi model de-

ğildir ancak daha iyisi henüz daha keşfedilemedi' sözü bu bağlamda anlamlıdır.

Siyasal tarih açısından bakıldığında, geçen yüzyıldan bu yüzyıla aktarılan siyasal kültürün, büyük bir birikimi ve değerli bir tecrübeyi içinde taşıdığı rahatlıkla görülebilir. Esas itibariyle demokratik siyasal kültür, bu birikimin çok önemli bir boyutunu içermektedir. Demokratik bir toplumda siyaset, esasında otoriter toplumlarda siyasetin gözettiği hedeflerden çok farklı değildir. Herhangi bir toplumda siyaset, adaletli bir barış toplumuna giden yol ve yönelimleri farklı perspektiflerden ortaya koyan bir dizi araçtan başka bir şey değildir. Nitekim yüzünde kaydedilmiş en zalim yönetimler bile benimsedikleri siyasetin bu amacı gözettiğini iddia etmişlerdir. Bu noktada farklılaşma, demokrasinin bu amaca ulaşmada tecrübe edilmiş en güvenilir yol olduğunda ortaya çıkmaktadır.

O halde bir toplumda siyasetin, yukarıdaki temel amacı gözetmesinin çok ötesinde, amaca ulaşmada kullanılacak temel yaklaşımların-siyasetlerin farklılığının ve çeşitliliğinin meşruluğunu gözetmesi, demokrasi için çok daha gerekli bir başlangıç noktasını oluşturur. Nitekim bu farklı siyaset anlayışlarının oluşturduğu dayanışma ve farklılaşma çizgilerinin oluşturduğu örgütlü toplumsal harmoninin adı da sivil toplumdur. Böyle bakıldığında sivil toplum ile demokrasi arasında vazgeçilemez bağ bütün çıplaklığı ile ortaya çıkar ve bu karmaşık yapıyı işletecek bir hukuk formuna, bir adil toplumsal sözleşmeye ihtiyaç, zorunlu bir ihtiyaç olarak dışa vurur. Yukarıdaki zaviyeden bakıldığında, yeniden özetlemek gerekirse, özgürlük ve sınırlama arasındaki ideal dengeyi kurmak bakımından demokrasi ve demokratik normlara uygun hukuk arasında sıkı bir bağdan söz edilebilir. Sivil toplum ve örgütlü yapılar bu bağlamda kurulacak ideal dengenin bir nevi sigortası olarak görülebilir.

Toplum Sözleşmesi Olarak Anayasa

Genel olarak bakıldığında anayasalar, toplum, birey ve devlet arasındaki ilişkileri tanzim etmek üzere oluşturulan ve siyasal içeriği ile bir toplumsal sözleşme özelliği taşıyan metinlerdir. Anayasacılık hareketleri denilen dinamiklerin etkisinde gelişen ve modern tarihsel süreçlerin içinde yeni biçimler kazanan anayasalar, içerdikleri muhteva ile modern hukuk metnlerinin temelini oluşturmuşlardır.

Toplumların barış içerisinde bir arada yaşamalarını gözeten anayasalar, toplumda farklı toplumsal zümre ve çıkar guruplarının bir arada barış içerisinde yaşamalarının güvencelerini oluşturan ortak hukuk metinleri olarak ortaya çıkarlar. Bu zümrelerin ve gurupların birbirlerine karşı sınırlarını garanti altına alırlar. Diğer bir boyuttan ele alındığında anayasalar, devlet ile birey arasındaki ilişkileri düzenleyen ve karşılıklı sınırları güvence altına alan üst hukuk metinleri olarakta kabul edilebilirler.

Son yüz elli yıllık tecrübe içerisinde bakıldığında anayasalar, çalkantılı toplumsal süreçlerin ürettiği devlet/siyasal otorite ile çıkarları farklılaşmış toplumsal zümrelerin birlikte barış içinde bir arada var olmalarını mümkün kılan hukuksal yapılardır. Batıda, son yüz elli yıl içerisinde, söz konusu toplumsal barışı getiren bir toplumsal sözleşme olarak demokratik anayasaların ortaya çıkışı hiçte kolay olmamış, anayasaların bugünkü olgunluk ve muhtevaya kavuşabilmeleri zorlu bir sürecin sonunda mümkün olabilmektedir.

Avrupa’da, anayasalar henüz bir toplumsal sözleşme özelliği kazanamadığı ve toplumsal dengelerin oturmadığı dönemlerde, kolektif beklenti ve ortak çıkarları değil, genellikle yalnızca bir sınıfın ya da zümrenin çıkarlarını meşrulaştırmış ve maksimize etmişlerdir. Nitekim batı tecrübesi, son tahlil-

de aynı zamanda bu tip otoriter ve faşizan anayasa örnekleri ile de dolu bir tecrübedir.

Son yüz elli yıllık tecrübe içerisinde bakıldığında anayasalar, çalkantılı toplumsal süreçlerin ürettiği devlet/siyasal otorite ile çıkarları farklılaşmış toplumsal zümrelerin birlikte barış içinde bir arada var olmalarını mümkün kılan hukuksal yapılardır. Batıda, son yüz elli yıl içerisinde, söz konusu toplumsal barışı getiren bir toplumsal sözleşme olarak demokratik anayasaların ortaya çıkışı hiçte kolay olmamış, anayasaların bugünkü olgunluk ve muhtevaya kavuşabilmeleri zorlu bir sürecin sonunda mümkün olabilmektedir.

Yukarıda atıf yapılan karmaşık ve sorunlu geçmişine rağmen bugün artık çağdaş dünyada anayasalar; çerçevesini temel insan hak ve özgürlüklerinin çizdiği, mümkün olduğunca ideolojik ve siyasal ön kabullerden arındırılmış, yine mümkün olduğunca geniş toplumsal zümre ve çevrenin toplumsal konsensüsünü temsil eden ve bireyin devlete karşı özgürlüklerinin korunarak geliştirilmesi retoriği üzerinde oluşturulmuş üst hukuk metinleri olarak kabul görmektedirler. Hülasa, bugünün dünyasında anayasalar, hukukun üstünlüğüne dayanan, demokrasi ve katılım eksenli oldukları sürece birer çağdaş hukuk üst metinleri olarak kabul görmektedirler. Nitekim bu metinler üzerinden de devletler, hukukun üstün olduğu devletler haline gelmektedirler.

Türkiye’nin Yeni Dinamikleri Yeni Bir Anayasayı Çağırıyor...

Sahip olduğu dinamizm ve tarihsel birikim ile bugün Türkiye, kendini dönüştürerek yirmi birinci yüzyıl gücü olma imkanına sahiptir. Karşı karşıya bulunulan ciddi bazı sorunlara rağmen, Türkiye’nin bugün karşısındaki fırsatlar bakımından değerlendirildiğinde gelecek ufkunun açık ve pozitif görüldüğü rahatlıkla söylenebilir. Türkiye’nin yukarıda-

ki hedefe yürüyebilmesinin öncelikli koşulu; ekonomiden siyasete, din ve vicdan özgürlüğünden sendikal özgürlüklere her alanda ciddi bir yeniden yapılanmayı başarabilmesinden geçmektedir. Toplumu oluşturan muhtelif kesimler için bugün Türkiye’de hak edilen bir yeniden yapılanmayı; sivil toplumdan hukuk devletine, bireysel özgürlüklerden demokratik, çağdaş ve milli bir eğitime kadar her alanda inançla, kararlılıkla ve heyecanla savunmak, aslında makro planda güçlü Türkiye’yi, mikro planda büyüyen ekmeği, refahı ve özgürlüğü savunmaktır. 2017’nin Türkiye’sinde bu zemini oluşturabilmenin güvenli yolu ise yeni anayasa değişikliği paketine gereken desteği vermekten geçmektedir.

Türkiye’nin yeni dönem ihtiyacının öncelikle insanı öne çıkaran, hukukun üstünlüğünü öngören demokratik ve sivil bir anayasa olduğu rahatlıkla söylenebilir. Kamu çalışanları açısından bakıldığında da bugün Türkiye’de özgür bireyi, sivil ve demokratik bir anayasayı savunmak, varlıklarının zorunlu bir fonksiyonu olarak görülebilir. Bu bağlamda memurlar açısından da 16 Nisan Referandumu yeni bir başlangıç oluşturmaktadır.

Türkiye’de, güçlü ve barış içerisinde özgür bir geleceği inşa edebilmek bakımından, bütün tartışmaların ötesinde yeni bir başlangıç zorunluluktur. Dünyada bugün toplum-devlet- birey ilişkilerinin adil tanzimi için demokrasiden daha uygun bir araç henüz daha bulunamadığına göre, bizler için ülkemizde demokratik zemini güçlendirerek daha adil ve daha güçlü bir Türkiye’yi kurmaya çalışmak tek çıkış yolu olarak görülmektedir.

Bu noktada Türkiye’nin yeni dönem ihtiyacının öncelikle insanı öne çıkaran, hukukun üstünlüğünü öngören demokratik ve sivil bir anayasa olduğu rahatlıkla söylenebilir. Kamu çalışanları açısından bakıldığında da

bugün Türkiye’de özgür bireyi, sivil ve demokratik bir anayasayı savunmak, varlıklarının zorunlu bir fonksiyonu olarak görülebilir. Bu bağlamda memurlar açısından da 16 Nisan Referandumu yeni bir başlangıç oluşturmaktadır.

Türkiye bugün, 15 Temmuz sonrasında, vesa yet odağının, demokrasinin temelini ve yaşama iklimini yapay sivil toplum kurumları ile tahrip ettiği bir geçmişi yavaş yavaş geride bırakırken, gerçek sivil toplum kurumlarının gittikçe gelişeceği ve yeni Türkiye’nin yapıcıları arasında onurlu yerini alacağı bir geleceğe yürümektedir. Türkiye’de 16 Nisan Referandumunu ülkemizde daha gelişmiş bir demokrasinin, daha gelişmiş bir örgütlü sivil toplumun inşa edilebilmesi bakımından büyük fırsat olarak değerlendirmek gerekmektedir.

Uzun Bir Dönüşüm Sürecinden Sonra Yeni Milat: 16 Nisan

Bilindiği gibi Türkiye, 19. Yüzyılın sonunda, batıdaki anayasa taleplerinin çok dışındaki koşullarda anayasa tartışmaları ve çabaları ile tanışmıştır. Batıda sanayi devrimi ile gelen yeni sosyal yapının ürettiği sınıf ve zümrelerin siyasal iktidar, devlet ve kendi içlerinde var olan çatışma dinamiklerini, ortak bir uzlaşma ve bir arada yaşama beklentisi bağlamında bir barış anlaşması ile denetleme ihtiyacı, bir toplumsal sözleşme olarak anayasaları doğurmuştu. Oysa imparatorlukta batılı bir toplumsal farklılaşma söz konusu olmadığı için, anayasacılık hareketleri daha çok bürokrasinin kendisini sultana karşı güvence altına alması ve azınlıkların pozisyonlarını kuvvetlendirmesi çabaları olarak anlaşılmalıdır.

Herhangi bir anayasa ve anayasaya asıl meşruiyetini sağlayacak millet egemenliğinin anlamlı olabilmesi, öncelikle birey merkezli bir sosyolojik inşa ve siyasal bir olgu olarak milletin ortaya çıkmasını gerektirir.

Oysa geçen yüzyılın başında Türkiye, derin köylülüğün ve siyasal anlamda edilgen bir olgu olarak reyanın varlığını sürdürdüğü bir geleneksel toplum özelliği taşıyordu. Bu bağlamda istense de batı tipi bir toplumsal sözleşmenin hayata geçmesi imkansızdı. Çünkü Türkiye bunun için gerekli toplumsal unsurlardan mahrumdu. Oysa bu unsurların yavaş yavaş hayat bulduğu son otuz yılın Yeni Türkiye'si, gerçek bir anayasa yapabilmenin koşullarının yeni yeni hayat bulduğu sağlam bir süreci önümüze koymuş bulunmaktadır.

Sözü edilen toplumsal unsurların daha iyi anlaşılabilmesi açısından konu biraz daha derinleştirildiğinde şöylece özetlenebilir: Türkiye'nin son yüz yılı, savaşlar, göçler, krizler, modernleşme ve yenileşme çabaları üzerinden uzun Türk tarihinin belki de en çetrefilli ve zor yüzyılıdır. Söz konusu yüzyılda, yukarıda sayılan temalar üzerinden yaşananlar, sıradan bir tarihsel sürecin taşıyıp getirdiği dinamikleri değil, aslında geleneksel bir tarım ve ticaret toplumundan, bir bunalımlar anaforu içerisinde geçerek sanayi toplumuna geçiş çabaları yaşayan bir toplumun hikayesini ortaya koyar.

Yukarıda sözü edilen çaba, somut planda bir fiziki format değişikliği olarak otoriterliği kurumsallaştıran köylülük düzeninin tasfiyesini söz konusu ederken, aslında daha derinde zihniyet dünyası ve kurumsal yapıda köklü bir dönüşümü ifade etmektedir. Burada söz konusu öneme sahip dönüşüm, fiziki köylülüğün çözülmesinden daha çok kurumsal köylülüğün çözülmesidir. Çünkü burada kurumsal köylülük çözülürken, modern kurumsal bir yapı olarak birey ve yurttaşlık olgularının öne çıkışının paralellliğini unutmamak gerekir. Bilindiği gibi Türkiye'de, cumhuriyet döneminde ortaya çıkan ve özellikle çok partili dönemde hız kazanan kırdan şehre göç ve sanayileşme olgusu, geleneksel Türk toplumunun sosyo-kültürel sistemindeki çözülme ve dönüşüm

sürecine güçlü bir ivme kazandırmıştır.

Herhangi bir anayasa ve anayasaya asıl meşruiyetini sağlayacak millet egemenliğinin anlamlı olabilmesi, öncelikle birey merkezli bir sosyolojik inşa ve siyasal bir olgu olarak milletin ortaya çıkmasını gerektirir. Oysa geçen yüzyılın başında Türkiye, derin köylülüğün ve siyasal anlamda edilgen bir olgu olarak reyanın varlığını sürdürdüğü bir geleneksel toplum özelliği taşıyordu.

Bahsedilen dönüşüm ivmesi, kurumsal planda toprağa dayalı köylülüğünde bir bakıma dönüşüm ivmesidir. Yeni dalga modernleşme dönemi olarak da ifade edilebilecek bu süreçte, geleneksel-köylü bir yapıdan süratle modern bir sosyo-kültürel sistem üretememe sorunu, Türkiye'de bugünkü sosyo-kültürel kimlik sorununun bir bakıma kaynağını oluşturmaktadır. Bu sorun, bir bakıma geç modernleşme sorunu olarak da ifade edilebilecek erken doğum bir modernleşmenin kuvvöz şartlarında tamamlanmasını öngören bir sürecin çetrefil karakterini de açıkça ortaya koymuştur. Türkiye'de, bu bağlamda ele alınan sosyolojik eksik doğumun doğal bir çıktısı ise, vesayet rejimi ve vesayet demokrasisidir. Vesayet anayasalarının yapısal ve sürekli bir mahiyet kazanmasını da yine bu bağlamda değerlendirmek gerekir.

Başka bir açıdan bakıldığında Türkiye'de, altmışlı yıllarda çözülen geleneksel şehir kültürü yerine modern bir şehir kültürü üretememenin bunalımları üzerine, çözülen köy/yükselen gecekondu paradoksunun ürettiği yeni kent-çevre kültürü (ya da bazı iddialara göre kültürsüzlüğü) yarattığı yeni gecekondu/varoş olgusu ile sosyo-kültürel sistemdeki derin yozlaşmayı süratlendiren bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Burada paradoks, sivil bir siyasal karakter taşımayan fiziki köylülüğün gecekondu ve varoş yoluyla yaşadığı aidiyet ve dönüşüm sancılarının siyasal merkeze karşı bir demokratik

itirazla iç içe geçerek varlık kazanmasıdır. Nitekim yetmişlerin bu çok ağır paradoksunu Türkiye, iki binli yıllarda bu yapıyı yeni Türk şehirlerinin orta sınıfı haline dönüştürerek aşmaktadır. Bu süreç; çoğunluk otoriterizminden demokrasiye, kolektif yerel reflekslerden sivil-bireysel itirazlara, dolaşısıyla sentetik bir vesayet demokrasisinden gerçek bir demokrasiye açılan kapıdır. Nihayet bu kapı, Türkiye'nin ilk sivil siyasi sözleşmesini oluşturma yönünde yeni anayasa çabalarına ve 16 Nisan'da oylanacak yeni anayasa değişiklik paketine de açılan kapıdır.

Türkiye’de, altmışlı yıllarda çözülen geleneksel şehir kültürü yerine modern bir şehir kültürü üretememenin bunalımları üzerine, çözülen köy/yükselen gecekondu paradoksunun ürettiği yeni kent-çevre kültürü yarattığı yeni gecekondu/varoş olgusu ile sosyo-kültürel sistemdeki derin yozlaşmayı süratlendiren bir faktör olarak ortaya çıkmıştır.

Türk toplumunun son elli yılda içinden geçtiği toplumsal dönüşüm süreci dikkate alındığında, bu sürecin bir ucunda gelenek öbür ucunda modern, bir ucunda geleneksel kurumsal ilişkiler- geleneksel siyaset etme biçimleri gibi- diğer ucunda modern sanayi toplumu kurumları vardır. Türkiye’de bu dinamikleri yeteri kadar harekete geçiremeyen modernist çabaların tabii güzergahı maalesef, şekli modernleşme çabaları üzerinden içerik olarak köylü bir yönetme ve siyaset etme üslubunu öne çıkarmıştır. Türkiye’de doğası gereği toplumsal ve siyasal çoğulculuğu taşıyıp getiren modernleşme süreçlerinin tam tersine, bu modernist köylülük, kendine yakıştırdığı modernist seçkinci cılanın tüm örtücülüğüne rağmen despotik karakterini krizler karşısında gizleyememiştir.

Türkiye’de, trajik bir biçimde gelenekseli tasfiye etmek ve moderni inşa etmek için

yola çıkmış modernleştirmeci elit bürokratik zümreler varlıklarını sürdürmeyi zamanla köylülüğü kurumsal olarak yeniden üretmekle kazanabilir hale gelmişlerdir. Türkiye gibi ülkelerde bu defa çatışma, toplumun dinamiklerinin ürettiği yeni zümrelerin- ki bu zümreler, yeni orta sınıfın da inşa alanıdır- kendi köylülüklerini tasfiye çabaları ile iktidarını kurumsal köylülük üzerine kurmuş modernist bürokratik elitlerin kurumsal köylülüğü savunma çabaları arasında ciddi- yet kazanmıştır.

Türkiye, vesayetin hızlı bir çöküş yaşamaya başladığı 2003 başında tam anlamı ile şöyle bir fotoğraf sunmaktaydı: Kurumsal köylülüğün savunucusu, gerici, modernist elitler ve organik modernleşmenin temsilcileri gelenekçi ilerici zümreler... 2003’ten 2017’ye uzanan zaman içerisinde denklemin tamamen değiştiği ve Türkiye’de sivil güçlerin ve zümrelerin Anayasa’da ihtiyaç duyulan değişiklikleri yapabilecek bir noktaya geldikleri memnuniyetle görülmektedir.

Türkiye, derin köylülüğünü çözerek yeni bir toplumsal ve kültürel sistem inşa etmek bakımından son virajı almak üzeredir. Bugün Türkiye’nin karşı karşıya olduğu yapay krizler, köylülük düzenine yeniden dönüşün siyasal araçlarını asker-sivil bürokratik güçlere yeniden sunabilir mi? Bu soruya evet diyebilmek çok şükür artık geline bu noktada ırmakların tersine akıtılabileceğine evet diyebilmek anlamıyla eşdeğerdir. Artık Türkiye’nin makus talihinde kritik eşik aşılmaktadır. 16 Nisan ile birlikte asıl Modern Türkiye şimdi doğmaktadır.

Kanaatimizce bugün Türkiye, geldiği toplumsal gelişme ve siyasal olgunluk düzeyi ile, hukukun üstünlüğüne dayanan bir toplumsal sözleşme olarak baştan sona sivil ve demokratik bir anayasayı sonuna kadar hak etmektedir. Darbelerin gölgesinde ve darbecilerin güdümünde hazırlanmış anayasalarla artık Türkiye yeni bir yüzyılda bir

yere gidemez. Türkiye bugünkü gelişmişlik düzeyi ve 1920 ruhu ile evrensel hukuk değerlerini bütünleştirerek millet egemenliğine dayanan bir demokratik anayasayı yapabilecek olgunluktadır. Artık Türkiye’de, toplumla barışan siyasetin ve devletin, bölgesiyle barışarak dünyada daha etkili ve yapıcı roller oynama yolunda emin adımlarla ilerleyen bir ülkenin hak ettiği anayasa, 1980 darbesinin izlerini ve ruhunu taşıyan bir anayasa olamaz. Bu bağlamda yepyeni bir anayasa yapılamasa bile 16 Temmuz Cumhurbaşkanlığı anayasa değişiklik paketi yeni bir başlangıç olarak değerlendirilebilir.

Güçlü Türkiye’ye Açılan Kapı: 16 Nisan

Öyle görünmektedir ki Türkiye, siyasetten ekonomiye eğitimden yargıya köklü bir anlayış değişikliğine ihtiyaç duymaktadır. İşsizlik, yoksulluk, yolsuzluk, gelir dağılımı adaletsizliği, terör, eğitim, kayıt dışı ekonomi gibi Türkiye’nin kronik bazı sorunlarının çözümü bugün artık doğru politikalar kadar ciddi bir anlayış değişikliğine de ihtiyaç duymaktadır. Bu anlayış ve zihniyet değişiminin çerçevesini hiç kuşku yok ki yeni toplumsal dinamikler ve yeni dünya ile barışık bir anayasa değişikliği çözebilir.

Türkiye yukarıda vurgu yapılan sorunların çoğunu bir milli güvenlik sorunu olarak algılayıp, açık-örtülü vesayet düzenine işi havale ettiği zamanlardan itibaren, aslında bu sorunların doğru çözümü şansını kaybetmiştir. Hatta vesayet düzeni bu sorunların bazılarının sürmesinde kendi güvenliği açısından bir yarar ummuştur. Bulunulan bu noktada iç ve dış düşman konsepti üzerine oturtulmuş bir güvenlik ve savunma algısının ürünü olan 1982 darbe anayasası ile Türkiye hiçbir yere gidemez. Söz konusu reflekslerden sıyrılmış, vesayeti ebediyen tasfiye edecek bir değişiklik Türkiye’nin hakkıdır. 16 Nisan sözü edilen değişiklik için dönüm noktasıdır.

Türkiye, siyasetten ekonomiye eğitimden yargıya köklü bir anlayış değişikliğine ihtiyaç duymaktadır. İşsizlik, yoksulluk, yolsuzluk, gelir dağılımı adaletsizliği, terör, eğitim, kayıt dışı ekonomi gibi Türkiye’nin kronik bazı sorunlarının çözümü bugün artık doğru politikalar kadar ciddi bir anlayış değişikliğine de ihtiyaç duymaktadır. Bu anlayış ve zihniyet değişiminin çerçevesini hiç kuşku yok ki yeni toplumsal dinamikler ve yeni dünya ile barışık bir anayasa değişikliği çözebilir.

Türkiye’de herkesin kendi değerlerinden, kimlik ve kişiliğinden, yaşama biçiminden vazgeçmeden, başkalaşmadan, yozlaşmadan kendisi kalarak toplumda var olabileceği bir hukuku fazlasıyla hak etmektedir. Bunu mümkün kılacak bireysel özgürlüklerle ilgili düzenlenmeler yeni dönemin oturacağı temel zeminlerden birisi olmalıdır. Çünkü Türkiye cumhuriyeti vatandaşlarının buna hakkı vardır ve önümüzdeki süreçte kriz ve çatışmaları en az hasarla atlatabilmenin yolunun bireyi ve sosyal dokuyu güçlendirmekten geçtiği açıkça görülmektedir. Bu süreç içinde anlaşılmıştır ki Türkiye ancak bütünleşerek güçlenebilir. Yürütmenin güçlendiği, istikrar üreten bir sistem ancak güçlü bir Türkiye’nin kapısını açabilir.

Yeni dönemde dünya gücü Türkiye hedefine açılan ilk adım da öncelikle, bu hedefe uygun toplum-devlet uyum ve bütünleşmesine sahip, darbe tartışmalarının çok gerilerde kaldığı sivil ve özgürlükçü bir Türkiye’yi kurmaktan geçmektedir. Bugünkü koşullarda inanıyoruz ki artık bu Türkiye’ye ulaşmak için mesafe oldukça kısalmış durumdadır. Bölgesel ve küresel bir güç olarak yeni Türkiye hayalinin ve umudunun tüm zorluklara rağmen önünün sonuna kadar açık olduğu unutulmamalıdır.

YENİDEN BÜYÜK TÜRKİYE İÇİN

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

Mehmet UÇUM

Cumhurbaşkanı Başdanışmanı

ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ VE SONUÇLARI

Halkın artan gücünü paketin içinde yer alan; “çifte doğrudan demokratik meşruiyetle” meclis ve hükümetin belirlenmesinde, yargı idaresinin “dolaylı demokratik meşruiyetle” halkın iradesine bağlanmasında, nispi eş zamanlı seçimde, yenileme seçiminde, tamamlama seçiminde, halkın cumhurbaşkanı adayı gösterebilmesinde, sistemin milletvekillerini halkın bağımsız ve uzaktan temsilcisi olmaktan çıkarıp yakından ve bağlı temsilcisi yapması özelliğinde, sistemin siyasi partilere yapacağı etkiyle halkın siyasi partiler üzerindeki gücünü artıracak olmasında, halkın hükümetten aracısız hizmet alma imkanının doğmasında, önerilen modelin diğer yönlerinde somut olarak görüyoruz.

1. Değişikliğin Sayısal Sonuçları

TBMM’de kabul edilen anayasa değişikliği 18 maddelik bir paket. Bunun 15 maddesi ana değişiklik. Ana değişikliğin 11 maddesi doğrudan hükümet modeliyle ilgili, 4 madde ise diğer değişiklikleri içeriyor. 1 madde terim birliği, ibare değişikliği, ifade çıkarma ve yürürlükten kaldırılan maddeleri düzenliyor. Kalan 2 maddenin birisi intikal hükümlerine ilişkin, diğeri ise yürürlük hükmü. 18 maddelik değişikliğe rağmen bu paket, Anayasa’nın 69 maddesini etkiliyor. Buna göre 15 maddede doğrudan değişiklik yapılırken, 33 maddede ibare değişikliği, ibare çıkarma, ibare ekleme, kısmi ilga var. 21 madde ise tamamen yürürlükten kaldırılıyor. Böylece halen yürürlükten kaldırılmış iki madde ile birlikte bu değişiklik yürürlüğe girerse Anayasa’daki madde sayısı 177’den 154’e düşüyor.

Anayasa üzerinden yapılan tartışmanın özü devlet-toplum ilişkisidir. Bu ilişkide bürokratik kurumsal egemenlik ile milli egemenlik arasındaki savaş belirleyici oldu. Özellikle darbeci gelenek başladıktan sonra yani son elli altı yılda toplum karşıtı yapılanan, kapalı ve kadrocu hareketlerin işgaline müsait devlet aygıtı ile halk arasında ortaya çıkan çelişkilerin çözümü temel sorunumuz oldu.

Yürürlükten kaldırılan madde ve hükümlerin ağırlıklı kısmının mevcut hükümet modeliyle ilgili teknik düzenlemeler olduğu görülüyor. Bu dahi önerilen hükümet modelinin mevcuda göre hükümet işleyişi bakımından bürokrasi ve hantallık üreten kural yükünden epeyce arındırılmış olduğunu ortaya koyuyor.

2. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Modelini Gerekli Kılan Koşullar

Ülkemiz, 1982 Anayasası yürürlüğe girdikten çok kısa süre sonra yeni ve sivil bir anayasa ihtiyacını tartışmaya başladı. Belki

de dünyanın hiç bir ülkesinde bizdeki kadar anayasa tartışması yapılmadı. Aslında anayasa üzerinden yapılan tartışmanın özü devlet-toplum ilişkisidir. Bu ilişkide bürokratik kurumsal egemenlik ile milli egemenlik arasındaki savaş belirleyici oldu. Özellikle darbeci gelenek başladıktan sonra yani son elli altı yılda toplum karşıtı yapılanan, kapalı ve kadrocu hareketlerin işgaline müsait devlet aygıtı ile halk arasında ortaya çıkan çelişkilerin çözümü temel sorunumuz oldu. Bunun için anayasal sistem değişikliği tek meşru yol olarak tartışmanın odağını oluşturdu.

1960, 1971, 1980, 1997 ve 2007 yıllarındaki darbelerle ve muhtıralarla halk karşıtı sistemi koruma çabaları, sistemdeki yozlaşma ve çürümeyi artırdı. Faşist fetö çetesinin kırk beş yıllık kadrocu örgütlenmesi, bu anti-demokratik devlet yapısındaki yozlaşmanın adeta zirvesi oldu. 15 Temmuz’a gelinceye kadarki süreçte devlet içinde bir Milli Demokratik Merkez oluştu. Bu oluşumun liderliğini Cumhurbaşkanı Erdoğan yaptı. Anti demokratik devlet yapısıyla demokratik merkez arasındaki çelişki giderek keskinleşti. Bu çelişki, devlet ve toplum arasındaki temel çelişkinin devlet içinde yeniden üretilmesinden başka bir şey değildi. Halk demokratik merkez yoluyla devletin içine girerek, anti demokratik devlet aygıtlarıyla yani faşist iç iktidarlarla çatışmaya başladı. Bu çatışmada faşist iç iktidarlar özellikle 2010 Anayasa değişikliğinde Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararıyla kendilerine açılan alanı işgal ederek demokratik merkeze karşı açık saldırılara başladı. Bu saldırılarda en son aşama 15 Temmuz faşist, devirme ve işgal girişimidir. Halkımız buna karşı ülke lideriyle yani Cumhurbaşkanı Erdoğan’la bütünleşerek müthiş bir reaksiyon gösterdi. Bu reaksiyon yirmi birinci yüzyılın Milli Demokratik Halk Devrimi olarak tarihe geçti. Ayrıca bu devrim dünya tarihinin gördüğü en barışçı ve en geniş katılımlı bir halk devrimi oldu. Türkiye bu devrimle ikinci kurtuluş savaşını kazandı ve ikinci kuruluşa geçti.

Çünkü her devrimin iki aşaması vardır. Devirme ve inşa aşamaları. 15-16 Temmuz, anti demokratik iç iktidarları parçaladı. Gerici faşist çetenin devlet içinden tasfiye sürecini başlattı. Fakat ikinci aşama olan inşa sürecinin de başlaması gerekiyor. 15 Temmuzdan sonra halkın yanında ancak halk düşmanı faşist çetelere ve terör örgütlerine karşı ilan edilen OHAL sürecinde devletin yeniden inşası için bazı adımlar atıldı. Bu adımlar son on beş yılda yapılanlar gibi sistem içi revizyonların ötesine geçemedi. Oysa yeniden inşa ancak reformla olur. Yani sistem reformu yapmak gerekir.

15-16 Temmuz Devrimi'nin olgunlaştırdığı koşullarda halk tarafından siyasetin önüne konan görev bu reformu yapma görevidir. Tam da bu noktada süreci doğru okuyan Bahçeli'nin yaklaşımıyla reformun siyasal imkanı da doğdu. İşte bu anayasa değişiklik paketi hükümet modeli üzerinden yapılması gereken sistem reformunu başlatacak olan değişikliktir. İçinde bulunduğumuz koşulların rutin dışı olması da reformların kaçınılmaz bir gereğidir. Zaten reformlar ve devrimler ancak olağan dışı koşullarda yapılabilir. Dolayısıyla zamanlamayı ortaya çıkaran hukuk mühendisliği ve öznellik değildir. Tam tersine; sosyolojik ve siyasi süreçlerin yani nesnelliğin ortaya koyduğu koşullardır. Ülkemiz cumhuriyetle başlayan ilk kuruluşunu bu ikinci kuruluşla tamamlamak zorundadır. Olgunlaşmış siyasi değişikliklerin taşıyıcılığını yapan siyasi aktörler, gelişimin ve değişimin öncüsü olur. Buna karşı çıkanlar ise gericileşir, marjinalleşir ve yok olur. Neden şimdi? Çünkü içinden geçtiğimiz dönem değişimi zorunlu kılıyor. Kaçınılmazı anlayan siyasi iradeler bu zorunluluğa göre hareket ediyor.

3.Uygulanacak Sistemin Özgünlüğü: Türkiye Tipi

Önerilen sistem belli ölçülerde ABD başkanlık modelinden esinlenilen bir sistemdir. Ancak, ABD tecrübesinin ortaya koyduğu

sorunlar gözetilerek sistem tıkanıklıklarında yeni çözümlerle güçlendirilmiş bir yapıdan söz edebiliriz. Ayrıca ABD devlet yapısının federal, Türkiye'nin üniter olmasından kaynaklanan bazı farklar da söz konusudur. Bu yönüyle Türkiye Tipi adını hak edecek yeniliklere sahip özgün bir modelden söz edebiliriz: Seçimlerin birlikte yenilenmesi (yenileme seçimi), nispi eş zamanlı seçim, cumhurbaşkanlığı kararnamesinin çerçevesinin kesin çizgilerle belirlenmesi, meclisin denetim yetkisine eklenen araçlar, boşalma halinde vekilin kalan süreyi tamamlama yetkisinin olmaması ve derhal seçim zorunluluğu (tamamlama seçimi), vekil hükümet yaklaşımı, bütçe sürecinde geliştirilen yenilikler bu özgünlüğe işaret ediyor.

15-16 Temmuz Devrimi'nin olgunlaştırdığı koşullarda halk tarafından siyasetin önüne konan görev, bu reformu yapma görevidir. Tam da bu noktada süreci doğru okuyan Bahçeli'nin yaklaşımıyla reformun siyasal imkanı da doğdu. İşte bu anayasa değişiklik paketi, hükümet modeli üzerinden yapılması gereken sistem reformunu başlatacak olan değişikliktir. İçinde bulunduğumuz koşulların rutin dışı olması da reformların kaçınılmaz bir gereğidir.

4.Sistemin Uygulanmasının Sonuçları

Öncelikle belirtelim ki bu değişiklik, rejimden kastedilen Cumhuriyet'se, Cumhuriyeti millete teslim ederek güçlendiren bir adımdır. Cumhuriyetin bekçisi olduğunu iddia eden kurumların ya da akımların yüz yıla yakın sürede Cumhuriyet'imize verdikleri zarar ortadadır. Vesayetçi sistemin tamamen tasfiye sürecine girmesiyle birlikte Cumhuriyetin gerçek sahibi halk, 15-16 Temmuzda bir devrimle taçlandırdığı Cumhuriyeti koruma görevine çok daha güçlü bir biçimde devam edecek. Cumhuriyet, Atatürk, Laiklik, birilerinin tekelinde olan değerler değildir. Milletin tamamına ait güvence değerleridir. Bunlara gerçek anlamda sahip olan halktır. Halkın güçlendiği bir sistemde

bu değerlerimizin tartışmasız güvencede olacağına da şüphe yoktur. Ayrıca bu anayasa değişikliğinin politik hukuk yaklaşımı; sistemin güvencelerini sadece kural ve kurumlara indirgemiyor. Ayrıca kural ve kurum güvencesini de vesayetçi bir anlayışa dayandırmıyor. Kuralların uygulanışı ve kurumların işleyişinde dayatmacı bir hukuk anlayışından uzak kalıyor. Hukukun meşruiyetini seçkinlerin iradesine değil sosyolojinin iradesine bağlıyor. Kolaylaştırıcı bir hukuk anlayışıyla sosyolojiye ve siyasi dinamiklere alan açıyor. Meşruiyet silsilesinde baş aşağı duran yapıyı ayakları üzerine kaldırıyor.

Bu değişikliğin, topluma dayanan siyaset ve sosyolojik siyaset üzerinden üretilen hukuku meşru gören bir yaklaşımı var. Bu nedenle önerilen model, halkın devletle ilişkisini güçlendiren, halkın devlet üzerinde etkisini artıran, kriz eşiklerinde veya kriz içinde sorunların çözümünü siyasi aktörlerin uzlaşmasına bırakan, olmadı nihai olarak halka gitmeyi mecbur kılan bir modeldir. Yani halk, yan hakemlikten siyaset süreçlerinde ve devletin işleyişinde orta hakem pozisyonuna geçiyor. Siyaset, hakem halkın kararlarına uygun oynamak zorunda kalıyor. Devlet halkın istediği gibi işliyor. Milli egemenliği somutlayan, gerçek kılan ve halk iradesine dayandıran bir değişiklik söz konusudur.

Halkın artan gücünü paketin içinde yer alan; “çifte doğrudan demokratik meşruiyetle” meclis ve hükümetin belirlenmesinde, yargı idaresinin “dolaylı demokratik meşruiyetle” halkın iradesine bağlanmasında, nispi eş zamanlı seçimde, yenileme seçiminde, tamamlama seçiminde, halkın cumhurbaşkanı adayı gösterebilmesinde, sistemin milletvekillerini halkın bağımsız ve uzaktan temsilcisi olmaktan çıkarıp yakından ve bağlı temsilcisi yapması özelliğinde, sistemin siyasi partilere yapacağı etkiyle halkın siyasi partiler üzerindeki gücünü artıracak olmasında, halkın hükümetten aracısız hiz-

met alma imkanının doğmasında, önerilen modelin diğer yönlerinde somut olarak görüyoruz. Ayrıca reformist değişiklik, her kuvveti kendi içinde güçlendiriyor. Her kuvvet açısından demokratik güç yoğunlaşması yaşanıyor.

Bu şekilde devlet bütün organlarıyla asli işlevlerini daha etkin, daha hızlı ve daha verimli yerine getirme imkanına kavuşuyor. Tüm bunların ülkemize kazandıracağı çok şey var. Şöyle diyebiliriz. Türkiye mevcut sistemle ancak doğru ve güçlü siyasi iradelerin etkin olması kaydıyla ilerlemesini ve gelişmesi aritmetik artışla gerçekleştirebiliyor. Önerilen model ise geometrik artış sağlayacak bir ilerleme ve gelişme sağlar. Bunun için ortalama ve makul siyasi iradelerin olması da yeter.

5.Hakları Geliştiren Bir Adım

Değişiklik paketi sadece hükümet modelini içermiyor. Bu paketin hakları geliştiren özelliği de çok güçlü: Milletvekilliği sayısının artırılması, temsil hakkının güçlendirilmesidir. Gençliğin temsili üzerinden 18 yaşa seçilme hakkı verilmesiyle 18-25 yaş arasında yer alan yedi buçuk milyon gencimizi ilgilendiren bu değişiklik, seçilme hakkını güçlendiriyor.

Savaş halleri hariç askeri yargının ve mahkemelerin kaldırılmasıyla doğal hakim ilkesi güçlendiriliyor. Yargı açısından tarafsızlık vurgusuyla adil yargılama hakkına ilave güç kazandırılıyor. Sıkıyönetimin kaldırılmasıyla, demokratik siyaset ordu hiyerarşisinde yapılan değişiklikle demokratik iradenin gücü artırılıyor. Demokratik siyaset bürokrasi ilişkisini doğru bağlamına oturtuyor. Halka cumhurbaşkanı adayı gösterme hakkı tanınarak halk inisiyatiflerinin önü açılıyor. Hükümet modelinin ortaya koyduğu imkanlarla halkın seçim hakkı ve siyasete katılma hakkının diğer alanlarında da çok güçlü pozisyona getirildiğini de unutmamak gerekir.

Prof. Dr. Hüsamettin İNAÇ
Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dekanı

CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi önerisi de başkanlık sistemine benzer bir biçimde aynı eleştirilere tabi tutulmaktadır. Ancak unutulmaması gerekir ki başkanlık sisteminin liberal ekonomi politikaları uygulayan ülkelerde “tek adamlık” getirmesi eşyanın tabiatına aykırıdır. Amerika Birleşik Devletleri’nde ve Güney Kore’de uygulanan başkanlık sisteminin “tek adamlık” getirmemesinin altında yatan temel etken bu ülkelerin ekonomi politikalarının liberal olmasıdır. Zira dünyanın her coğrafyasından yatırım alan ve dünyanın her coğrafyasına yatırıma giden iş insanlarına sahip olan, dünya ekonomisine entegre olmuş, dünyanın diğer ülkeleriyle grift ilişkiler içerisine girmiş bir ülkede “tek adamlık” oluşması mümkün değildir.

Giriş

Türk siyasal hayatında Sait Halim Paşa tarafından İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde 1908'de başlatılan başkanlık tartışmaları, aradan geçen bir asrı aşkın sürede değişik siyasi figürlerce tartışılmış ve bugün artık anayasal düzeyde değişikliğe uğrayacak olgunluğa erişmiştir. Esasında başkanlık sistemine geçişin bugünkü düzeyde olgunluğa erişmesi, oldukça sancılı bir sürecin sonunda gerçekleşmiştir. Zira yüzyılı aşkın bir süredir Türkiye'nin demokrasi yolculuğu parlamenter sistem kaynaklı ciddi sekteye uğramıştır.

Modern demokrasiler; parlamenter sistem, yarı başkanlık sistemi ve başkanlık sistemi olarak adlandırılan üç tür yönetim biçimi ile karşımıza çıkmaktadır. Modern demokrasilerden birisi olan ülkemizde bugün yapılmak istenilen bir yönetim sisteminden diğerine geçmek ve bu bağlamda tarihsel süreç içerisinde sistem kaynaklı yaşanan problemlerin tekrarlanmasının önüne geçmektir.

Türkiye, Osmanlı bakiyesi bir ülkedir. Dolayısıyla Osmanlı'da görülen çok farklı dini ve etnik yapılar, Türkiye'ye de aynen intikal ve sirayet etmiştir. Bu bağlamda özellikle çok partili siyasi hayata geçilmesiyle birlikte ortaya çıkan küçük veya büyük siyasi partiler, toplumun belirli bir kesiminin konsolide edilmesi üzerinden siyaset yürütmüştür. Her siyasal parti kendi küçük ya da büyük tabanını konsolide edebilmek adına diğerlerini ötekileştirmiş, dolayısıyla siyaset kutuplaşma üzerinden yürütülmüştür.

Batı'nın kendi içsel dinamikleri doğrultusunda tarihsel süreç içerisinde gelişen parlamenter sistem maalesef ülkemize büyük hasarlar veren krizlere neden olmuş ve ülkemiz bu bağlamda telafisi uzun yıllar sürecektir zararlar görmüştür. Bu bağlamda, parlamenter sistem kaynaklı yaşanan krizlerin

başında ülkenin yaşamış olduğu darbeler karşımıza çıkmaktadır. Parlamenter sistem iki şekilde darbe üretelemiştir. Bunlardan ilki uzun süreli hükümet kurulamaması ya da cumhurbaşkanlığı vb. gibi kurumlara seçilecek kişi ya da kişilerin seçilememesinin darbeci zihniyete zemin hazırlaması olurken; ikincisi meşru yollardan iktidarı ele geçiremeyenlerin özellikle Batı ile işbirliği yaparak seçilmiş meşru hükümetleri alaşağı edip tamamen antidemokratik bir yöntemle iktidara gelmeleri şeklinde belirlemektedir. Parlamenter sistem kaynaklı yaşanan krizlerden en az darbeler kadar ülkeye zarar veren bir başka nokta ise ülkenin sürekli bir biçimde seçim sarmalına girmesine sebep olmasıdır. Bir ülkede seçim olması demek; yatırımların durması, her türlü ekonomik aktivitenin seçim sonrasına ertelenmesi, döviz kurları üzerinden her türlü spekülasyonun yapılarak ülke ekonomisinin ciddi bunalımlara girmesi demektir. Ortalama iki yılı bulmayan bir ömre sahip koalisyon hükümetleri döneminin yoğun bir biçimde gözlemlendiği parlamenter sistem ülkemizde neredeyse hiçbir ülkenin kaldıramayacağı sıklıkta seçim yaşanmasına neden olmuş yaşanan bu seçimler yukarıda bahsettiğimiz çerçevede ekonomide büyük zararlara neden olduğu gibi kamu ve özel sektör yatırımlarının sürekli ertelenmesine, yatırımlar yapılsa bile istenilen düzeyde etkili ve verimli çıktılar alınamamasına yol açmıştır.

Bilindiği üzere Türkiye, Osmanlı bakiyesi bir ülkedir. Dolayısıyla Osmanlı'da görülen çok farklı dini ve etnik yapılar, Türkiye'ye de aynen intikal ve sirayet etmiştir. Bu bağlamda özellikle çok partili siyasi hayata geçilmesiyle birlikte ortaya çıkan küçük veya büyük siyasi partiler, toplumun belirli bir kesiminin konsolide edilmesi üzerinden siyaset yürütmüştür. Her siyasal parti kendi küçük ya da büyük tabanını konsolide edebilmek adına diğerlerini ötekileştirmiş, dolayısıyla siyaset kutuplaşma üzerinden yürütülmüştür. Siyasetteki kutuplaşma, topluma yansımış bu

da ülkenin krizlere sürüklenmesine neden olmuştur.

Yukarıda ana hatlarıyla sıraladığımız ve ekonomik, siyasal ve toplumsal pek çok krizin yaşanmasına neden olan parlamenter sistem, ülkemizde miadını doldurmuş görünmektedir. Esasen ülkemiz henüz kurulmadan, 1921 Teşkilat-ı Esasi Kanunu ve ülke kurulduktan hemen sonra 1924 yılında yapılan anayasada bugün referanduma sunulan partili cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine çok benzer bir sistem uygulandığı halde henüz başkanlık sistemi dünyada bilinmediği için ve pek çok kanun Avrupa'dan ithal edildiği için Avrupa ülkelerinin tamamında tercih edilen ve adına parlamenter sistem denilen sistem ülkemizde de tercih edilmiştir.

Başkanlık Sistemi ve Cumhurbaşkanlığı Sistemi Arasındaki Temel Farklılıklar

Kuvvetler ayrılığı ilkesini sert bir biçimde uygulayan, demokratik hükümet sistemlerinden biri olan başkanlık sisteminde yasama, yürütme ve yargı erkleri birbirlerini kontrol etmektedir. Bu bağlamda başkanlık sistemi yürütme organının üstün olduğu temsili bir hükümet sistemidir (Kuzu, 1997: 8-9). Erkler arasında sert ayrılığın görüldüğü başkanlık sisteminin gerçekleşebilmesini Sartori üç şarta bağlamaktadır. Bunlardan ilki devlet başkanının halk tarafından seçilmesidir. İkincisi ise seçim sonucunda belli bir süre yürütme erkini eline geçiren başkanın parlamento tarafından hükümetten düşürülebilmesidir. Son olarak seçimlerden galip çıkan kişinin hükümete başkanlık etmesi ya da hükümeti yönlendirmesidir. (Sartori, 1997: 199-206).

Başkanlık sisteminin genel çerçevesi bu şekildeyken referanduma sunulacak sistemin başkanlık sistemi ile uzaktan yakından ilgisi bulunmamaktadır. Zira saf başkanlık sisteminde kuvvetler birbirinin varlığına son

veremez. Ancak getirilecek düzenlemede yürütme erkine bir yıl içerisinde kendi seçimlerini de yenilemek şartıyla yasama erkini feshetme yetkisi verilmektedir. Aslında mevcut sistem parlamenter sistem de değildir; çünkü parlamenter sistemde cumhurbaşkanı sembolik yetkilerle donatılmıştır ve parlamento tarafından seçilmektedir. Bu bağlamda, başkanlık sistemi ve cumhurbaşkanlığı sistemi birbirinden oldukça farklıdır ve cumhurbaşkanlığı sistemi ülkemizin kendi içsel dinamiklerinden ortaya çıkmıştır.

Ekonomik, siyasal ve toplumsal pek çok krizin yaşanmasına neden olan parlamenter sistem, ülkemizde miadını doldurmuş görünmektedir. Esasen ülkemiz henüz kurulmadan, 1921 Teşkilat-ı Esasi Kanunu ve ülke kurulduktan hemen sonra 1924 yılında yapılan anayasada bugün referanduma sunulan partili cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine çok benzer bir sistem uygulandığı halde henüz başkanlık sistemi dünyada bilinmediği için ve pek çok kanun Avrupa'dan ithal edildiği için Avrupa ülkelerinin tamamında tercih edilen ve adına parlamenter sistem denilen sistem ülkemizde de tercih edilmiştir.

16 Nisan Referandumu İddialar ve Gerçekler

Uzun süren sistem değişikliği arayışları, mecliste yeterli çoğunluğa ulaşarak önümüzdeki süreçte referanduma sunulacaktır. Referanduma sunulacak maddelerden ilki sistem değişikliği ile ilgili bir madde değildir. Zira bu madde mahkemelerin bağımsızlığının yanında tarafsızlığını anayasal düzlemde garanti altına almaktadır. Değişikliğin ikinci maddesi ise milletvekili sayısını 550'den 600'e çıkartmaktadır. Bu değişiklik kimilerince siyasi rüşvet veya israf vb. gibi bilimsellikten uzak, subjektif değerlendirmelere tabi tutulsa da aslında oldukça isabetli bir değişiklik olup demokratik değerlerle örtüşen bir gerekçeye de sahiptir.

Halihazırda ülkemizde bir milletvekili çıkarmak için ortalama yüz kırk bin oya ihtiyaç duyulmaktadır.

Avrupa Birliği ülkelerinde bu rakam altmış binin altındadır. Dolayısıyla ülkemizde ortalama yüz kırk bin kişiye bir temsilci düşerken bu, Avrupa Birliği ülkelerinde altmış bin kişinin altındadır. Nüfusu ülke nüfusu-muza yakın olan Avrupa Birliği ülkelerinde milletvekili sayılarının ülkemizdeki sayının çok üstünde olmasının altında yatan temel gerekçe, temsilin sağlıklı ve adil bir biçimde sağlanması gayesi yatmaktadır. Milletvekili sayısının artması bir siyasi rüşvet vs. değil, olması gereken hatta geç kalınmış demokratik bir zorunluluktur.

Anayasa değişiklik teklifinin dördüncü maddesine göre, TBMM seçimleri 4 yılda değil, 5 yılda bir yapılacaktır. Cumhurbaşkanı seçimleri de TBMM seçimleri gibi 5 yılda bir olacak ve seçmenler, iki seçim için aynı gün sandığa gidecektir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilecektir. Cumhurbaşkanı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde, belirtilen usule göre ikinci oylama yapılacaktır.

Değişiklik teklifinin üçüncü maddesi seçilme yaşını 18'e düşürmekte ve askerlik ile ilişkisi bulunmayan birinin milletvekili seçilmesi halinde askerlik hizmetini yerine getirmesini ertelemeyi hüküm altına almaktadır. Bu noktada söylenecek ilk şey, seçme ehliyetine sahip birinin seçilme ehliyetine de sahip olacağı gerçeğidir. Bu gerçeklikle birlikte şu sorunun sorulması adeta bir zorunluluk teşkil etmektedir. Bugün hâlihazırda milletvekili seçilme yaşı yirmi beş ve mecliste yirmi beş yaşında kaç milletvekili var? Seçilme yaşının on sekize düşürülmesiyle birlikte birkaç kişi bu yaşlarda milletvekili seçilebilir? Elbette bu, meclisin kahir ekseriyetinin bu yaştaki milletvekillerinden oluşacağı anlamına gelmez.

Anayasa değişiklik teklifinin dördüncü maddesine göre, TBMM seçimleri 4 yılda değil, 5 yılda bir yapılacaktır. Cumhurbaşkanı seçimleri de TBMM seçimleri gibi 5 yılda bir olacak ve seçmenler, iki seçim için aynı gün sandığa gidecektir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilecektir. Cumhurbaşkanı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde, belirtilen usule göre ikinci oylama yapılacaktır.

Teklifin beşinci maddesiyle, TBMM'nin görevleri ve yetkileri, "kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak, bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek, milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, TBMM üye tam sayısının 5'te 3 çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına karar vermek, anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmek" olarak sıralanmaktadır. 6. Madde ile ise TBMM'nin bilgi edinme ve denetim yollarına ilişkin maddesindeki değişiklik ile yasamanın belli bir konuda Meclis Araştırması yapması, Genel Görüşme açarak Genel Kurulda görüşmesi ve milletvekillerinin, cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanların cevaplaması istemiyle yazılı soru sorması yeniden düzenlenmektedir. Buna göre, TBMM; Meclis Araştırması, Genel Görüşme, Meclis Soruşturması ve Yazılı Soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanabilecekken; Gensoru, denetleme yetkisinden çıkarılmaktadır.

Teklifin yedinci maddesi ise sistem değişikliğinin ana omurgasını oluşturmaktadır. Bu maddeyle, cumhurbaşkanı seçilen kişinin partisiyle ilişkisinin kesilmesine yönelik düzenleme kaldırılmakta, cumhurbaşkanı seçilecek kişinin partisiyle organik bağını devam ettirmesi sağlanmaktadır. Bu da yukarıda bahsettiğimiz cumhurbaşkanlığı sisteminin kendine özgü yönlerinden biridir ve bu maddenin olması gerekmektedir. Zira

değişikliğin bütünü incelendiğinde başbakanlık makamı ortadan kaldırılmakta bu sayede yürütmede çok başlılık önlenerek doğabilecek krizlerin önüne geçilmektedir. Yürütmedeki çift başlılığı sonlandırmaya yönelik bu adım atılırken yürütme erkini tek başına ele geçirecek olan cumhurbaşkanının partisi ile ilişkisinin kesilmesi, parti genel başkanının ayrı bir kişi, o siyasi partinin adayı olarak seçimleri kazanmış ve yürütme erkini ele geçirmiş birinin ayrı kişi olması yeni bir çift başlılık yaratacaktır. Cumhurbaşkanı seçilecek kişinin partisiyle ilişkisinin devam etmesi bu çift başlılığın da önüne geçecektir. Bu bağlamda söylenmesi gereken bir başka önemli nokta ise bir kişinin partili olmasının onun tarafsız olmasına engel olmayacağıdır. Mevcut sistemden örnekleyerek gidecek olursak başbakan da partilidir ve tüm ülkenin başbakanıdır, sadece kendi parti üyelerinin ya da kendi partisine oy verenlerin değil, ülkemize vatandaşlık bağıyla bağlı herkesin başbakanıdır ve yaptığı işin doğası gereği taraf tutmamakta/tutamamaktadır. Referandum sonrası sistem değişikliği gerçekleşirse başbakan için şu an fiiliyatta olan durum o zaman cumhurbaşkanı için geçerli olacaktır.

Teklifin sekizinci maddesiyle, “cumhurbaşkanının görev ve yetkilerine” ilişkin maddede değişiklik yapılarak cumhurbaşkanına, “devlet başkanı” sıfatı verilmektedir. Bununla birlikte devletin başı olan cumhurbaşkanına, yürütme yetkisi de verilmektedir. Bu noktada hemen belirtmek gerekir ki hâlihazırda cumhurbaşkanı zaten anayasada devletin başı olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda hâlihazırdaki yetkilerine paralel bir biçimde; Cumhurbaşkanı, “devlet başkanı” sıfatıyla Türkiye Cumhuriyeti’ni ve Türk milletinin birliğini temsil edecek, anayasanın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını sağlayacaktır. Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü TBMM’de açılış konuşmasını yapacaktır. Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında

meclise mesaj verecek, kanunları yayımlayacak ve kanunları tekrar görüşülmek üzere TBMM’ye geri gönderecektir. Kanunların, TBMM içtüzüğünün tümünün veya belirli hükümlerinin anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi’nde iptal davası açabilecektir.

Yeni sisteme göre devletin başı olan cumhurbaşkanına, yürütme yetkisi de verilmektedir. Bu noktada hemen belirtmek gerekir ki hâlihazırda cumhurbaşkanı zaten anayasada devletin başı olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda hâlihazırdaki yetkilerine paralel bir biçimde; Cumhurbaşkanı, “devlet başkanı” sıfatıyla Türkiye Cumhuriyeti’ni ve Türk milletinin birliğini temsil edecek, anayasanın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını sağlayacaktır.

Teklifin dokuzuncu maddesi ise mevcut haliyle sadece vatana ihanetle sorumlu tutulup yargılanabilen cumhurbaşkanının göreviyle ilgili suçlarda yargılanmasının önünü açmakta ve bu durum Türk demokrasinin olgunlaşmasına katkı yapacak nitelikte görünmektedir. Yargılanma ve yargıyla ilgili üzerine sıkça spekülasyon yapılan noktalardan birisi de cumhurbaşkanının Anayasa Mahkemesi üyelerini ataması hususunda yaşanmaktadır. İddia o dur ki Anayasa Mahkemesi üyelerinin tamamı cumhurbaşkanı tarafından atanacak ve bu ilerde Anayasa Mahkemesi’nin bağımsız bir biçimde yargılama yapmasına ya da önüne gidecek iptal davalarını sağlıklı irdemesine engel olacaktır. Ancak unutulmaması gerekmektedir ki Anayasa Mahkemesi üyeleri on iki yıllığına atanmaktadır ve görev süreleri bitmeden görevden alınmaları vb. gibi bir şey söz konusu değildir.

Anayasa Mahkemesi üyelerinin görevi, ancak istifa ve ölüm gibi nedenlerle sona ermektedir. Hâlihazırda Ahmet Necdet Sezer

tarafından atanmış birkaç üye görev yapmaktadır. Dolayısıyla 2019 seçimlerinden sonra bütün Anayasa Mahkemesi üyelerinin görevden alınması ve yerlerine yenilerinin atanması ne anayasal olarak ne de genel kabul görmüş hukuk ilkeleri bağlamında mümkün değildir. Teklifin ilgili maddelerinden biriyle getirilen önemli bir değişiklik de cumhurbaşkanı yardımcılığı makamının oluşturulmasıdır. Cumhurbaşkanı görevlerinde yardımcı olacak başkan yardımcısı, diğer bakanlar gibi doğrudan cumhurbaşkanı tarafından atanacaktır.

Ülkenin kurulmasıyla birlikte benimsenen parlamenter sistem, ülkemizde ciddi sıkıntıların yaşanmasına neden olmuştur. Bugüne kadar ülkenin yaşadığı her krizde siyasetçiler, askeri veya sivil bürokrasi suçlanmış ancak sistemin kriz üretiyor olabileceği göz ardı edilmiştir. Zaman zaman kimi siyasiler yaşanan krizlerin temelinde parlamenter sistemin olduğunu dile getirmiş olsa da bugünkü gibi anayasal değişikliğin halkın önüne koyulacağı hukuki zemin hiçbir zaman yakalanamamıştır.

Sistem Nasıl İşleyecek

Referanduma sunulan maddelerin kabul edilmesi halinde öncelikle 2019'da yapılacak olan seçimlere kadar yoğun bir idari ve yasal düzenleme dönemine girilecektir. Bu bağlamda anayasal düzeyde yapılacak değişiklikler yasal ve idari zemine de oturtularak karşılaşılabilecek aksaklıkların önüne geçilmiş olacaktır. Merkezi idarenin yeniden yapılandırılacağı bu değişiklik döneminde; kamu personel rejimi ve yerel yönetim kanunları gibi noktalarda değişiklikler yapılması beklenmektedir. 2019 yılında yapılacak olan seçimlerde cumhurbaşkanı adayı olabilmek için öncelikle son seçimlerde tek başına ve toplamda yüzde beş oy almış siyasi parti/partiler tarafından aday gösterilmek gerekmektedir. Yeni sistemde bir siyasi partinin ya da partilerin adayı olmadan da

cumhurbaşkanlığına aday olmanın önü açılmaktadır. Yüz bin imza toplayan ve seçilme yeterliliğine sahip herhangi birisi de yeni sistemde cumhurbaşkanlığına aday olabilecektir.

Yukarıda anlatıldığı şekliyle yarışa giren adaylardan herhangi biri ilk turda yüzde ellinin üzerinde oy alabilmeyi başarabilirse cumhurbaşkanı seçilmiş olacaktır. Eğer adaylardan herhangi biri ilk turda gerekli çoğunluğu sağlayamazsa bir sonraki turda ilk turda en fazla oyu alan iki aday yarışacak ve ikinci turda en fazla oyu alan kişi cumhurbaşkanı seçilmiş olacaktır. Bu şekilde seçilecek olan cumhurbaşkanı, anayasada çizilen çerçevede görevini yerine getirecek ve sistem herhangi bir arızaya mahal vermeyecek biçimde işleyecektir.

Sonuç

Yapılması planlanan sistem değişikliği tarihsel süreç içerisinde Türkiye'nin kendi içsel dinamikleriyle oluşturduğu bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Ülkenin kurulmasıyla birlikte benimsenen parlamenter sistem, ülkemizde ciddi sıkıntıların yaşanmasına neden olmuştur. Bugüne kadar ülkenin yaşadığı her krizde siyasetçiler, askeri veya sivil bürokrasi suçlanmış ancak sistemin kriz üretiyor olabileceği göz ardı edilmiştir. Zaman zaman kimi siyasiler yaşanan krizlerin temelinde parlamenter sistemin olduğunu dile getirmiş olsa da bugünkü gibi anayasal değişikliğin halkın önüne koyulacağı hukuki zemin hiçbir zaman yakalanamamıştır. Gerçekten de daha cumhuriyetle tanışmadan henüz Osmanlı Dönemi'nde karşımıza çıkan parlamenter sistem daha ilk dönemden itibaren yaşanan krizlerin temel sebebi olmuştur. Osmanlı'da bir tarafta padişah, bir tarafta siyaset öte tarafta askeri ve sivil bürokrasi yer almış, bu parçalı yapı etkili ve verimli bir yönetimin oluşmasına engel olmuştur. Cumhuriyet ile birlikte ise aynı parçalı yapı cumhurbaşkanı, bakanlar

kurulu ve askeri/sivil bürokrasi bağlamında devam etmiştir. Gücün parçalanması çatışmalara neden olmuş, yaşanan çatışmalar büyük ekonomik, siyasal ve toplumsal krizlerin doğmasına neden olmuştur. Gerçekleştirilecek olan değişikliklerle bu parçalı yapı diğerlerinin tahakkümünden kurtulmuş bir yürütme yaratacak ve böylece yaşanacak çatışmaların önüne geçildiği gibi yönetim etkili ve verimli bir hal almış olacaktır.

Başkanlık sistemi tartışmaları söz konusu olduğunda “tek adamlık” eleştirileri ön plana çıkmaktadır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi önerisi de başkanlık sistemine benzer bir biçimde aynı eleştirilere tabi tutulmaktadır. Ancak unutulmaması gerekir ki başkanlık sisteminin liberal ekonomi politikaları uygulayan ülkelerde “tek adamlık” getirmesi eşyanın tabiatına aykırıdır. Amerika Birleşik Devletleri’nde, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nde ve Güney Kore’de uygulanan başkanlık sisteminin “tek adamlık” getirmemesinin altında yatan temel etken, bu ülkelerin ekonomi politikalarının liberal olmasıdır. Zira dünyanın her coğrafyasından yatırım alan ve dünyanın her coğrafyasına yatırıma giden iş insanlarına sahip olan, dünya ekonomisine entegre olmuş, dünyanın diğer ülkeleriyle grift ilişkiler içerisinde girmiş bir ülkede “tek adamlık” oluşması mümkün değildir.

Bu bağlamda bazıları dünyanın en gelişmiş ülkelerinin parlamenter sistem ile yönetildiğini ileri sürmektedirler. Bu kişilere sorulması gereken şey örnek gösterilen Avrupa ülkelerini dünyanın en gelişmiş ülkeleri haline getiren parlamenter sistem bizde neden işlememiştir? Neden yüz kırk yıla yakındır

bu topraklarda uygulanan sistem o ülkeleri otuz-kırk bin dolar gayri safi milli hasılaya taşırken bizde sürekli krizlere neden olmuş ve kişi başı gayri safi milli hasıla 2002 yılı öncesinde iki bin beş yüz- üç bin dolar seviyelerinde seyretmiştir. Önerilen sistem bugün on bir bin dolar seviyesinde orta gelir tuzağına takılmış bir halde olan kişi başı gayri safi milli hasılayı hızla yukarıya çekecektir. Zira iktisat bilimi ortaya koymaktadır ki özel sektör ve kamu yatırımları en hızlı şekilde yürütme erkinin güçlü olduğu başkanlık sisteminde yapılmaktadır.

Osmanlı’da bir tarafta padişah, bir tarafta siyaset öte tarafta askeri ve sivil bürokrasi yer almış, bu parçalı yapı etkili ve verimli bir yönetimin oluşmasına engel olmuştur. Cumhuriyet ile birlikte ise aynı parçalı yapı cumhurbaşkanı, bakanlar kurulu ve askeri/sivil bürokrasi bağlamında devam etmiştir. Gücün parçalanması çatışmalara neden olmuş, yaşanan çatışmalar büyük ekonomik, siyasal ve toplumsal krizlerin doğmasına neden olmuştur.

Son olarak üzerinde bulunduğumuz coğrafyanın binlerce yıldır sahip olduğu ekonomik, jeopolitik ve dini önemden dolayı yoğun nüfuz mücadelesinin yaşandığı bir bölge olduğunu akıllardan çıkarmamak gerekmektedir. Böyle bir coğrafyada karar alma mekanizmasının çok hızlı olması ve bürokrasinin, siyasetin belirlediği hedef doğrultusunda anında refleks verecek biçimde dizayn edilmiş olması gerekmektedir. İşte bu değişiklik, üzerinde oturduğumuz ve yoğun nüfuz mücadelelerinin yaşandığı bu topraklarda kararların çok daha süratle alınıp uygulanmasını sağlayacaktır.

VESAYET ZİNCİRİNİ KIRMAK İÇİN

Prof. Dr. Yavuz Atar
Anayasa Hukukçusu

NEDEN SİSTEM DEĞİŞİKLİĞİ?

Normalde parlamenter sistem de demokratiktir, başkanlık sistemi de demokratiktir, yarı başkanlık sistemi de. Doğrudan demokrasi açısından baktığımızda başkanlık sisteminde başkan, meşruiyetini doğrudan halktan aldığı için daha güçlü bir meşruiyete sahiptir diyebiliriz.

Mevcut sistemde yaşanan çıkmazları engellemek adına neler getirecek?

Türkiye’de parlamenter sistem olduğunu var sayıyoruz. Ama bu bir varsayım. Gerçek anlamda bir parlamenter sistem değil şu an Türkiye’nin içinde bulunduğu hükümet sistemi. 1982 Anayasası’nın ilk kurgusunda aslında teorik olarak parlamenter sistemin benimsendiği söylene de klasik parlamenter sistemlerle mukayese ettiğimizde böyle olmadığını görebiliriz. Parlamenter sistemde parlamento halk tarafından seçilir, hükümet onun içinden çıkar, cumhurbaşkanları da sembolik olarak devletin başı ve yürütmenin başı olarak anayasada yerini alır. Ama 1982 Anayasası’nı hazırlayanlar, 1961 Anayasası’yla başlayan ve cumhurbaşkanlığını tüm siyasal sistem üzerinde en üst düzeyde bir vesayet organı olarak kurgulayan anlayışı arttırarak devam ettirdiler, cumhurbaşkanına çok önemli yetkiler verdiler.

Anayasa yetki vermiş, onu kullanma diyorsunuz. Bu mümkün değil. Bir organa yetki vermişseniz, o onu kullanır. Kullandığında da neden kullanıyorsun diyemezsiniz. Yetkili cumhurbaşkanının bir de halk tarafından seçilmesi kabul edilince hem yetkili hem de halk tarafından seçilen ve meşruiyetini doğrudan halktan alan bir cumhurbaşkanı profili ortaya çıktı.

Buradaki beklenti, 61-80 arasında olduğu gibi 82 Anayasası döneminde de bütün cumhurbaşkanlarının asker kökenli olması ve darbecilerin kurgulamış olduğu vesayet sisteminin aslında en tepe noktası olarak kalmasını sağlamaktı. Ne var ki, 1989’da bir sivil olan Turgut Özal’ın cumhurbaşkanı seçilmesi, ardında da sürekli sivillerin cumhurbaşkanı seçilmesi bu kurguyu bozdu. Ama asıl kopma noktası 2007 cumhurbaşkanlığı seçiminde ortaya çıktı. AK Parti, parlamentoda bir cumhurbaşkanı seçebilecek çoğunluğa sahip olduğu halde ‘367 kararı’ adı veri-

len bir hukuk garabetinin ortaya çıkarılması sebebiyle de cumhurbaşkanı seçilemedi. Orada önemli bir adım atıldı siyaset tarafından. Mademki parlamento cumhurbaşkanı seçemiyor, o halde halka seçtirelim denildi. 2007 değişikliğiyle de cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi sistemine geçildi. Zaten 1982 Anayasası’nın getirdiği sistem, adı parlamenter sistem olmakla birlikte bildiğimiz klasik parlamentarizmden ayrılıyordu. Çünkü cumhurbaşkanına önemli yetkiler verilmişti. Yetki verilmekle kalmamış, bir yandan da onu sorumsuz ve denetimsiz bir hale getirmişti. Klasik parlamenter sistemlerde devlet başkanları sorumsuzdur ama yetkisi yoktur. 1982 Anayasası yetki veriyor ama sorumsuz bir hale getiriyor. Dolayısıyla da böyle bir sistemde yetkili olan bir cumhurbaşkanının yetkilerini kullanmaması beklenemez. Cumhurbaşkanı ne zamana kadar bu yetkisini kullanmayacak. Anayasa yetki vermiş, onu kullanma diyorsunuz. Bu mümkün değil. Bir organa yetki vermişseniz, o onu kullanır. Kullandığında da neden kullanıyorsun diyemezsiniz. Yetkili cumhurbaşkanının bir de halk tarafından seçilmesi kabul edilince hem yetkili hem de halk tarafından seçilen ve meşruiyetini doğrudan halktan alan bir cumhurbaşkanı profili ortaya çıktı. Aslında bununla da sistem artık parlamenter bir sistem olmaktan çıktı. Ama hâlâ Türkiye’de parlamenter sistem olduğu iddia ediliyor. Bu yanlış. Tayyip Erdoğan’ın halk tarafından cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra Türkiye’de mevcut sistem, fiilen yarı başkanlığa dönüştü aslında. Ama bizim anayasamızdaki “Cumhurbaşkanı partili olamaz” hükmü, başkanlık ve yarı başkanlık sisteminin mantığına terstir. Bugün yapılmaya çalışılan hükümet sistemi değişikliğiyle Amerikan başkanlık modelinin revize edilmiş hali olan bir Türk tipi başkanlık sistemi hayata geçirilmeye çalışılıyor. Adına her ne kadar cumhurbaşkanlığı sistemi denilse de aslında getirilmeye çalışılan yeni sistem revize edilmiş bir başkanlık sistemidir.

1982 Anayasası'nda cumhurbaşkanının yetkilerinin çok fazla olduğunu fakat onu denetleyen mekanizmaların olmadığını söylediniz. Bu yeni yapılan değişikliklerle cumhurbaşkanının yetkilerinin denetlenmesi mekanizmaları nasıl işleyecek? Mesele 1982 Anayasasına göre daha denetlenebilir bir cumhurbaşkanlığı mı olacak?

Yeni kurgulanan cumhurbaşkanlığı sisteminde cumhurbaşkanı, yürütme organı haline geliyor ve böylece yapmış olduğu bütün işlemlere karşı yargı yolu açılıyor. Mevcut anayasada cumhurbaşkanının tüm işlemleri yargı denetimine kapalı, yeni düzenlemede ise yargı denetimine açılıyor. Böylece yapacağı bütün düzenlemelerin, kararnamelerin, atamaların hepsi Anayasa Mahkemesi'nde, yargıda denetlenebilecek. Bu son derece önemli bir düzenleme. Mevcut sistem hukuk devleti açısından da kabul edilebilir değil. Zaten anayasacılar olarak sürekli bunu eleştiriyorduk. Cumhurbaşkanlığına yetki veriyorsunuz ama yaptığı işlemlerden dolayı denetleyemiyorsunuz. Getirilen sistem cumhurbaşkanının hukuki açıdan denetlenmesine imkân sağlıyor. Öte yandan siyasi sorumluluğu da benimseniyor. Ama bu sorumluluk millete karşı bir sorumluluk oluyor. Cumhurbaşkanı halk tarafından seçildiği için, halk yaptığı icraatlardan memnun kalmazsa onu ikinci defa seçmeyebilir. Yahut bir daha aday gösterilmeyebilir. Getirilecek yeni düzenlemede; "100 bin seçmenin onayını almak, parti grupları veya yüzde 5'i geçen partilerin gösterebileceği adaylar cumhurbaşkanı seçimlerine katılabilir" şeklinde bir düzenleme var. Dolayısıyla da aday gösterilebilmesi ve halk tarafından yeniden seçilebilmesi demek, aslında onun siyasi sorumluluğu anlamına geliyor. Bu halka karşı bir siyasi sorumluluk getiriyor esasen. Parlamenter sistemde yürütme, meclise karşı sorumludur. Oysa başkanlık sisteminde yürütme dediğimiz başkan doğrudan halka karşı sorumludur, çünkü meşruiyetini doğrudan halktan almaktadır.

Aslında daha demokratik bir düzenlemedir diyebilir miyiz?

O açıdan baktığımızda parlamenter sistem de demokratiktir, başkanlık sistemi de demokratiktir, yarı başkanlık sistemi de. Doğrudan demokrasi açısından baktığımızda başkanlık sisteminde başkan, meşruiyetini doğrudan halktan aldığı için daha güçlü bir meşruiyete sahiptir diyebiliriz.

Cumhurbaşkanlığı sisteminde, meclisin cumhurbaşkanının üzerinde ne gibi denetim olanakları var?

Bu son derece önemli. Cumhurbaşkanı herhangi bir suç işlediği takdirde, ister göreviyle ilgili olsun ister şahsi bir suç olsun, onun yargılanabilmesi için meclis soruşturması açılabilir. Böylece Anayasa Mahkemesi'nde yargılanması sonucunda eğer seçilmeye engel bir suçtan mahkum olursa bu durumda da zaten başkanlığı sona eriyor. Dolayısıyla bu da onun cezai açıdan sorumluluğunu ortaya çıkaran bir mekanizma. Bu, yeni düzenlemeyle getiriliyor. Mevcut anayasada ise cumhurbaşkanı sadece vatana ihanetten sorumlu tutulabiliyor. Anayasa Mahkemesi'ne, yani yüce divana götürülebilmesi için 4'de 3 oy gerekiyor. Vatana ihanet zaten muğlak bir kavram. Getirilen yeni düzenlemede tüm suçlar için yargılama yolu açılıyor.

Yeni sistem sonucunda Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde cumhurbaşkanının çok etkili olduğu ve yargının cumhurbaşkanının hakimiyetine gireceği konusunda söylemler üretildiğine şahit oluyoruz. Bu gerçekten böyle mi?

Mevcut anayasa değişikliği paketinde Anayasa Mahkemesi'yle ilgili ciddi bir değişiklik yapılmıyor. Mevcut düzenleme büyük ölçüde korunuyor. Evvela yapılan değişikliğin ne olduğunu ortaya koymamız lazım burada. Biliyorsunuz mevcut Anayasa Mahkeme

si'nin 17 üyesi var. Bunların üç tanesi meclis tarafından seçiliyor, 14 tanesi de Yargıtay, Danıştay, yükseköğretim gibi çeşitli kurumlardan gelen adaylar arasından her bir boş üyelik için gösterilen üç aday arasından cumhurbaşkanı tarafından atanıyor. Meclis de, barolardan ve Sayıştay'dan seçilen üç üyeyi atıyor.

Böylece 17 üye ediyor. Şimdi mevcut düzenlemede, Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nden de birer üye seçiliyor. Yeni anayasa değişikliğiyle ise askeri yargıya son veriliyor. Sadece disiplin mahkemeleri kurulabilir onun dışında askerlerin görevle ilgili işledikleri suçlar yahut askeri idari işlemler bakımından tamamen sivil mahkemeler yetkili oluyor. Bu, hukuk devleti açısından gerçekten çok önemli bir reformdur. Bu pakette kamuoyunda çok fazla göz ardı edilen, önemi fark edilmeyen temel meselelerden bir tanesi budur bence. Hükümet sistemi ana temayı oluşturduğu için tartışmalar hep onun üzerinden gidiyor ama bu noktanın önemini kavramak lazım. Bu pakete sırf yargı birliğini sağladığı, askeri yargıyı sonlandırdığı için bile 'evet' demek gerekir.

Cumhurbaşkanının beş artı beş iki dönem olarak görev yapabilmesi söz konusu. Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev süresi ise 12 yıl. Hatta bir kısım üyeler 2010'dan önceki hükme tabi olduğu için 65 yaşına kadar görev yapabilecek. Cumhurbaşkanlığı sistemine göre, göreve gelecek cumhurbaşkanının önündeki 10 yıl cumhurbaşkanı olduğunu varsaysak bile değiştirebileceği, atayabileceği Anayasa Mahkemesi üye sayısı çok sınırlı.

Cumhurbaşkanının yargıyı hâkimiyeti altına alma meselesine dönecek olursak, bu çokça tartışıldı. Şimdi çok basit bir hesap yapalım. Cumhurbaşkanının beş artı beş iki dönem olarak görev yapabilmesi söz konusu. Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev süresi ise

12 yıl. Hatta bir kısım üyeler 2010'dan önceki hükme tabi olduğu için 65 yaşına kadar görev yapabilecek. Dolayısıyla da cumhurbaşkanlığı sistemine göre, göreve gelecek cumhurbaşkanının önündeki 10 yıl cumhurbaşkanı olduğunu varsaysak bile değiştirebileceği, atayabileceği Anayasa Mahkemesi üye sayısı çok sınırlı. Onların hesabını tam çıkarmadım ama hadi yarısını yenilediğini varsayalım, kaldı ki onu da hemen göreve geldiğinde yapamıyor. Kimini iki sene kimini beş sene sonra değiştirebilecek. Dolayısıyla nasıl çoğunluğu sağlayacak da hâkimiyet ne alacak. Bu fiilen mümkün değil tamamen bir varsayım ve yanlış. Hülâsa cumhurbaşkanının mahkemeyi tümüyle yapılandırması aritmetik olarak da zamanlama olarak da mümkün değil. Kaldı ki Anayasa Mahkemesi üyeleri pekçok ülkede sisaset kurumlarıncı atıyor ve böyle bir tartışma da yapılmıyor.

HSYK'ndan 'yüksek' ifadesinin kaldırılıyor olması da bazı kesimleri rahatsız ediyor. Bunun aslı nedir?

Bu söylemi anlamak mümkün değil. Bunun çok basit bir sebebi var. Evvela Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun görevi nedir bunu bilmemiz gerekiyor. Hakimlerle ilgili atama, disiplin, mesleğe kabul gibi işleri bu kurul yapıyor. Burada onun altında görev yapan başka bir kurul yok ki, Hâkimler Savcılar Kurulu'na 'yüksek kurul' adını verelim. Tek bir kurul var zaten. Mesela Yüksek Seçim Kurulu(YSK) ifadesi doğru bir kullanımdır. Çünkü ilçelerde ve illerde seçim kurulları vardır, onların kararlarına karşı itiraz YSK'ya yapılır. Burada Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu denmesini gerektiren bir sistem yok. Bir tane kurul var zaten ona yüksek dersek ne olacak? Bu bir tenzil falan değildir. Bizde birtakım kurum ve kurullara yerli yersiz 'yüce, yüksek vb' sıfatların eklenmesi, esasında halk ve siyaset karşısında bunların birer tahakküm aracı gibi algılanmasına yol açabilir.

Yeni sistemde kuvvetler ayrılığı ilkesi nasıl işleyecek? Paket bu konuya dair neler sunuyor bizlere?

Kuvvetler ayrılığı meselesini önce teorik olarak ele alalım. Bu, Türkiye’de çok çok yanlış anlaşılan bir kavram. Getirilen cumhurbaşkanlığı sistemi kuvvetler ayrılığını tam gerçekleştiriyor gerekçesiyle karşı çıkıp parlamenter sistemi savunmak, tamamen bir çelişkidir, argümantasyon hatasıdır. ‘Parlamenter sistemde ne var’ sorusunu sormak lazım. Parlamento seçiliyor, yürütme organı onun içinden çıkıyor. Hükümet ve yasama çoğunluğu iktidar partisi tarafından kontrol ediliyor. Günümüzde parlamenter sistemler, partiler tarafından kontrol edilir. Hükümet dediğimiz şey aslında bakanlar kurulu, başbakan ve yasamadaki çoğunluktur. Mevcut parlamenter sistemde bu anlamda kuvvetler ayrımı olduğunu söyleyebilmemiz de facto olarak ne kadar mümkün? Yani kâğıt üzerinde yasama organı, yürütme organı ayrı ayrı tanzim edilmiş, kanunları meclis yapar, yürütmeyi denetler, yürütme de icraat yapar şeklinde düzenleme var ama siyasi gerçekliğe baktığımızda parti olgusu, parti kontrolü sebebiyle yürütme de, yasama organı da tümüyle iktidar partisinin denetiminde, kontrolü altındadır. Bütün parlamenter sistemlerde böyledir bu.

Anayasa derslerimizde biz bunları birinci sınıf öğrencisine anlatırız ama Türkiye’de siyasiler bile bunu anlamamış durumda. Parlamenter sistemlerde, yasama ve yürütme arasında gerçek bir kuvvetler ayrılığı yoktur. Gerçekte kuvvetler birleşmiştir ve iktidar partisi veya partileri tarafından kontrol edilir. Dolayısıyla da parlamenter sistemlerde kuvvetler ayrılığı sadece yasama, yürütme bloku ile yargı arasındaki bir ayrılıktan ibarettir. Yargı, zaten her sistemde bağımsız olmak zorunda, çünkü yasamayı da yürütmeyi de denetleyen yargıdır. Dolayısıyla da parlamenter sistemde, yasama ve yürütme iç içe geçmiş durumdadır. Parlamenteonun

Kabul etmiş olduğu kanunların neredeyse tamamı hükümet tarafından gönderilen, kanun tasarılarından ibaret. Milletvekillerinin vermiş olduğu tekliflerin kanunlaşma oranı yüzde 1’in altındadır. O da ancak hükümetin kabulü ile mümkün olabiliyor. Öbür taraftan cumhurbaşkanlığı sisteminde yürütme de, parlamento da doğrudan halk tarafından seçiliyor. Dolayısıyla da yürütme artık parlamentoda güvenoyu almak zorunda olmadığı için o zaman partinin illa parlamentoyu da kontrol etmesini gerektirmiyor. Böylece yeni getirilen düzenlemede mevcut parlamenter sisteme göre parlamento ile yürütme arasındaki ayrılık, mevcut parlamenter sisteme göre daha katı bir hale gelmektedir. Aslında kuvvetler ayrılığı yeni getirilen sistemde daha fazla tesis edilmektedir. Başında söylediğim gibi kuvvetler ayrılığı bağlamında parlamenter sistemi cumhurbaşkanlığı sistemine karşı savunmak çok ciddi bir argümantasyon hatasıdır.

Parlamenter sistemlerde kuvvetler ayrılığı sadece yasama, yürütme bloku ile yargı arasındaki bir ayrılıktan ibarettir. Yargı, zaten her sistemde bağımsız olmak zorunda, çünkü yasamayı da yürütmeyi de denetleyen yargıdır. Dolayısıyla da parlamenter sistemde, yasama ve yürütme iç içe geçmiş durumdadır.

“Bizdeki kuvvetler ayrılığı sistemi neden ABD’deki kadar katı değil” diye sorulsa bu eleştiri daha anlamlı olabilir. Amerika’da kuvvetlerin sert ayrılığı esası benimsenmiştir. Fakat Amerikan Devleti’nin kuruluş felsefesi çok farklı. Biz, Amerikan siyasal sistemini incelerken oranın bir federalizm olduğunu her zaman aklımızda tutmalıyız. Yani Amerikan başkanlık sisteminde gördüğümüz bazı özellikler federalizmden kaynaklanmaktadır. İki meclisli olması, başkanın atamalarının senato tarafından onaylanması, bunların hepsi federalizmden kaynaklanan, eyaletlerin güç dengesinde söz sahibi olmak istemesinden kaynaklanan

düzenlemelerdir. Dolayısıyla biz Türkiye’de bir başkanlık sistemi inşa ederken üniter devlet içinde bunu yaptığımıza göre, Amerikalıların federalizmden kaynaklanan düzenlemelerini aynen almamız gerekli değildir. Onun dışında daha da önemli sebepler var.

Türkiye’de hiç bilinmeyen bir şey bu. Amerikan literatüründe Amerikan başkanlık sisteminin açmazlarıyla ilgili çok ciddi eleştiriler var ve bu eleştiriler pek bilinmiyor Türkiye’de. Nedir bunlar? Amerikan literatüründe anayasa hukukçuları, siyaset bilimciler, birtakım enstitüler çeşitli eleştiriler yöneltiyor mevcut Amerikan sistemine. “Biz öyle bir sistem kurduk ki yasama, yürütmeyi birbirinden çok katı bir şekilde ayırdık. Çatışma söz konusu olduğunda eli kolu bağlı olarak oturuyorlar. Bu sistemi biraz revize etmemizde fayda var” tarzında görüşler öne sürülüyor. Türkiye’de bu bilinmiyor. Amerika’da sistem eleştiriliyor, revize edilmesi isteniyor, çünkü çatışma ortaya çıktığında sistem tıkanıyor. Clinton döneminde, Obama döneminde bütçe kabul edilmediğinde hükümet çalışmadı. Devlet daireleri kapandı. O zaman birtakım yeni yöntemler geliştirerek sistemi daha işler hale getirelim deniliyor. Tıkanmaları önleyecek yeni formüller üretelim vs. Örneğin; “Seçimleri eş zamanlı yapalım. Sistem içinde ciddi tıkanmalar yaşandığında ve çözüm üretilemediğinde halkın hakemliğine gidelim. Bu durumda birlikte erken seçime gitmelerinin önünü açalım” deniyor. İki temel formül öneriliyor. Birisi eş zamanlı seçim yapmak, ikincisi de sistemde ciddi tıkanma olursa eli kolu bağlı oturmaktansa halkın hakemliğine yani erken seçime birlikte gidilsin diye düşünüyorlar.

Dünya üzerinde herkesin mutabık olduğu, bir anayasa değişikliği yahut sistem değişikliği örneği var mı?

Demokrasilerde temel politik kararlar alı-

nırken, anayasa yapılırken azami uzlaşma arzulanır, bu esastır. Buna sözleşme yöntemiyle ‘anayasa yapmak’ denir. Güney Afrika’da, Doğu Avrupa ülkelerinde bu hep yapıldı. Toplumun önemli kesimleri bir araya geldiler. Hatta yuvarlak masa toplantıları dedikimiz, herkesin eşit konumda olduğu müzakerelerle anayasalarını yaptılar. Buna sözleşme yöntemi deniyor. İdeal olan budur. Ama bakın Güney Afrika’da ne oldu? Güney Afrika’da bütün kesimler müzakereye davet edildi. Bazı siyasi gruplar katılmayacaklarını söylediler, gelmediler. Buna rağmen bu ülkede anayasa müzakereleri ve anayasa yapım süreci durmadı, yeterli bir uzlaşma sağlandığı için devam edildi ve anayasa yapıldı.

Türkiye’de de aynısı oldu. 2012’de tüm siyasi partiler uzlaşmaya davet edildi, uzlaşma çıkmadı. 2016’da MHP’nin çıkışıyla hükümet sistemiyle ilgili sınırlı bir revizyon için uzlaşma çağrısı yapıldı. Biliyorsunuz AK Parti genel başkanı ve başbakanımız da diğer partileri davet etti ama onlar müzakereye katılmadılar. “Bir sistem değişikliğine, hükümet sisteminin konuşulmasına tümüyle karşıyız, hatta 140 yıllık parlamenter sistem geleneğimiz var, bunu niye değiştiriyorsunuz” diyerek müzakereye katılmadılar. Anayasa yapımında yahut değişikliğinde uzlaşma masasına gelenlerle müzakere yapabilirsiniz. Burada da uzlaşmanın oranı nedir sorusu ortaya çıkarıyor. Hiçbir demokraside yüzde 100 anlaşma mümkün değildir. Azami uzlaşmaya gayret edilir ama mümkün olan uzlaşmayla müzakereler yapılır ve sonlandırılır. Parlamentoda uzlaşabilmek için asgari oran 330’dur. AK Parti’yle, MHP bir araya geldi, bunu sağladılar. Bu son derece demokratik. Halktaki uzlaşmanın oranı nedir? İdeal olan en yüksek sayıdır. Yüzde 100’e yaklaşmaktır, ama anayasa ne diyor? Yüzde 50’yi aşan ‘Evet’ oyu burada anayasa değişikliği için yeterlidir. Birçok demokrasi- de de anayasalar bu şekilde değiştirilmiştir.

Serdar KORUCU

CUMHURBAŞKANLIĞI SİSTEMİ VE BÜROKRATİK DÖNÜŞÜM

AK Parti ve MHP işbirliğiyle hazırlanan anayasa değişikliği paketinin kabulü durumunda koalisyonlar dönemi tamamen sona erecek, Cumhurbaşkanı-hükümet çatışmaları veya hükümet içi çatışmalar son bulacaktır. Bu durum, Türkiye'deki vesayetçi parlamenter sistem uygulaması nedeniyle derinleşen bürokratik vesayet rejiminin nihai olarak yenilgiye uğratılması demektir. Yeni dönemle birlikte halk tarafından seçilen güçlü hükümetler söz konusu olacak ve hem askeri hem de sivil bürokraside hükümetle uyum içinde çalışma zorunluluğu söz konusu olacaktır.

Türk siyasi hayatının en önemli dönüm noktalarından birini yaşıyoruz. Nisan ayında yapılacak referandumla birlikte Türk idare teşkilatı ilk kez bu kadar kapsamlı bir değişikliğe uğrayacak. AK Parti ve MHP işbirliğiyle hazırlanan anayasa değişikliği paketinde milletvekili seçilme yaşının on sekize düşürülmesi, askeri mahkemelerin kapatılması gibi düzenlemeler de yer alıyor; ancak paketin kamuoyunda daha yoğun biçimde tartışma konusu olan ayırt edici özelliği parlamenter sistem uygulamasının artık terk edilecek olmasıdır. Değişikliğin halk tarafından kabulü durumunda yasama ve yürütme ilişkileri yeniden tanımlanacak, özellikle merkezi idare ve bürokrasi yapılanmasında köklü bir dönüşüm süreci başlayacaktır.

Yaklaşmakta olan bürokratik dönüşümü daha iyi kavrayabilmek amacıyla kaleme aldığımız bu makalede öncelikle ülkemizdeki parlamenter sistem uygulaması ve başkanlık sisteminin özellikleri hakkında temel bir takım bilgiler verilecek, ardından halkoyuna sunulan değişiklik paketinin bürokraside yaratacağı köklü dönüşüm incelenecektir.

Parlamenter sistem monarkın yetkilerini sınırlandırmak amacıyla İngilizler tarafından yürütülen mücadelenin sonunda ortaya çıkmış bir hükümet sistemidir. Parlamenter sistemde devlet başkanı (monark veya Cumhurbaşkanı) yalnızca sembolik birtakım yetkilere sahiptir; buna karşılık siyasi ve hukuki bakımdan sorumsuzdur. Yasama yetkileri halk temsilcilerinden oluşan yasama organı tarafından; yürütme yetkileri ise yasamanın içinden çıkan ve yasamaya karşı sorumluluğu bulunan hükümet tarafından yerine getirilmektedir. Devlet başkanının sahip olduğu sembolik görev ve yetkiler de yürütme alanına dahil olduğundan, parlamenter sistemle yönetilen ülkelerde yürütme organı çift kanatlıdır. Yürütmeye ait tüm yetki ve sorumluluk hükümete aittir; ancak

devlet başkanı da konumu gereği bazı sembolik yürütme yetkileri kullanabilir.

Parlamenter sistemde hükümet birbirinden ayrı faaliyet alanları bulunan bakanlıklardan ve bakanlıklar arası eşgüdümü sağlayan Başbakanlıktan oluşur. Başbakan hükümetin siyasi lideridir; ancak bakanlarla Başbakan arasında hiyerarşik bir denetim ilişkisi yoktur. Bakanlar Kurulunun aldığı kararlar kolektif niteliklidir; yani alınan her kararın altında tüm bakanların imzası bulunması zorunludur.

Parlamenter sistemin ülkemizdeki uygulaması genel hatlarıyla bu karakteristiğe uygundur. Ancak özellikle Cumhurbaşkanı'nın yetkileri söz konusu olduğunda, ülkemizdeki uygulama parlamenter sistemin gereklerinden ayrılmaktadır. Zira parlamenter sistemde esas olan yetkisiz ve sorumsuz Cumhurbaşkanı anlayışı ülkemizde hiçbir zaman geçerli olmamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ülkemizde Cumhurbaşkanlığı makamı hep siyasetin belirleyici unsurlarından biri olmuştur. Hatta bazı dönemlerde Cumhurbaşkanları, sembolik yetkilerin çok ötesine geçerek, yürütme sorumluluğunu asli olarak taşıyan hükümetlerin üzerinde bir vesayet makamı gibi hareket etmişlerdir.

Özellikle 1982 Anayasası döneminde yürütme yetkileri Cumhurbaşkanı ve hükümet arasında o kadar gelişigüzel dağıtılmıştır ki, mevcut durumda siyasi bir krizin ortaya çıkması adeta kaçınılmaz hale gelmiştir. Örneğin 1982 Anayasası'nın 104'üncü maddesine göre, Cumhurbaşkanı gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kurulu'na başkanlık edebilmekte; Devlet Denetleme Kuruluna talimat vererek Türk Silahlı Kuvvetleri ve yargı organları dışındaki tüm kamu kurum ve kuruluşlarını denetleyebilmektedir. Bu ve buna benzer yetkiler Cumhurbaşkanı ve hükümeti sıklıkla karşı karşıya getirecek niteliktedir. Nitekim Turgut Özal ve Süley-

man Demirel, Süleyman Demirel ve Tansu Çiller, Ahmet Necdet Sezer ve Bülent Ecevit arasında yaşanan çatışmaların ve son olarak Tayyip Erdoğan ve Ahmet Davutoğlu arasında yaşanan görüş ayrılığının sebebi tamamen yürütme yetkilerinin kullanılmasından kaynaklanan gerginliklerdir.

Türkiye'deki parlamenter sistem uygulaması, hükümetlerin yasama organı tarafından güvensizlik oyuyla düşürülebilmesi nedeniyle siyasi istikrarsızlık üretmektedir; yürütme yetkilerinin hükümet ve Cumhurbaşkanı arasında gelişigüzel dağıtılması nedeniyle de mevcut sistem siyasi kriz potansiyeli içermektedir. Dolayısıyla Türk siyasal sistemindeki yapısal sorunların kaynağı durumunda olan parlamenter sistem uygulamasının sürdürülebilir nitelikte olmadığını kabul etmek gerekir. Halkoyuna sunulan anayasa değişiklik paketi, mevcut sistemden kaynaklanan sorunların çözülebilmesi bakımından önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu fırsatın değerlendirilerek Cumhurbaşkanlığı sisteminin kabul edilmesi durumunda, yürütme organının yapısı ve özellikle bürokratik yapılanma bakımından köklü bir dönüşüm yaşanacaktır.

Yaşanacak dönüşüm sürecinin en önemli sonucu, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulundan oluşan çift kanatlı yürütme anlayışının terk edilerek tek kanatlı yürütme anlayışının kabul edilecek olmasıdır. Anayasa değişikliklerinin kabulü durumunda bütün yürütme yetkileri tek bir elde toplanacak ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil edilecektir. Böylece Cumhurbaşkanı ve hükümet arasında ortaya çıkabilecek çatışma ve tıkanmalar önlenmiş olacaktır.

Öte yandan; anayasa değişiklik paketiyle yürütme yetkilerini elinde bulunduran Cumhurbaşkanının doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi sağlanacak ve kurulacak hükümetin demokratik meşruluğu daha önce hiç olmadığı kadar artırılmış olacaktır.

Zira mevcut parlamenter sistem uygulamasına göre hükümetin kurulabilmesi için Cumhurbaşkanının TBMM içinden bir kişiyi hükümeti kurmakla görevlendirmesi, hükümeti kurma görevini alan kişinin Bakanlar Kurulu listesini hazırladıktan sonra listenin Cumhurbaşkanı tarafından onaylanması ve son olarak Bakanlar Kurulunun bir hükümet programı hazırlayarak TBMM'nin güvenoyunu alması gerekir (Any. m.109, 110). Hiçbir partinin tek başına TBMM'den güvenoyu alacak çoğunluğa ulaşamaması durumunda TBMM içinden farklı siyasi partilerin işbirliğiyle farklı koalisyon hükümetleri ortaya çıkabilmektedir.

Türkiye'deki parlamenter sistem uygulaması, hükümetlerin yasama organı tarafından güvensizlik oyuyla düşürülebilmesi nedeniyle siyasi istikrarsızlık üretmektedir; yürütme yetkilerinin hükümet ve Cumhurbaşkanı arasında gelişigüzel dağıtılması nedeniyle de mevcut sistem siyasi kriz potansiyeli içermektedir. Dolayısıyla Türk siyasal sistemindeki yapısal sorunların kaynağı durumunda olan parlamenter sistem uygulamasının sürdürülebilir nitelikte olmadığını kabul etmek gerekir.

7 Haziran 2015 genel seçimleri sonrasında gerçekleşmesi muhtemel senaryolardan birine göre yüzde 41 oy alan AK Parti'nin muhalefette kalması ve CHP (yüzde 25), MHP (yüzde 16) ve HDP (yüzde 13) ortaklığıyla koalisyon hükümeti kurulması söz konusu idi. Yani oy kullanan seçmenlerin neredeyse yarısının teveccühünü tek başına kazanmış bir partinin muhalefette kalması mümkün olabilecekti. Gündemdeki anayasa değişikliğinin kabulü durumunda, buna benzer zorlama senaryoların gündeme gelmesi mümkün olmayacak ve Cumhurbaşkanı en az yüzde 51 oy alarak hükümeti kurabilecektir. Yani koalisyon hükümeti kurulması ihtimali tamamen ortadan kalkacak ve kurulacak hükümetin güçlü bir demokratik meşruiyet zeminine sahip olması sağlanacaktır.

Ayrıca Cumhurbaşkanının doğrudan halka karşı sorumlu olması sağlanarak hükümetlerin yasama tarafından görevden düşürülmesi önlenecek ve yürütmeye istikrar kazandırılmış olacaktır. Bundan böyle iktidar partisi milletvekillerinin kirli birtakım pazarlıklar yoluyla veya birtakım menfaatler karşılığında muhalefete geçerek hükümeti görevden düşürebilmesi mümkün olmayacaktır. Doğrudan doğruya halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı kendi hükümetini kuracak ve (birlikte erken seçim durumu hariç) beş yıl boyunca ülke yönetiminde söz sahibi olacaktır.

Yürütmenin yapısını bütünüyle değiştiren, hükümetin kurulması ve sorumluluğu konusunda doğrudan halk iradesini esas alan anayasa değişiklik paketinin kabulü durumunda ülkemizdeki bürokrasinin köklü bir dönüşüm süreci yaşayacağı da muhakkaktır. Yeni dönemde artık koalisyon hükümeti kurulması ihtimali ortadan kalkacak, böylece farklı siyasi partilere mensup bakanların birbirlerine engel olmak veya iş yaptırmak gibi hükümet içi çatışmalar yaşamaları ihtimali de kalmayacaktır. Yeni dönemle birlikte artık hükümet içi uyum tam anlamıyla sağlanacak, bürokrasinin alt kademelerinde ortaya çıkabilecek siyaset eksenli çatışmalar da artık tamamen son bulacaktır.

Öte yandan Cumhurbaşkanlığı sistemine geçilmesiyle birlikte bürokrasinin daha hızlı, daha etkin ve demokratik taleplere karşı daha duyarlı olması sağlanacaktır. Zira bilindiği gibi, parlamenter sistemde merkezi idare teşkilatı ayrı ayrı bakanlıklar biçiminde örgütlenmiştir. Başbakan temel olarak bakanlıklar arasındaki uyum ve işbirliğini sağlamaktan sorumludur. Cumhurbaşkanı ise devlet başkanı olmaktan kaynaklanan sembolik birtakım yetkilere sahiptir. Parlamenter sistemin öngördüğü bu yapı içinde üst düzey kamu görevlilerinin atanması, nakli veya görevden alınabilmesi ancak müşterek kararnameyle olacaktır.

Parlamenter sistemde üst düzey bir kamu görevlisinin memuriyet durumuna ilişkin işlem yapılabilmesi için kamu görevlisinin bağlı olduğu ilgili bakan atama, azil veya nakil kararnamesini hazırlayarak Başbakanı gönderecek, Başbakan bu kararnameyi imzalayarak Cumhurbaşkanına gönderecek ve nihayetinde Cumhurbaşkanı da bu kararnameyi imzalayarak Resmi Gazete’de yayımlayacak ve işlem böylelikle tamamlanmış olacaktır. Bu süreçte ilgili bakan, Başbakan ve Cumhurbaşkanı’nın hemfikir olması şarttır; aksi halde karar alınamayacaktır. Anayasa değişikliğinin kabul edilerek Cumhurbaşkanlığı sistemine geçilmesi durumunda, tüm yürütme yetkileri tek bir elde toplanacağı için üst düzey kamu görevlilerinin memuriyet durumlarına ilişkin işlemlerde üçlü kararnamelere ihtiyaç kalmayacaktır. Yürütmenin başı sıfatıyla Cumhurbaşkanının tek başına hazırlayacağı veya Cumhurbaşkanı’nın vereceği yetkiyle ilgili bakan tarafından hazırlanacak kararnameler yoluyla buna benzer kararlar süratle alınabilecektir.

AK Parti ve MHP işbirliğiyle hazırlanan anayasa değişiklik paketinin kabulü durumunda koalisyonlar dönemi tamamen sona erecek, Cumhurbaşkanı-hükümet çatışmaları veya hükümet içi çatışmalar son bulacaktır. Bu durum, Türkiye’deki vesayetçi parlamenter sistem uygulaması nedeniyle derinleşen bürokratik vesayet rejiminin nihai olarak yenilgiye uğratılması demektir. Yeni dönemle birlikte halk tarafından seçilen güçlü hükümetler söz konusu olacak ve hem askeri hem de sivil bürokraside hükümetle uyum içinde çalışma zorunluluğu söz konusu olacaktır. Doğrudan halka karşı sorumlu hükümetlerin halk iradesine göstereceği duyarlılık nedeniyle bürokraside görev yapan kamu görevlilerinin de aynı duyarlılığı göstermesi gerekecek ve Türkiye’deki birey-devlet ilişkisi bu doğrultuda yeniden tanımlanacaktır.

Dr. Adnan KÜÇÜK

TÜRKİYE’DE CUMHURBAŞKANLIĞI SİSTEMİNE GÖRE KUVVETLER AYRILIĞI VE DENGELER FRENLER MEKANİZMASI

Devlet idaresinde koordinasyonun sağlanması ihtiyacı, yasama-yürütme arasında mevcut olan bu ayrılığın belli bir ölçüde dengelenmesini icap etmektedir. Bu sebeple, Cumhurbaşkanlığı sisteminde her ne kadar sert kuvvetler ayrılığı var ise de, yine de birbirlerine karşı karşılıklı etkileme mekanizmaları mevcuttur. “Frenler ve dengeler” (checks and balances) şeklinde ifade edilen bu mekanizma, iki organın birbirinin işlevine kısmen katılma veya birbirini bir ölçüde durdurma-frenleme yetkisi sayesinde sağlanmaktadır.

Türkiye’de 1970’lerden bu yana hükümet sisteminin değiştirilmesi yönünde ciddi tartışmalar yaşanmaktadır. 2002 yılından bu yana Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan bu tartışmaları sürdürmenin ötesine geçmiş ve 2016’nın sonlarında AK Parti tarafından savunulan başkanlık sistemi önerisine MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin destek vermesi ile birlikte, başkanlık sistemine ilişkin Anayasa değişikliği önerisi, “Cumhurbaşkanlığı sistemi” olarak TBMM’ne gönderilmiştir. TBMM’nde yapılan yoğun görüşmeler neticesinde, Anayasa değişikliği önerisi kabul edilerek Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmasının ardından halkoyuna sunulmak üzere Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Bazıları Anayasa değişikliği ile getirilmek istenen Cumhurbaşkanlığı sisteminde kuvvetler ayrılığı ve dengeler frenler mekanizmasının yeterince ya da hiç olmadığı yönünde iddialarda bulunmaktadırlar. Bu makalede, Türkiye’de getirilmek istenen Cumhurbaşkanlığı sisteminde bu iddiaların ne ölçüde mevcut olduğu hususu izah edilecektir.

Klasik kuvvetler ayrılığı teorisi çerçevesinde devlet fonksiyonları arasında yapılan taksim, bu organlara verilen yetkilerin birbirlerine karşı devredilememeleri gereğini de ifade eder. Her bir organ kendi icra ettiği fonksiyonu kendisine bırakılmış alanda kullanmalı ve bir diğerinin alanına müdahale etmemeli, kendisine verilmiş yetkileri bir başka organa bırakmamalıdır. Başkanlık sistemi, anayasal planda “kuvvetler ayrılığı” ve “kuvvetlerin karşılıklı olarak birbirlerine karşı bağımsızlığı” ilkelerine dayanır.

Başkanlık Sistemlerinde Kuvvetler Ayrılığı

Hükümet sistemleri içinde Başkanlık sistemi için “sert kuvvetler ayrılığı” nitelemesi yapılır. Kuvvetler ayrılığının sahici manasına

en yakın olarak gerçekleştiği hükümet sistemi başkanlık sistemidir. Burada maksat yasama ve yürütme kuvvetlerini birbirlerinden bağımsız kılarak, hem her birinin kendi alanlarında güçlü ve etkin olmalarını, hem de her bir seçim döneminde birbirlerinin varlıklarına son veremeyerek siyasi istikrarın gerçekleşmesine katkı sağlamaktır.

Klasik kuvvetler ayrılığı teorisi çerçevesinde devlet fonksiyonları arasında yapılan taksim, bu organlara verilen yetkilerin birbirlerine karşı devredilememeleri gereğini de ifade eder. Her bir organ kendi icra ettiği fonksiyonu kendisine bırakılmış alanda kullanmalı ve bir diğerinin alanına müdahale etmemeli, kendisine verilmiş yetkileri bir başka organa bırakmamalıdır. Başkanlık sistemi, anayasal planda “kuvvetler ayrılığı” ve “kuvvetlerin karşılıklı olarak birbirlerine karşı bağımsızlığı” ilkelerine dayanır.¹ İlk olarak ABD’de tatbik edilen ve bu ülkede cari olan başkanlık rejimi, anayasal açıdan kuvvetler ayrılığı, “kuvvetlerin eşitliği” şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu sistemdeki kuvvetlerin eşitliği, siyasi değil hukuki bir eşitliktir.²

Başkanlık sisteminde yasama ve yürütme, hem işlevsel hem de organik açıdan birbirinden ayrılmıştır. İşlevsel ayrılığa göre, yasama ile yürütmenin yerine getirdikleri işlevler birbirinden farklıdır. Buna göre, yasama “kanun yapma”, yürütme ise “hükümet etme” anlamına gelir. Başkanlık sisteminde, her bir kuvvet, sadece kendi işlevini yerine getirir; bu işlevlerin veya kuvvetlerin birisi diğerine karışamaz.³ Organik ayrılığa göre ise, yasama işlevi ile yürütme işlevi, ayrı ayrı organlar tarafından yerine getirilir. Bu organların birbirinden bağımsız olmaları gerekir.⁴

1 Yrd. Doç. Dr. Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Mehmet TURHAN, Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi, y., Diyarbakır, 1989, s. 32.

2 Erdoğan TEZİÇ, “Başkanlık Rejimini Anlamak”, Yeni Türkiye D., Yıl 9, S. 51, Mart-Nisan 2013, s. 367.

3 Mustafa ERDOĞAN, Anayasa Hukuku, 7. B., Orion y., Ankara

4 Gülgün ERDOĞAN TOSUN & Tanju TOSUN, Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri, Alfa y., İstanbul, 1999, s. 57.

Bu sisteme göre, yasama yetkisi temsili bir meclise, yürütme yetkisi ise genel oyla seçilmiş Başkana aittir.⁵ Organik ayrılığın bir neticesi olarak, bu organlar, sistemin temelini teşkil eden kuvvetler ayrılığı ilkesi ile uyumlu olarak gerek kaynakları (göreve gelmeleri), gerekse varlıklarını sürdürmeleri (bekaları) bakımından, karşılıklı olarak birbirinden bağımsızdırlar.⁶

Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Dengeler Frenler Mekanizması

Türkiye’de yeni Anayasa değişikliği ile başkanlık sistemi, “Cumhurbaşkanlığı sistemi” adı altında benimsenmiştir. Bu vesileyle, bu sistemi Türkiye özelinde Cumhurbaşkanlığı sistemi olarak ele alacağım. Her ne kadar, Cumhurbaşkanlığı sisteminde, kuvvetler ayrılığı ilkesinin bir icabı olarak siyasi iktidar farklı organlar arasında paylaştırılmış ve bunların her biri kendi yetki alanlarına mutlak hâkim iseler de bu durum, bu organlar arasında hiçbir ilişki ve etkileşimin mevcut olmadığı ya da olmaması gerektiği manasına gelmez.⁷ Devlet idaresinde koordinasyonun sağlanması ihtiyacı, yasama-yürütme arasında mevcut olan bu ayrılığın belli bir ölçüde dengelenmesini icap etmektedir. Bu sebeple, Cumhurbaşkanlığı sisteminde her ne kadar sert kuvvetler ayrılığı var ise de, yine birbirlerine karşı, karşılıklı etkileme mekanizmaları mevcuttur. “Frenler ve dengeler” (checks and balances) şeklinde ifade edilen bu mekanizma, iki organın birbirinin işlevine kısmen katılma veya birbirini bir ölçüde durdurma-frenleme yetkisi sayesinde sağlanmaktadır.⁸ Burada söz konusu olan karşılıklı etkileme ve birbirlerini engelleme yönündeki bu müdahaleler, bir ölçüde kuvvetler ayrılığında kısmi bir yumuşama sağlamaktadır.

5 ERDOĞAN, Anayasa Hukuku, s. 19.

6 Nur ULUŞAHİN, Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi, Yetkin y., Ankara, 1999, s. 32.

7 Levent GÖNENÇ, “Türkiye’deki Hükümet Sistemi Tartışmalarına İlişkin Değerlendirmeler”, Yeni Türkiye D., Yıl 9, S. 51, Mart-Nisan 2013, s. 271.

8 ERDOĞAN, Anayasa Hukuku, s. 20.

Burada ABD’deki uygulamalarla da mukayeseli olarak dengeler frenler mekanizması kapsamında benimsenen anayasal hüküm ve uygulamalar şu şekilde sıralanabilir.

1- ABD’de Başkanın hem cezai sorumluluğa, hem de netice itibarıyla siyasi sorumluluğa yol açabilecek bir meclis soruşturması (İmpeachment) yolu mevcuttur. Bu sorumluluk türünde suçlandırma, üye tamsayısının üçte birinin talebi ile Temsilciler Meclisi tarafından yapılır, yargılama yetkisi Senatoya aittir. Yargılama Federal Yüksek Mahkeme Başkanı başkanlığında yapılır. Mahkûmiyet kararı, katılanların üçte iki çoğunluğunun oyu ile verilir. Mahkûmiyet kararının verilmesi halinde Başkanın görevi sona erer.⁹ Benzer durum bakanlar için de söz konusudur.

Cumhurbaşkanlığı sisteminde her ne kadar sert kuvvetler ayrılığı var ise de, yine de birbirlerine karşı, karşılıklı etkileme mekanizmaları mevcuttur. “Frenler ve dengeler” (checks and balances) şeklinde ifade edilen bu mekanizma, iki organın birbirinin işlevine kısmen katılma veya birbirini bir ölçüde durdurma-frenleme yetkisi sayesinde sağlanmaktadır. Burada söz konusu olan karşılıklı etkileme ve birbirlerini engelleme yönündeki bu müdahaleler, bir ölçüde kuvvetler ayrılığında kısmi bir yumuşama sağlamaktadır.

Anayasa değişikliğine göre, Türkiye’de de benzer uygulamalar meclis soruşturması yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu kapsama, Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar girmektedir. Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla TBMM üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir. TBMM, üye tamsayısının üçte

9 Şükrü KARATEPE, “Hükümet Sistemleri ve Türkiye”, Yeni Türkiye D., Yıl 9, S. 51, Mart-Nisan 2013, s. 228; Burhan KUZU, Her Yönü İle Başkanlık Sistemi, Babıali Kültür y., İstanbul, 2011, s. 29-30.

ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı'nın görevi sona erer (AY Değ. md. 9). Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar hakkında yapılacak meclis soruşturması da buradaki usule uyularak yapılır (AY Değ. md. 6).

2- ABD'de Kongre, araştırma komisyonu kurarak, yürütme alanına giren faaliyetlere ilişkin bir araştırma yapabilir. Her ne kadar yapılan araştırma olumsuz sonuçlansa da Kongre, bu araştırma sonunda yapacağı bir işlemle Başkan ya da bakanları görevden alamaz.¹⁰

Türkiye'de de Anayasa değişikliği ile TBMM'ne benzer yetkiler verilmiştir. Buna göre, TBMM'nin yürütmeye karşı bazı denetim ve bilgi edinme imkânları söz konusudur. Buna göre TBMM; meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanır. Anayasa değişikliği önerisinde, 1982 Anayasası'nın mevcut metninde yer alan (md. 99) ve siyasi sorumluluk neticesini ortaya çıkaran gensoru kurumuna yer verilmemiştir. Bu yönde bir denetim mekanizmasının mevcut olmayışı, hem ABD'de tatbik edilen başkanlık sistemi ile hem de kuvvetler ayrılığı ilkesi ile uyumludur.¹¹

3- ABD'de Kongre'nin başkana karşı sahip olduğu etkili ve önemli yetkilere karşı Başkanın da kurumsal açıdan veto yetkisi vardır.¹² Veto edilen kanunun tekrardan kabul edilebilmesi için, Temsilciler Meclisi ile Senatonun her birinin mevcut üyelerinin üçte iki çoğunluğu ile kabul edilmesi gerekir. Burada "güçleştirici veto" söz konusudur.¹³ Kanunların Temsilciler Meclisi ve Senatoda üçte iki çoğunlukla kabulü oldukça zor olduğu için, kanunlar Kongrede hazırlanırken Başkanın görüşünün dikkate alınması

ehemmiyet arz etmektedir .¹⁴ Anayasa değişikliğine göre, Türkiye'de de Cumhurbaşkanı'nın veto yetkisi mevcuttur. TBMM'nin, Cumhurbaşkanı tarafından bir daha görüşülmek üzere geri gönderilen kanun önerisini değişiklik yapmaksızın aynen kabul edebilmesi ancak üye tam sayısının salt çoğunluğu ile mümkündür (AY Değ. md. 16).

4- ABD'de Başkanın, doğrudan kanun teklif etme yetkisi yoktur. Fakat başkan, siyasi açıdan değişik yollara müracaat ederek bu engeli aşmaya çalışır. Anayasada, Başkanın zaman zaman "gerekli ve uygun olacağına inandığı tedbirlerle ilgili olarak Kongrenin dikkatini çekeceğini (md. 3)" öngören hüküm vardır. Başkan bu imkânı, uygun gördüğü önlemlerin alınması, çıkarılmasını istediği kanunların çıkarılması yönünde Kongre'ye mesaj göndererek kullanmaktadır.¹⁵ Başkan, her yıl Ocak ayında Senato ve Temsilciler Meclisinin ortak toplantısında "Birliğin durumu"na ilişkin yapacağı konuşma ve basın toplantıları ile mesajlar göndererek Kongre'ye istediği kanunların çıkarılması yönünde telkinlerde bulunmaktadır .

Anayasa değişikliğine göre, Türkiye'de Cumhurbaşkanı'nın kanun önerisinde bulunma yetkisi mevcut değildir. Fakat Cumhurbaşkanı, gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü TBMM'nde açılış konuşması

yapar. Cumhurbaşkanı bu konuşmalar ve Meclise gönderilen mesajlarla, çıkarılmasını arzu ettiği kanunların çıkarılması yönünde telkinlerde bulunabilir. Cumhurbaşkanı partili olabileceği için, kendisinin de üyesi olduğu partili milletvekillerine çıkarılmasını istediği kanunlar hakkında telkinde bulunabilir.¹⁶

5- ABD'de Uluslararası antlaşmaları yapma yetkisi, Başkan ile yasamanın Senato

10 KARATEPE, agm., s. 228.

11 ULUŞAHİN, age., s. 39

12 TEZİÇ, agm., s. 370.

13 KARATEPE, agm., s. 228.

14 KARATEPE, agm., s. 228

15 TEZİÇ, agm., s. 369; TURHAN, age., s. 35; Ayhan DÖNER, "Başkanlık Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği", Yeni Türkiye D., Yıl 9, S. 51, Mart-Nisan 2013, s. 672.

16 DÖNER, agm., s. 672.

kanadı arasında paylaştırılmıştır.¹⁷ Yapılan uluslar arası antlaşmaların yürürlüğe girebilmesi için Senatonun üçte iki çoğunluğu ile onayı gerekmektedir.¹⁸ Değişikliğe göre, Türkiye’de milletlerarası andlaşmaları Cumhurbaşkanı onaylar ve yayımlar. Bu andlaşmaların TBMM tarafından onaylanmasının uygun bulunması gerekir.

6- ABD’de Yürütme içerisinde faaliyet gösteren Office of Management and Budget tarafından hazırlanarak Başkan tarafından Kongre’ye sunulan ve kanunlaştıktan sonra Başkan tarafından tatbik edilen bütçe, Kongre’de görüşülerek kabul edilir. Kongre, yürütme tarafından hazırlanan bütçeyi onaylamayabilir ya da değiştirerek kısıntı yapabilir.¹⁹

Türkiye’de Anayasa değişikliğine göre, bütçe kanunu teklifi Cumhurbaşkanlığı tarafından hazırlanır TBMM tarafından görüşülerek kabul edilir. Buna göre, Cumhurbaşkanı tarafından yapılacak harcamalar, yasama meclisi tarafından hazırlanan bütçe ile sınırlıdır.

7- ABD’de mevcut olmadığı halde bizde var olan bir diğer denge fren mekanizması ise seçimlerin birlikte yenilenmesi kararıdır. Burada Cumhurbaşkanı ile TBMM, karşılıklı olarak birbirlerini birlikte seçime götürme yetkisi ile cihazlanmışlardır. Seçimlere gidilme ihtimali, her iki organı da frenleyici yönde işlev görebilecektir.

8- ABD’de Başkan, genel, soyut, objektif, sürekli ve kişilik dışı özellikleri haiz düzenleyici işlemler yapabilmektedir. Başkan bu yetkisini, başkanlık kararnameleri ile kullanmaktadır.²⁰ Başkanlık kararnameleri, başkan tarafından yasama fonksiyonu niteliğinde, tek taraflı, doğrudan yapılan işlemlerdir.²¹

17 Mert NOMER, ABD Başkanlık Sisteminde Başkanın Yetkileri, XII Levha y., İstanbul, 2013, s. 80

18 NOMER, age., s. 80; Murat YANIK, Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, 2. B., Adalet y., Ankara, 2013, s. 77.

19 KARATEPE, agm., s. 227-228.

20 YANIK, age., s. 51.

21 NOMER, age., s. 75.

Başkanın bu kapsamda, kanun gücünde kararname, tüzük ve yönetmelik çıkarma yetkisi vardır.²² Başkanın Kongre’nin çıkardığı kanunlara karşı sahip olduğu bir diğer etkinlik alanı da “imza beyanı”dır. İmza beyanı, Başkanın, bir kanunu onaylarken kullandığı ve onaya tabi olan söz konusu kanun hakkında belirtmiş olduğu görüşlerdir. Bu görüşler vasıtasıyla, bazı durumlarda kanunun uygulama alanı kısıtlanmakta, bazen de ilgili kanunun bazı kısımlarının uygulanması imkânsız hale getirilebilmektedir. ²³Başkan, bu tür yetkileri ile yasamaya karşı önemli bir güç elde etmektedir. Anayasa değişikliğine göre, Türkiye’de Cumhurbaşkanı, kanunla düzenlenmeyen alanlarda, kanuna aykırı olmamak şartıyla, yürütmeye ilişkin konularda kararname çıkarabilir. Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını göstermek üzere yönetmelik de çıkarabilir. Cumhurbaşkanının düzenleme alanı, ABD başkanının düzenleme alanına göre oldukça dardır.

Türkiye’de Anayasa değişikliğine göre, bütçe kanunu teklifi Cumhurbaşkanlığı tarafından hazırlanır TBMM tarafından görüşülerek kabul edilir. Buna göre, Cumhurbaşkanı tarafından yapılacak harcamalar, yasama meclisi tarafından hazırlanan bütçe ile sınırlıdır.

9- ABD’de atamalar başkan tarafından yapılır, fakat bazı önemli atamalar Senatonun onayına tabidir. Başkan, Bakanları, Federal Yüksek Mahkeme başkan ve üyeleri ile diğer federal mahkemelerde görev yapan hâkimlerin tamamını, üst düzey federal kamu görevlilerini, büyükelçileri, konsoloslari, orduda görev yapan kumandanları, bütün federal memurları atar.²⁴ Hâkimler hariç, atadıklarının tamamını azletme yetkisi mevcuttur. Azil işlemlerinin Senato tarafından onaylanma zorunluluğu yoktur.²⁵

22 TURHAN, age., s. 35.

23 Adnan KÜÇÜK, “Türkiye Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile mi Yönetilecek”, Star Gzt., 19.02.2017.

24 TURHAN, age., s. 35; KARATEPE, agm., s. 227.

25 Ergun ÖZBUDUN, “Hükümet Sistemi Tartışmaları”, Yeni Türkiye D., Yıl 9, S. 51, Mart-Nisan 2013, s. 206.

Değişikliğe göre, Türkiye’de Cumhurbaşkanı yardımcısı ile bakanlarla üst kademe yöneticilerinin atanması doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından yapılır. Bu Atamalar ABD’deki sistemden farklı olarak TBMM’nin onayına tabi değildir.

10- ABD’de Başkan Kongre’yi olağanüstü toplantıya çağırabilir.²⁶ Türkiye’de de Cumhurbaşkanı TBMM’ni, ara verme ya da tatil esnasında olağanüstü toplantıya çağırabilir (AY. md. 93).

Buna göre, ABD ile kıyaslandığında, dengeler frenler mekanizması bağlamında, sadece, ABD’de mevcut olan üst kademe kamu görevlilerine ilişkin atamaların yasamanın onayına tabi olması usulü Türkiye’de mevcut değildir. ABD’de mevcut olan dengeler frenler mekanizmalarından sadece birisi mevcut değil diye Türkiye’ye getirilen cumhurbaşkanlığı sisteminde dengeler frenler mekanizması hiç yoktur demek makul değildir. Bu durumun, olsa olsa dengeler frenler mekanizmasında kısmi bir zayıflamaya sebep olduğu söylenebilir.²⁷

Anayasa Değişikliğinde Cumhurbaşkanı tarafından yapılan atamaların TBMM tarafından onanması şeklindeki dengeler frenler mekanizmasına itibar edilmemesinin geri planında, etkin yönetim anlayışı ile uyumlu olarak Cumhurbaşkanının sistem içerisindeki etkinliğinin kısmen de olsa artırılması amacının yer aldığı söylenebilir.

Bu tercihte, Türk siyasi hayatındaki uzlaşma zafiyeti yanında Türkiye’deki disiplinli parti modelinin de etkili olduğu söylenebilir. Çünkü Cumhurbaşkanı ile TBMM’deki siyasi çoğunluğun eğilimlerinin farklı olması halinde üst kademe kamu yöneticilerinin atanması çoğu kere imkânsız hale gelebilir. Mesela Cumhurbaşkanı tarafından AYM’ne 12

üyenin atanmasına ilişkin kararın TBMM tarafından, 2/3 çoğunlukla onaylanması şartının arandığını farz edelim. TBMM’nde bu atamayı destekleyen 2/3 oranında üyenin mevcut olmadığı durumlarda, parti disiplininin de bir neticesi olarak, yeterli çoğunluk sağlanamayacağı için, muhtemelen bu üyeler yıllarca AYM’nde göreve başlayamayacaklardır. Bu durumda AYM’nin görev yapabilmesi mümkün değildir. Benzer durum bakanlar ve diğer üst kademe kamu yöneticilerini atama işleminin onaylanması konusunda da söz konusudur. Burada ABD’ye özenme adına, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlarla üst kademe kamu yöneticilerinin atanmasına ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararlarına yönelik aranacak 2/3’lük TBMM onayı şartı, sistemi içinden çıkılmaz hale getirebilecektir. ABD’de parti disiplininin olmayışı, Senato’nun fiili işleyiş itibarıyla atamalar konusunda fazla etkin olmak istemeyişi,²⁸ lobilerin çoğu kararlarda etkin olmaları, Senatonun onama yönünde karar almasında, yasama-yürütme arasında sistemsel tıkanmaların ortaya çıkmasını önlemektedir.

Türkiye’de ise parti disiplinine ilave olarak, TBMM’nde başkan destekleyen üyelerin sayısının 2/3 düzeyinden az olduğu durumlarda, Cumhurbaşkanı tarafından yapılan atamaların onaylanması büyük ölçüde imkânsız hale gelebilecektir. Bu da yürütmenin felç olması neticesini ortaya çıkarabilecektir. Bu vesileyle, sistemin tıkanmaması amacıyla Türkiye’deki siyasi, sosyal, kültürel şartlarla uyumlu olarak, bu sistem tercih edilmiştir. Burada ABD’deki modeli aynen almak yerine tıkanıklıkları giderici formül tercih edilmiş olmaktadır. Nasıl parlamenter sistemin rasyonelleştirilmesi yönündeki uygulamalar, sistemin demokratikliği bağlamında tartışma konusu yapılmıyorsa, benzer durumun başkanlık sisteminin rasyonelleştirilmesi konusunda da söz konusu olduğu söylenebilir.

26 Mustafa ERDOĞAN, Anayasal Demokrasi, 5. B., Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003, s. 208.

27 Adnan KÜÇÜK, “Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Denge-Fren Mekanizması Yok mu?”, Sabah Gazetesi, 21.01.2017

28 ULUŞAHİN, age., s. 51.

ÇEVRENİN REFORM GİRİŞİMİ MERKEZİN ENGELİNE TAKILACAK MI?

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi hakkındaki anayasa değişikliği konusu reformcu kimliğin devamı olarak sunulması gereken bir konudur. Hayırcı cephenin çabuk argüman oluşturmamasından dolayı daha çok izah tarafında kalan bir yaklaşım ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de siyasi ve fikri hareketleri 200 yıldır belirleyen, yönlendiren temel olgu batı karşısında takınılan tutumdur. Bu iki ana akım; Batıcılık ve Muhafazakarlıktır.

Şerif Mardin bu durumu teyit eder ve “Osmanlı’nın son döneminden bugüne kadar Türkiye’de var olan tartışmalar Batı yanlıları ile muhafazakarlar arasında geçmiştir.” Yine Halil İnalcık bu tartışmaların merkez ile çevre arasındaki tartışmalar olduğunu vurgular.

Tanzimat Fermanı ilan edildiği gün Osmanlı İmparatorluğu’nda geriye dönmeyecek bir yolun seçilmiş olduğu birçok Osmanlı yöneticisi tarafından fark edilmiş değildi. Tanzimat Fermanı’na kadar geçen süre içerisinde Osmanlı, Batı karşısında üstünlüğünü kaybettiğini anladığı dönemlerde sorunu askeri sorun olarak görmüş ve yenilikleri askeri alanda yapmıştır.

Temel gaye olan “ihya’ı- nizam” yani devleti ayakta tutma ve gücünü muhafaza etme gayreti, askeri reformlar ve modern talim usullerinin uygulanması, Avrupa devletlerinin modern tekniklerinin Osmanlı ordusuna kazandırılmaya çalışılmasıdır. Tanzimat Fermanı ile ilk kez Batı tarzı yönetim sistemi ve devlet idari teşkilatı esas alınmış, bugünkü bakanlıklara benzer bakanlıklar kurulmaya başlanmıştır. İmparatorluk idari yapısının modernize edilmesi aynı zamanda yeni bir bürokratik sınıfın oluşmasına fırsat vermiştir. Bu yeni bürokratlar, Batıyı bilen ya da Batıda okumuş, batılı değerlere inanmış bir sınıfın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte devlet yöneti-

minin tamamını temsil eden bürokrasi sınıfının temeli bu dönemde atılmıştır.

Osmanlı’nın son yüzyılı büyük çalkantı ve tartışmalarla geçmiştir. Bugün gündemimizi oluşturan konuların çoğu, bu yüzyılda tartışılmış ve cumhuriyetin kurulması ile birlikte bütün meseleler miras olarak yeni kurulan cumhuriyette devam etmiştir. Bu yazıda merkeze alacağımız ve derinlemesine inceleyeceğimiz konu, Osmanlı’da merkezi bürokrasinin şekillenmesi ve batı yanlısı bir zümrenin oluşmasından sonra muhafazakarların ve Osmanlı’nın ayakta kalmasını savunanların hangi eleştirilere muhatap olduğudur. Cumhuriyetin kuruluşu ile bu argümanların nasıl günümüze kadar devam ettiğini, çevreden gelen taleplerin nasıl suçlanarak baskılandığını, bu basmakalıp ve patenti sömürgeci batı imparatorluğuna ait olan temel argümanların günümüzde etkin kullanımı hakkında düşünmek gerekmektedir.

Devleti bir aslana benzetecek olursak, Sultan Abdülhamit bir milletin okumuş-yazmışlarının ve entelektüellerinin varlığını o aslanın pençesi olarak görmüştür. Mülkiye, tıp, hukuk, askeri alanda üniversiteler kurmakla sınırlı kalmamış aynı zamanda yurt dışına öğrenci göndererek batıdaki bilim ve fendeği gelişmeleri Osmanlı eğitim hayatına transfer etmeyi amaçlamıştır. Fakat yabancı dil bilen ve batıdaki yenilikçi düşüncelerden etkilenen yeni Osmanlı aydını, devletin yıkılmasını kolaylaştıran bir zümreye dönmüştür. Batıcılığın bu denli benimsemiştiği aydın geleneği, kendi değerlerini savunan muhafazakarları gerici ve hurafe-

lere inanmakla suçlamıştır. Batının kültürünü mü yoka fennini mi alalım tartışmaları, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar uzayan tartışmalardır. Ernest Renon'un "İslam terakkiye manidir" makalesi siyasal bir manifesto gibi Osmanlı ve cumhuriyet batıcıları tarafından benimsenmiştir, gelişmek için Hristiyan olma teklifine kadar işi çığıırından çıkaranlar olmuştur. Bütün bunlar, bu milletin kendi içerisinde yapılan tartışmalar değildi, aksine doğrudan İngiliz ve Fransız sömürgecilerinin geliştirdiği argümanlar idi.

Birinci Dünya Savaşı bittiğinde batılı sömürgecilerin elde etmediği bir karış Müslüman toprağı kalmamıştı. Türk milleti Kurtuluş Savaşı'nda ayaklandı ve Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Osmanlı döneminde kaybedilen toprakların beşte birinde bağımsız bir devlet kurabildi. O tarihlerde Türkiye ve Afganistan tüm dünyada bağımsız olan iki Müslüman devlet idi.

Birinci meclis kurulduğunda Kurtuluş Savaşı'na katılan bütün unsurlar mecliste temsil edilmeye başlandı. İslamcılar, Kürtler, Aleviler, Türkçüler, garpçılar, gelenekçiler, aşiretler yani Türkiye mozaığı bütünüyle mecliste idi. İkinci mecliste durum değişmeye başladı. Yönetim bir karar almıştı ve batıdaki ulus devletler gibi Türkçülük ve garpçılık eksenli bir düzen kuruldu. Çok partili hayata geçildiğinden bugüne kadar kuruluş dönemi sancılarının artçı şoklarını yaşamaya millet olarak devam ettik

Çok partili hayata geçildiğinde Demokrat Parti'nin reflekslerine verilen tepkiler, Özal döneminde, Necmettin Erbakan döneminde ve AK PARTİ döneminde de devam etti. Ne zaman demokrasi, insan hakları, din ve vicdan hürriyeti gibi konular gündeme gelse CHP ve onun bürokratik vesayet ortakları toplu halde padişahlığın geri getirilmesi, irtica ya da ülkenin geriye götürülmesi tezlerini ileri sürmüş ve projelerini batılı ortaklarının psikolojik argümanları ile desteklemişlerdir. Bugünkü halk oylaması-

na bakacak olursak; toplamda 'Evet'lerin önde olduğu bir kampanya yürümektedir. "Hayır" cephesi kendi taraftarlarını alabildiğine korkutarak ve kutuplaştırarak tedirgin etmektedir. Bunun yanı sıra çevreden gelen ve muhafazakar olan evetçileri de alabildiğine rehavete sürüklemektedirler. Bu süreçte doğru bilgiye başvurmadan her türlü kirli bilgiyi kullanmaktan da geri durmamaktadırlar.

Evet cephesine gelince, bilindiği gibi AK PARTİ kuruluşundan beri reformcu parti olarak anılmıştır. Ülke kalkınması ve ekonomisini iyi seviyelere getirmesinin yanı sıra sayılamayacak kadar reformlar yapmıştır. Kürt meselesinden din ve vicdan hürriyetine ve kişisel haklar da dahil ihtiyaç olan her alanda reformcu kimliğini öne çıkarmıştır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi hakkındaki anayasa değişikliği konusu da reformcu kimliğin devamı olarak sunulması gereken bir konudur. Hayırcı cephenin çabuk argüman oluşturmamasından dolayı daha çok izah tarafında kalan bir yaklaşım ortaya çıkmıştır.

Devletin başında onca problem varken bir de çift başlılık problemi ile uğraşmanın düşüncesi ile hayati bir zamanda değişikliğe destek veren MHP, muhalefet tarafından fazlaca eleştirilmektedir. Bu eleştiriler de MHP parti içi muhalefetini cesaretlendirmektedir. 15 Temmuz sonrası ağızını bıçak açmayan muhalifler, referandumu sahneye çıkarmak için bir fırsat olarak görmüşlerdir.

Bu seçim, karakter olarak Cumhurbaşkanlığı seçimine çok benziyor. Her partiden 'Evet'e de 'Hayır'a da oy verenler var. Önümüzde az bir zaman ve çok az sayıda kararsız seçmen var. Bakalım bütün taraflar bu az sayıda seçmeni ikna etmek için nasıl bir çaba harcayacaklardır. Türkiye'nin bütün seçimleri hayatidir fakat bu seçim kadar dünyanın tamamını ilgilendiren bir seçim yaşamadık.

Mahmut ARSLAN

HAK-İŞ Konfederasyonu Genel Başkanı

HAK-İŞ OLARAK; ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİNE TAM DESTEK VERİYORUZ EVET DİYORUZ

HAK-İŞ, her zaman Türkiye'nin istikrarından yanadır ve Anayasa referandumunda da istikrardan yana tavır alacaktır. Biz ülkemizi seviyor, ülkemizin potansiyeline güveniyoruz. Türkiye'nin istikrarını önemsiyoruz. Ülkemizin sistem kaynaklı bir yönetim krizine girmesini istemiyoruz. Türkiye'nin yeterince sorun alanları olduğunu biliyoruz. Bu sorunlara bir de sistem sorununun eklenmesini istemiyoruz. HAK-İŞ olarak, haklarımız için, geleceğimiz için anayasa değişikliğine tam destek veriyoruz ve evet diyoruz.

Biz HAK-İŞ Konfederasyonu olarak, Türkiye'nin öncelikli gündem maddelerinden birinin yeni anayasa çalışması olduğunu biliyor, öteden beri yeni ve demokratik bir Anayasa talebimizi her platformda ve objektif bir şekilde dile getiriyoruz.

HAK-İŞ, 41 yıllık onurlu tarihinde Yeni ve Sivil Anayasa talebine ilişkin; bir taraftan kendi bünyesinde çalışmalar yapmış, diğer yandan da diyalog temelli ortak çalışmalara katılım sağlamıştır. HAK-İŞ Konfederasyonu olarak, gerek Anayasa kurultayları düzenleyerek gerekse yaptığımız açıklama ve etkinliklerle görüşlerimizi kamuoyu ile paylaşıyor bunun yanı sıra çeşitli Anayasa platformlarında da aktif olarak yer alıyoruz.

HAK-İŞ olarak yıllardır devam eden çalışmalarımızda Anayasa Platformuna katılarak 11 ilde vatandaşlarımız ve konunun uzmanları ile bir araya geldik. Kendi Anayasa teklif metnimizi hazırladık ve HAK-İŞ Konfederasyonu Genel Kurul Kararlarında yeni Anayasa ve sistem ihtiyacının ülkemiz için önemli ve öncelikli sorun olduğunu, çözülmesi için HAK-İŞ olarak her türlü çalışma ve desteği vereceğimizi vurguladık. HAK-İŞ 13. Genel Kurul Kararlarımızda; "HAK-İŞ, Türkiye'nin İhtiyaç Duyduğu Yeni Ve Sivil Anayasa İçin Tüm Kesimleri Sorumluluk Almaya ve Gayret İçinde Olmaya Davet Eder. HAK-İŞ, yeni, sivil ve demokratik Anayasayı, ülkemizin temel ihtiyacı olarak görmektedir.

Yeni, sivil ve demokratik bir anayasa talebi öteden beri HAK-İŞ Konfederasyonunun gündeminde bulunmaktadır. HAK-İŞ, toplum kesimlerinin katkı ve katılımı ile hazırlanmış millî ve evrensel değerlerin uyumlaştığı, güçlü ve kapsayıcı bir zemin üzerinde yükselen bir anayasanın toplumun ihtiyaç ve beklentilerini karşılayabileceğini düşünmektedir. HAK-İŞ, Yeni Anayasadan Somut Talep ve Beklentileri olan; Çağdaş bir Anayasa toplumsal dengeyi gözetmelidir. İnsan onurunu muhafaza etmeli ve yükseltilmelidir. Anayasa hukukun üstünlüğüne

dayanmalıdır. Anayasa kişiyi devlet otoritesine karşı korumalıdır. İnanç ve kanaat hürriyeti güvence altına alınmalıdır. Siyasi hayatta sivil otoritenin üstünlüğü sağlanmalıdır. Yerel yönetimler güçlendirilmeli ve mahalli hizmetlerin karşılanması sağlanmalıdır. Yargı hizmetleri, adaleti en iyi şekilde gerçekleştirecek biçimde yenilenmelidir. Sendikal hakların özüne dokunur ciddi tehdit ve yasaklamalardan kaçınılmalıdır. Sosyal haklar sosyal devlet olmanın gereklerine uygun olarak düzenlenmelidir. HAK-İŞ, yeni Anayasanın, Türkiye'nin yeni ve kalıcı bir toplumsal sözleşmesi niteliğinde olması gerektiğini ifade eder. " kararları yer almıştır.

Türkiye'nin mevcut Anayasa ile özgür dünyada gideceği herhangi bir yol kalmamıştır. HAK-İŞ Konfederasyonu olarak, Türkiye'nin değişmesini ve dönüşmesini istiyoruz. Türkiye'nin değişmesinin, dönüşmesinin yolunun demokratik hak ve özgürlükleri daha da geliştiren Yeni bir Anayasa'dan geçtiğini biliyoruz.

Kimi çevrelerce özgürlükçü haklar tanıdığını "iddia ettiği" anayasalarımız, dünyanın siyasal ve demokratik açıdan gelişmiş ülkeleriyle kıyaslandığında çok geri ve gerek uygulanış gerekse yapılış aşamaları sorunludur. Genelde anayasa tarihimiz hazırlayanları tarafından lütuf olarak nitelendirilen ve "verdiğimiz gibi alırız" ifadeleriyle aslında nasıl mantıklı yapılarla hazırlanıp değiştirildikleri ortadadır. Bu düşünce yapıları yüzünden toplumun ve bireylerin hakları ya asgari ölçülerde geliştirilerek hatta kısıtlamalara gidilerek veya bütünüyle yok edilerek hukuk sisteminin geri, sığ bir yapıya sahip olmasına neden olunmuştur. Amaç; devlet sistemi, toplum ve bireyler ne kadar geri kalır, işlemezse anti demokratik ve gayri meşru yapılar o kadar ayakta kalmaya devam edecektir. Anayasalara ve kanunlara Millet'in değerlerine aykırı kurallar, yasakçı, diktatöryal, cuntacı yapılar tarafından koyulması hiçbir zaman kalıcı bir yapı oluşturmadığı gibi, istedikleri yapının kurulması-

na yönelik değil, toplumun tam aksi yönde geri tepki verdiği görülebilir.

Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere anayasanın kaynağını millettten alan bu şekilde birey ve toplumun meşru gördüğü bir yapıya ve bununla kurulmuş bir devlet yapısına sahip olması sağlıklı bir toplum-devlet yapısı yaratacaktır.

Demokratik sisteme bu kadar sorunlarla geçmeye çalışan bir ülke olarak geçmişimizden ders almalı, egemenliğin kayıtsız şartsız milletin olduğu fikri unutulmadan önümüzdeki sürece bakmamız gerekir. HAK-İŞ olarak 'Ne anayasa değişsin ne sistem, bırakın her şey yerinde kalsın' demeden herkesin üzerine düşen sorumluluğu alması gerektiğini düşünmekteyiz. Milletin iradesine sahip çıkan bir Anayasa'dan hiç kimsenin korkmaması gerekir. Tabi ki korkacak geri zihniyetten beslenen yapılar olacaktır. "Türkiye'nin egemen siyasal elitlerinin anayasa perspektifi cunta ve darbelerle beraber şekillenmiştir. Devlet iktidarını 'siyasete ve millete' bırakmayan, kendi siyasal elitlerinde toplayan, bunu yaparken de sendikalara, sivil topluma, bireye ve sivil olan her şeye karşı tavır alan, seçilmişlere ve sivil olan her şeye "brifing" veren bu anlayışı HAK-İŞ olarak kabul etmemiz beklenemez.

Yıllar boyunca 27 Mayıs Anayasası'nın toplumun ilerisinde olduğunu söyleyenler, toplumsal değişim gücü bu geri projeyi tarihin çöp sepetine atmasına rağmen, eğitim ve kitle iletişimde resmi ideolojik söylem üzerinden, egemen zümrenin zihin dünyasında sürekli olarak yaşamaya devam ettiğinden tahripkârlığını da sürdürebildi. Mevcut Anayasamız geneli itibarıyla hazırlandığı dönemdeki 80 ve 90'ların anti-demokratik, darbe ve cunta zihniyeti ve vesayet odakları ile bürokratik oligarşiyi sınırsız yetkilerle donatmış, birçok konuda kişileri ve kurumları sorumsuz kılmış devlet sistemimizi işlemez hale getirmiştir. 12 Eylül askeri darbesi yönetiminin günümüzde geçerli anayasamız olan 1982 Anayasa'sını nasıl hazırlattığı,

nasıl bir baskı ve işkence ortamında, aleyhe konuşmayı yasaklatarak halka oylattığı herkesin malumudur.

12 Eylül askeri darbesi topluma olduğu kadar çalışma hayatına ve HAK-İŞ'e büyük zarar vermiştir. Yapılan anti demokratik müdahalelerde çalışanlar, ekonomik sosyal hak ve iş kayıplarına uğramışlardır.

1976 yılında kurulan HAK-İŞ Konfederasyonu'nun çalışmaları, 12 Eylül askeri darbesiyle kesintiye uğramış, Milli Güvenlik Konseyi'nin 8 No'lu kararıyla durdurulmuştur. HAK-İŞ Konfederasyonu, Şubat 1981'de yeniden faaliyete geçmiş, ancak 1984 yılına kadar sendikal faaliyetlere getirilen yasaklar nedeniyle HAK-İŞ Konfederasyonuna bağlı sendikalar zor şartlarda üye kayıt faaliyetlerini sürdürmek zorunda kalmıştır.

Demokratik sisteme bu kadar sorunlarla geçmeye çalışan bir ülke olarak geçmişimizden ders almalı, egemenliğin kayıtsız şartsız milletin olduğu fikri unutulmadan önümüzdeki sürece bakmamız gerekir. HAK-İŞ olarak 'Ne anayasa değişsin ne sistem, bırakın her şey yerinde kalsın' demeden herkesin üzerine düşen sorumluluğu alması gerektiğini düşünmekteyiz. Milletin iradesine sahip çıkan bir Anayasa'dan hiç kimsenin korkmaması gerekir. Tabi ki korkacak geri zihniyetten beslenen yapılar olacaktır.

12 Eylül'ün çalışma hayatına en önemli yansıması da örgütlenmenin ve toplu pazarlık sisteminin önünü tıkayan 2821 sayılı Sendikalar ve 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt yasaları olmuştur. 1982 Anayasası ve diğer yasaların yıllarca değiştirilememesi millete ve emeği ile geçinenlere büyük zararlar vermiştir.

Gerek işçi kesiminin, anti-demokratik kesimlerden çektiği, günümüzde dahi yansımalarını görmeye devam ettiğimiz sıkıntıların gerekse toplumun tüm kesimlerinin sıkıntıları ancak yeni bir Anayasa ve yeni

bir sistem ile çözülebileceği açıktır. Çalışma hayatında yaşanan sorunların temelinde mevzuat eksikliğinden çok “bir zihniyet sorunu” olduğu herkesin kabulüdür. Bu zihniyet sorununun temeli ise ülkemizin anti-demokratik geçmişi, bu geçmişte şekillenmiş sistem ve bu sistemle eklemleşmiş yapılarıdır. Yani bizim bir zihniyet dönüşüm projesine ihtiyacımız açıktır. Şeklen parlamenter olan sistem içinde yerleşik hale gelen egemen zümre, Meclis’i ve hükümeti etkisiz hale getirip devlet içindeki iktidar alanını derinleştirmiş, toplumsal değişim süreci ise bu eski siyasal yapının bütün kurumlarını etkisiz ve anlamsız hale getirmiş bulunmaktadır. “Bunun en açık neticesi; anti demokratik eski yapıyı ve kurumlarını yaşatmak, ayakta tutmak isteyen siyaset anlayışının siyaset üretme kabiliyetini tüketmesidir.

HAK-İŞ olarak, referanduma konu değişiklik ile Türkiye işlemez hale gelmiş sistemini egemenleriyle birlikte tasfiye ederek, iktidarın tamamını millete vermesi önemli, demokratik bir adım olduğu görüşündeyiz. Biz Anayasa değişikliğinin Türkiye’nin ihtiyacından kaynaklandığını biliyoruz. 2007 yılında vesayet odaklarının müdahaleleri nedeniyle yaşamış olduğumuz Cumhurbaşkanlığı seçim krizleri ve arkasından gelen referandumda Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi kararıyla başkanlık sistemin temelleri atılmış oldu.

Mevcut sistem çağdaş demokratik ülkelerde olduğu gibi yürütülebilseydi, teamüller yaşatabilseydi, halkın iradesine saygı gösterip vesayet odakları tarafından müdahale yapılmasaydı, darbelerle karşı karşıya gelinmeseydi Türkiye bir arayış içerisine girmeyecekti. Yapılmak istenilen değişiklik, Türkiye Cumhuriyeti devleti yönetiminde var olan bir takım sorunların ortadan kaldırılmasıdır.

HAK-İŞ olarak, Anayasa değişikliği ile seçilme yaşının seçme yaşında olduğu gibi 18’e düşürülmesini, gençlerin siyasette önünün açılması açısından önemli bir adım olarak

değerlendirmekteyiz.

Cumhurbaşkanının devletin başı olması, yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanında bulunacak olmasını, Devlette iki başlılığın ortadan kalkması ve yetki karmaşasının yaşanmaması açısından önemli bulmakta; Cumhurbaşkanlığının hem Meclise hem de Millete karşı sorumlu hale gelmesini, yetki kullanıp da sorumlu olmayan hiçbir makam ve kişi kalmamasını önemsemekteyiz.

HAK-İŞ, Cumhurbaşkanının kural olarak sadece iki dönem seçilebilecek olmasının siyasetteki değişimlerin önünü açacağını, koalisyon sorunlarının ortadan kaldırılacağını, hızlı ve etkili bir yürütmenin kalkınma sürecine katkı sağlaması açısından önemli bulmaktadır. Milletvekili sayısının 600’e çıkarılmasını toplumu temsil açısından, yargıdaki çift başlılığı getiren askeri yargının Anayasadan çıkarılması ve yargı bütünlüğünün sağlanması ve HSYK’nın yapısının daha demokratik bir yapıya kavuşturulması açısından olumlu ve önemli bulmaktayız.

HAK-İŞ, her zaman Türkiye’nin istikrarından yanadır ve Anayasa referandumunda da istikrardan yana tavır alacaktır. Biz ülkemizi seviyor, ülkemizin potansiyeline güveniyoruz. Türkiye’nin istikrarını önemsiyoruz. Ülkemizin sistem kaynaklı bir yönetim krizine girmesini istemiyoruz. Türkiye’nin yeterince sorun alanları olduğunu biliyoruz. Bu sorunlara bir de sistem sorununun eklenmesini istemiyoruz. HAK-İŞ olarak, haklarımız için, geleceğimiz için anayasa değişikliğine tam destek veriyoruz ve evet diyoruz.

HAK-İŞ olarak, tüm bu hususlar dikkate alındığında Cumhurbaşkanlığı Sisteminin milletin söz sahibi olacağı hızlı adil ve denetlenebilir yeni bir sistem olacağı için referandumda çözümünden yana ve ülkemizin sistem krizlerini yaşamaması noktasında bir kararlılık içerisinde olmaya devam edeceğiz. Mevcut sorunları tarihe gömmek istiyoruz, tüm milletimizi, üyelerimizi referandumda sandığa davet ediyoruz.

DIŞ POLİTİKA İÇİN İÇERİDE REFORM

Türkiye müşterek kimliğini, demokratik yönetimini ve devlet kapasitesini güçlendirmek mecburiyetinde. Türkiye'nin dış politika zorlukları karşısında reformları ertelemeyecek formüller bulması gerekiyor. Çünkü Türkiye için en iyi dış politika, önce evin içini süpürmek, evin içini düzeltmektir. Türkiye bunu yaptıkça bölgesel aktörlerin rejim meselelerinin ve değişimlerinin önünü açabilecektir.

Türkiye müşterek milli kimliğine, demokratik yönetimine ve devlet kapasitesine yönelik büyük bir meydan okumayla karşı karşıya... Bu meydan okuma Birinci Dünya Savaşı sonrası temelleri atılan ve soğuk savaş döneminde kurumsallaşan iç ve dış vesayet sistemlerinin sarsılmasına denk geliyor.

Türkiye, soğuk savaş sonrasında başlayan değişim dalgasına direndikten sonra 1999'da bu değişim gerçekleşmezse beka sorunu yaşayacağını anlayan bürokratik elitlerin direncinin zayıflamasıyla da değişim sürecine girdi. 3 Kasım 2002 ile bu değişim dalgası bürokratik elitlerden seçilmiş siyasi elitlerin eline geçti ve sahicleşti.. Türk modernleşmesinin paradoksu bu değişimin bürokratik elitler elinde kalmasından kaynaklanıyordu. Bürokratik elitler bir yandan liberalleşme ve özgürlük isterken diğer yandan kontrolü elden bırakmak istemedikleri için modernleşme sürecinin mantık silsilesinin devamını engelliyorlardı. 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra sahicleşme ile modernleşme ve demokratikleşme süreci bürokratik elitlerin elinden alınarak bu paradoksa son verildi.

Sahicleşme hiç de kolay olmadı. Artçı sarsıntıları hala devam eden bir mücadeleyle içerideki vesayet sisteminin bel kemiği kırıldı. Bu mücadeleden demokratik yönetim güçlenerek, müşterek milli kimlik bir yandan güçlenip bir yandan zayıflayarak, devlet kapasitesi zarar görerek çıktı.

Türkiye soğuk savaşın bitmesi sayesinde ortaya çıkan göreceli özerklik imkanını iyi kullanarak ülke menfaatlerini esas alan nisbi bir

bağımsızlaşma ve dış vesayetten kurtulma süreci yaşadı. Türkiye'nin nisbi olarak bağımsızlaşması müttefikleriyle zaman zaman problemler doğursa da, müttefikler tarafından 1 Mart tezkeresi gibi gelişmelere rağmen bir tür anlayışla karşılandı. Graham Fuller'in Yeni Türkiye kitabı bir yandan bu gelişmeyi anlama diğer taraftan da FETÖ eliyle kontrol etme çabasının bir yansıması olarak da okunabilir.

İçerideki ve dışarıdaki vesayetten arınma süreci, batılı müttefikler, eski hasımlar ve bölgesel aktörler tarafından Türkiye'nin ulus-devlet menfaatlerinin ötesinde bir medeniyet havzasına yönelmesiyle anlayışla karşılanma sınırlarını aşmış oldu. AK Parti hükümetlerine yönelik eksen kayma, İslamlaşma ve otoriterleşme iddiaları, Filistin meselesiyle ilgisinin derinleşmesi ve Arap baharındaki ataklığıydı. Burada kara propaganda maksadıyla kullanılan ideolojik argümanların ötesine geçildiğinde şu problemle yüzleşilecek: AK Parti'nin önce Türkiye'de sonra da Arap baharıyla çoğunluğun yönetme hakkını savunması, İslam dünyasında da iç ve dış vesayetin sona ermesi demekti. Konu sadece iç vesayetle ve ulus-devlet sınırları içinde kalsa belki bu kadar reaksiyonu tetiklemeyecekti.

Türkiye'nin en çok dış politikada eleştirilmesi ve 7 Haziran sonrasındaki koalisyon görüşmelerinde temel konunun dış politika revizyonu olarak belirlenmesinin arka planında yatan sebep budur. 1 Kasım seçim sonuçları, hem Türkiye içinde hem bölgede çoğunluğun yönetme hakkı etrafındaki umudu güçlendirdi. Türkiye'nin dış politikada yeniden sıkıştırılmasının sebebi bu

umuttur. Türkiye 1 Kasım seçim sonuçlarına ve uyanan umutlara rağmen, gerçekçi bir hat üzerinde iç ve dış politikada şartlara uygun bir revizyonu hayata geçiriyor. Buna rağmen kimi aktörler, Türkiye'nin revizyonunu yeterli görmemekte ve Türkiye'yi İslam dünyasındaki dalgadan koparabilmek için milli menfaatleriyle tehdit etmektedirler. Bu tehdide Türkiye'nin içindeki bazı aktörlerin de destek verdiği görülüyor. Nitekim 15 Temmuz'da FETÖ'nün darbe teşebbüsü ancak bu zeminde anlaşılabilir.

Rusya, İran ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin ideolojik olarak İslam dünyasındaki demokratikleşme dalgasına karşı çıkmaları anlaşılabilir bir konudur. Çünkü bu değişim dalgasının bahsedilen 3 ülkeyi de etkilemesi kaçınılmazdır. Bu üç ülkede de hala rejim meselesi çözülememiştir. Peki Batı neden demokratikleşme dalgasına karşı çıkmaktadır?

Batı, tıpkı Türkiye'de bürokrasinin modernleşme bahsinde yaşadığı paradoksa benzer bir paradoks yaşamaktadır. Bir yandan demokratikleşme istenmekte, diğer yandan demokratikleşmenin sonucundan korkulmaktadır. Batının bu korkusu, ABD'nin Ortadoğu'daki gücünü azaltıp önceliği Çin'in çevrelenmesi için Pasifiğe vermesine denk düşmektedir. ABD'nin bu hızlı çekilişi Irak ve Afganistan'ın işgalinden sonra taşları yerinden oynayan bölgede çatışmacı bir rekabetin önünü açmıştır. ABD bölgede güç ve tehdit dengesinin yeniden kurulacağını farkında olarak aktörleri birbirine karşı dengelemeye çalışmaktadır. Bölgesel aktörler ise, yeni dengede avantajlı hale gelebilecek pozisyonları zorluyorlar.

Türkiye bu şartlar altında müşterek kimliğini, demokratik yönetimini ve devlet kapasitesini güçlendirmek mecburiyetinde. Türkiye'nin dış politika zorlukları karşısında reformları ertelemeyecek formüller bulması gerekiyor. Çünkü Türkiye için en iyi dış politika, önce evin içini süpürmek, evin içini dü-

zeltmektir. Türkiye bunu yaptıkça bölgesel aktörlerin rejim meselelerinin ve değişimlerinin önünü açabilecektir. Bu yapılmadığı sürece bölgesel istihbarat devletlerinin, Türkiye'nin müşterek kimliğine, demokratik yönetimine ve devlet kapasitesine vereceği zararı engellemek kolay olmayacaktır.

Türkiye'nin yapması gereken bir başka şey de dış politikadaki makul revizyonlarla beraber, Türkiye'nin ana hedeflerinin sadece Türkiye ve İslam dünyası için değil, Batılı ülkeler ve dünya için de neler vaat ettiğine yoğunlaşmasıdır. İkinci olarak Türkiye İslam dünyasında çoğunluğun yönetme hakkıyla beraber, her türlü azınlığın korunacağı prensibinde ısrarlı olmalıdır.

Türkiye, %52 oyla seçilmiş Cumhurbaşkanı ve %49.5 ile iktidara gelmiş AK Parti avantajını iyi kullanarak PKK ve paralel yapının değişim dalgasını kırarak problemler çıkarmasına izin vermemelidir. Güvenlik problemlerinin ve dış politika krizlerinin amacı, değişim dalgasını kırmak veya kıramazsa zayıflatmaktır. Bu bakımdan güvenlik operasyonları ve hukuk davalarının siyasi hamleleri engellememesi hayati derecede ehemmiyetlidir. Önümüzdeki dönemde siyaset her zamankinden çok yaratıcı olmak zorundadır.

7 Haziran 2015 seçimleri sonrasında iç ve dış politikada yaşananlar ve en son 15 Temmuz darbe teşebbüsü, meselenin bu çerçevede anlaşılmasını sağladı. Devlet Bahçeli meselelerin bağlamını okuduktan sonra "evin içinin temizlenmesi"nin kaçınılmazlığını anladığı için Cumhurbaşkanlığı sistemini önerdi. 16 Nisan 2017 halkoylaması bu bakımdan 3 Kasım 2002'de başlayan reform, iç ve dış siyasi vesayetin tasfiyesinin devamı bakımından hayati nitelikte bir eşiği ifade etmektedir. Avrupa Birliği, Almanya ve Hollanda'nın sağduyularını yitirmiş bir şekilde bu reformu engellemeye çalışmaları, çaresizliklerinin bir ifadesidir.

EDITORIAL

Nicht hinnehmbar

VON JOSEF BULLADE

Während vom Wahlkampf für die Bundestagswahl am 26. September allenthalben Invasorenge-

en
kei
gl. =

Türkiye özellikle 7 Haziran 2015 seçim sürecinden önce ve 1 Kasım 2015 erken genel seçiminden sonra Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve AK Parti'nin söylemleri doğrultusunda hükümet sistemi değişikliğini yoğun şekilde tartıştı. FETÖ üyesi askerlerin 15 Temmuz 2017'deki kanlı darbe girişiminden sonra bir süre gündem dışı kalan sistem değişikliği konusu Ekim 2016'da MHP lideri Devlet Bahçeli'nin çağrısıyla yeniden siyasetin ve toplumun gündemine girdi.

Kuşkusuz bu kez çağrıyı yapanın MHP olması esasında sistem değişikliğini savunan AK Parti açısından pozitif bir destek oldu ve iki parti işbirliği içinde AK Parti tarafından hazırlanan tasarıya son halini vererek TBMM'de oylamaya sundu. Anayasanın 18 maddesinde değişiklik öngören tasarı, Ocak ayında TBMM'de kabul edildi. Madde madde oylanan tasarının ortalama 340 oy ile kabul edilmesi rekor düzeyde bir destek olarak kamuoyuna yansıdı. Sürecin ikinci adımı olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın onayından sonra tasarı resmîlik kazandı.

Bu noktadan sonra yapılması gereken şey, Yüksek Seçim Kurulu'nun referandum tarihini ilan etmesiydi. YSK da hızlı bir şekilde karar vererek 16 Nisan 2017'yi referandum tarihi olarak açıkladı.

Şimdi Türkiye, referandum öncesi bu heyecan verici seçim atmosferini teneffüs ediyor. Elbette sadece Türkiye değil Türklerin yaşadığı farklı ülkelerde de oy verme işlemi olacağından dolayı daha geniş bir coğrafyadan bahsetmek mümkündür. Özellikle başta Almanya, Avusturya, Danimarka ve Hollanda olmak üzere Avrupa Birliği ülkeleri, ülkelerinde yaşayan Türk vatandaşları üzerinden referandum sürecine doğrudan müdahil oldular. AB ülkelerinin sürece müdahil olarak belirli bir tercihi öne çıkartacak şekilde politik tavır almaları, bir anda bu ül-

kelerin siyasi figürlerini sürecin içine kattı. 16 Nisan'da Türkiye'de, Türkiye'nin siyasal sistemi için yapılacak olan referandum pek çok boyutuyla dışarısının da müdahil olduğu, pozisyon aldığı ve kendi tercihi dayattığı bir düzleme dönüştü.

Kampanya Sürecinin Dinamiği

Referandum yaklaştıkça başta miting meydanları olmak üzere kamuoyunda belirgin bir hareketliliğin ve heyecanın ortaya çıktığı görülüyor. Sistem değişikliğini Türkiye'nin en temel gerekliliklerinden biri olarak ilk günden itibaren savunan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın sandıktan 'evet' çıkması yönündeki söylemi, sistem değişikliği için, kitleler nezdinde en büyük güveni oluşturuyor. Referandumda evet cephesinin söylem ve psikoloji üstünlüğünü sağlayabilmesinin arkasında Erdoğan'ın gündem belirleyici açıklamaları var. Buna ek olarak 40 ilde de miting yapmış olması, sistemsel değişikliğin esas mihenk taşının Erdoğan olduğunu gösteriyor. Ayrıca AK Parti hem sahada hem de masada kampanya çalışmalarını sürdürüyor. Başbakan Binali Yıldırım 47 ilde miting düzenlemesinin yanı sıra televizyon programları, salon toplantıları ve ev ziyaretleri bağlamında 'evet' için elini taşın altına koymuş durumda. Seçim şarkıları, TV reklamları, sokak süslemeleri ve en önemlisi teşkilatın ev ev dolaşarak ziyaretler yapması, AK Parti'deki dinamizmi anlatması bakımından dikkat çekicidir. MHP lideri Devlet Bahçeli ise sadece 9 ilde miting yaptı. Daha çok salon toplantılarında ve TBMM'deki grup toplantılarında parti tabanına ve ülkücülere evet oyu vermeleri yönünde çağrılarını yaptı. 1 Kasım 2015 seçimlerinde AK Parti'nin yüzde 50, MHP'nin yüzde 12 oy aldığı ve toplamda yüzde 62'ye denk gelen bir oy oranı bulunmasına rağmen her seçim kendi atmosferinde kendi şartları içinde yapılır. Bu yüzden son güne kadar çalışmaların tüm boyutlarıyla devam edecektir.

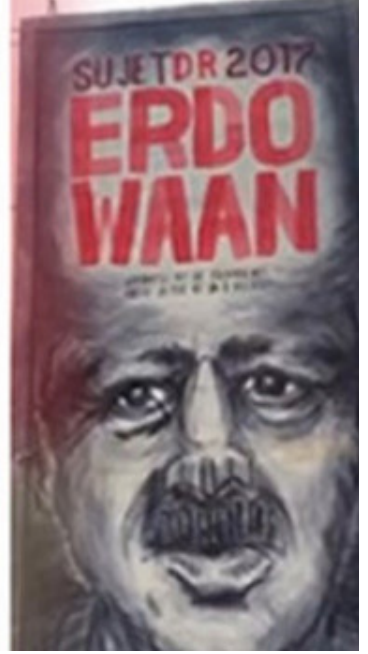

Benzer tablo hayır cephesinde de var. Cumhuriyet Halk Partisi, Halkların Demokrasi Partisi, MHP'den atılan Meral Akşener tarafı, Doğu Perinçek'in Vatan Partisi, Saadet Partisi, terör örgütleri FETÖ, PKK, DHKP-C ve MLKP ile sol cephede yer alan marjinal gruplar referandumdan hayır çıkması için yoğun çaba içinde. Türkiye Barolar Birliği Başkanı Metin Feyzioğlu ve Abdüllatif Şener de kapı kapı dolaşarak hayır oyu verilmesini telkin ediyorlar. Hayırcı kesime bakıldığında Türkiye düşmanı eli kanlı terör örgütleri ile legal siyasi partilerin aynı safta olduğuna dair bir tablo ile karşılaşılması bağlamında yaşanan tartışmalar da bu kampanya sürecinin unsurları arasında yer aldı.

Referandumda hayır oyu verilmesi yönünde bir destek de Avrupa ülkelerinden geldi. Türk kamuoyu açısından sürpriz sayılabilecek bu yaklaşımın aynı zamanda dışlayıcı bir dile sahip olması ve Hollanda örneğinde olduğu üzere hem Türk siyasetçilere hem de Türklere karşı şiddete dönüşmesi Avrupa'nın görünenden daha fazla meseleyi dert edindiğini göstermektedir.

Hayır Cephesinin Üç Atlısı: Almanya, Hollanda, Avusturya

Avrupa ülkeleri Türkiye'deki seçim süreçlerinde daha önce başvurmadıkları bir yöntemle başvurarak referandum sürecine doğrudan müdahil oldular. Bunu yaparken de öncelikle Avrupa'da referandum için evet ve hayır çalışması yapan aktörler arasında ayırım yaparak taraflarını belli edecek bir tutum sergilediler. Bu kapsamda Türkiye'den evet kampanyası yapmak için bu ülkelerdeki Türklerle buluşmaya giden siyasetçilerin toplantı yapması engellendi ve yasaklandı. Referandumda hayır oyu çıkması için Avrupa'da propaganda yapan siyasetçilere ve diğer aktörlere ise izin verildi. Bu isimler arasında yer alan Metin Feyzioğlu, Abdüllatif Şener toplantılarını rahat bir şekilde yaptı. Hatta faaliyetleri medya tarafından pozitif yönde haberleştirilerek desteklendiler. Bu ülkelerde yaşayan Türkiye kökenli solcular, terör örgütleri PKK ve FETÖ üyeleri ile HDP bağlantılı isimler çalışmalarını sürdürdü. Bol bol Türkiye ve Erdoğan düşmanlığı yapıldı. Bu ülkelerde yayın yapan

televizyon, gazete ve dergilerde Türkiye karşıtı içerik üretimine geniş yer verilirken bir taraftan da referandumda hayır oyu verilmesi için yoğun çaba sarf edildi.

Mesela Almanya Federal Parlamentosu tarafından yayımlanan haftalık Das Parlament gazetesi 27 Şubat 2017 tarihli sayısında referandumda hayır oyu verilmesi gerektiğini açık şekilde istemektedir. Neredeyse tamamına yakını Türkçe hazırlanan gazetede sistem değişikliğine dair maddeler çarpıtılarak aktarılmaktadır.

Alman devlet televizyonu ARD de açıkça hayır kampanyasına katılan yayın kuruluşları arasındadır. ARD kanalı Türkçe yayınladığı haberde referandumda hayır oyu kullanılması gerektiğini gerçeklerle hiçbir ilgisi olmayan, tamamen hayal ürünü olan üç madde ile açıklama çabasındadır. 16 Nisan referandumunda hayır oyu çıkması için Türkiye ve Cumhurbaşkanı Erdoğan karşıtı yayınlar özel medya kuruluşlarında da geniş yer bulmuştur. Bunlardan birinde Süddeutsche Zeitung gazetesinde yer alan içerikte Türkiye'nin makul sınırları aştığı vurgulanmakta ve bir cevap olarak Türkiye ile üyelik müzakerelerine geçici olarak bir son verilmesi gerektiği önerilmektedir.

İsviçre'de yayınlanan Blick gazetesi, 13 Mart'ta manşetten verdiği haberinde Türk vatandaşlarına, 16 Nisan'da gerçekleştirecek anayasa değişikliği referandumunda hayır oyu kullanmaları gerektiği yönünde çağrıda bulunmuştur. Gazete, "Erdoğan'ın diktatörlüğüne hayır oyu kullanın" ifadesini Türkçe olarak manşetine taşıyarak bu konuda en açık pozisyon alan yapılardan birisi oldu. Haberin devamında ise "16 Nisan'da, Cumhurbaşkanınız Recep Tayyip Erdoğan'ın kendi ülkenizde yetkilerini diktatörlük seviyesine çıkarabilecek referandum için sandık başına gideceksiniz.

Blick gazetesi olarak İsviçre'de yaşayan bütün Türkleri 16 Nisan'da hayır oyu kullanmaya davet ediyoruz" ifadelerine yer verilirken aynı zamanda hayır oyu kullanmayanların İsviçre'de de Avrupalı standartlarda hak-hukuk istememesi gerektiği bağlamında aba altından sopa da gösterilmektedir.

Avrupa'nın Bilinçaltındaki Türk ve Müslüman Karşıtlığı

Medya ve siyaset sahnesinin dışında sokağa taşan hayır kampanyaları da yapılıyor Avrupa'da. Üstelik bu kampanyaların tümünü Türkiye kökenli Türkiye karşıtları yapmıyor.

Bunlardan biri Mart ayında İsviçre’de yapıldı.

Kafalarına Osmanlı’yı anımsattığını düşündükleri fes takan, yüzlerini çirkin maskelerle kapatan kalabalık bir grubun yaptığı yürüyüşte bir yandan da ağızlarına bıçak takmışlar. Elllerinde ise Cumhurbaşkanı Erdoğan’a hakaret içeren pankartlar taşıyorlar. Kafalarındaki feslerine de at arabasına benzeyen bir arabaya da Türkçe hayır yazmışlar. Hayır yazısının görünmesi için pek çok yere yazmaya özen göstermişler. Bir şekilde tipik Hollywood korku filmlerinden çıkıp gelen absürt tiplere benziyorlar. Ama Avrupa bilinçaltı açısından hiçte yabancı değiller. Aslında oldukları yerde olabildiğince yerli duruyorlar bu kılıklarıyla. Türkiye’deki referandumu böylesine ürkütücü kılık kıyafetler giyerek dert edinmeleri ise referandumdan ziyade başka saiklerle hareket ettiklerini gösterir.

Almanya, Hollanda, Danimarka ve Avusturya hükümetlerinin AK Partili siyasetçilere Türklerle toplantı yapma izni vermemesi ve uyguladıkları fiziksel şiddet bu saiklerin bir boyutuna iyi bir örnek teşkil etmektedir. Türkiye’nin Amsterdam Konsolosluğu

na gitmek isteyen Bakan Fatma Betül Sayan’ın Konsolosluğa 30 metre mesafede durdurulması, aracının iki taraftan polis kordonuna alınarak korumalarının gözaltına alınması, saatlerce bekletilmesi, polisin kötü muamelesine maruz kalması ve sonrasında sınır dışı edilmesi, Avrupalıların meseleyi ne derece ileri bir noktaya taşıdıklarını göstermesi açısından utanç vericidir. Ayrıca burada Bakanla görüşmeye gelen Türklerle karşı Hollanda polisinin atlarla ve köpeklerle saldırarak tam bir barbarlık örneği sergileyerek onlarca yurttaşımızı yaralaması bilinçaltındaki Türk ve Müslüman karşıtlığının kapsadığı nefretin boyutlarına işaret etmektedir.

Avrupa siyasetinde ve Avrupa medyasında böylesine açık bir şekilde ‘hayır’ kampanyası yürütülmesi ilk bakışta şaşkınlıkla karşılanırsa da meseleye daha geniş perspektiften bakıldığında Avrupa’daki referandum sancısının Türkiye düşmanlığı bağlamında köklü bir geleneğe sahip olduğu ve daha çok geçmişin hatıralarıyla beslenen kötü rüyalara kapı araladığı anlaşılmaktadır. Avrupalılar aslında sistem değişikliğinden ziyade bu sistem değişikliğinin katkı sağlayacağı bir Türkiye’ye hayır demek istiyorlar.

Blick Fr. 2.50
Die Tageszeitung für die Schweiz | Montag, 13. März 2017

Jetzt mischen wir uns ein! Erdoğan'ın diktatörlüğüne HAYIR oyu kullanın!*

*** Stimmt Nein zu Erdogans Diktatur!**

Christian Dorer und Andreas Dietrich Christian Dorer und Andreas Dietrich

Aksi taktirde Türkiye’de yapılan Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi değişikliği referandumu Avrupalıları bu derecede kaygılandırmasının izah edilir tarafı yok gibidir. İşte bu panik durumunun Kemal İnat Türkiye’nin uluslararası düzlemde ve Avrupalı muhatapları nezdinde geçmişte olduğu gibi eşit ve saygın bir pozisyona yükselmesi korkusu olduğu şeklinde değerlendirmektedir. Kontrol edilemeyen, git denildiğinde giden, otur denildiğinde oturan, kalk denildiğinde kalkan bir Türkiye’den kendi ayakları üzerinde durabilen özgüven sahibi bir Türkiye’ye geçiş Avrupalıları rahatsız etmektedir.

Bunu Enes Bayraklı’nın ifadesiyle eski Türkiye özlemi olarak da tanımlamak mümkündür. Hasan Basri Yalçın da Türkiye’de cumhurbaşkanlığı sistemine geçilmesi durumunda yürütmeye ortaya çıkacak olan güçlü bir sistemin kurumsallaşmasının Türkiye’yi hem parlamenter sistemin dışı olduğu sistemsizlik krizlerinden kurtaracağını hem de Türkiye’yi daha güçlü bir şekilde yarınlara taşıyacağını bildiklerinden dolayı referandumda hayır oyu çıkması için ellerinden gelen bütün çirkeflikleri yaptığını belirtiyor Avrupa’nın. Fahrettin Altun da batılıların neredeyse blok olarak hayırcı cephede açıktan yer almasını Türkiye’nin sadece kendi istiklalini, büyümesini temin ettiği için değil aynı zamanda dünya siyasetine etki edecek şekilde bölgesinde oyun bozduğu için de yapıldığına vurgu yapmaktadır.

Öte yandan Türkiye’deki sistem değişikliği referandumu Avrupa medyasında öylesine histerik bir duruma dönmüş durumda ki çoğu günlerde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın fotoğrafı veya Türk bayrağı gazetelerin manşetlerinde yer bulabilmektedir. Her hangi bir gazete bayii önünden geçen birisinin referandumun Türkiye’de mi yoksa Avrupa’da mı yapıldığı konusunda durup düşünmesi hiç de şaşırtıcı değildir.

Ayrıntı gibi görünebilir. Fakat altı çizilmesi gereken konulardan biri de tüm bu Türkiye karşıtı şiddet merkezli saldırılar karşısında çatı kurumların da aynı zihin kodları ile meseleye yaklaşmasıdır. Hollanda’nın Türk Bakana karşı yaptığı çirkinliklerden sonra Avrupa Birliği’nden yapılan açıklamalarda Hollanda’nın es geçilerek Türkiye’ye itidal tavsiye edilmesi tipik bir batılı zihnin kodlarını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Bu tür tutumlar daha önce genellikle İsrail’in Filistin topraklarına yönelik saldırıları sırasında gelir ve İsrail uçakları Gazze’yi bombalarken küresel güç merkezlerinden yapılan açıklamalarda Filistin tarafına şiddeti tırmandırmaması çağrısı yapılırdı. İlk fırsatta benzer yaklaşımın Türkiye’ye karşı da gösterilmesi açıkçası çok şaşırtıcı olmakla birlikte yine de kendi iddialı cümleleri ve aforizmaları ile yan yana konulduğunda olabildiğince iğreti durduğunu vurgulamak gerekir.

Hüseyin Faruk ŞİMŞEK

DEĞİŞEN KÜRESEL VE BÖLGESEL DENGELER ÜZERİNDEN TÜRKİYE’NİN BEKASI

Ekonomik tedbirler ve ittifak kurma stratejileri başarısız olduğunda ABD’nin hegemonya kurma hedefini devam ettirebilmesi ve bunu engelleyebilecek rakiplerini bertaraf edebilmesi için şiddet ve zor kullanma dışında bir alternatifinin kalmadığı görülüyor. ABD, sahip olduğu yüksek askeri gücü kullanarak sermayenin Asya’da yoğunlaşmasını ve özellikle de Çin’in yükselişini engelleyebileceğinin sinyallerini vermektedir. ABD, Çin’in ticaretinin büyük çoğunluğunu yaptığı deniz yollarını askeri üsleri ve siyasi müttefikler elde ederek kontrol etmeye çalışmakta, böylelikle hem Çin’in ticaret yollarını hem de sanayisi için ihtiyaç duyduğu enerjiyi engelleyebilecek imkâna kavuşmaya çalışmaktadır.

Giriş

21. Yüzyılın başından itibaren uluslararası güç denklemi değişmeye ve hegemonik geçişin ipuçları ortaya çıkmaya başladı. Günümüzde Batının Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde hem askeri-emperyal hem de ekonomik güç merkezi olmaktan çıkmaya, Avrasya'daki küresel ve bölgesel güçlerin etki alanlarını artırmaya başladığı görülüyor. Ön Asya bölgesi ise jeopolitik, jeoekonomik ve jeostratejik önemi ile küresel güç mücadelesinin yaşandığı coğrafyaların başında geliyor.

Bu küresel güç mücadelesini, 2010 yılından sonra Ön Asya bölgesinin yaşadığı siyasi dönüşüm, etnik ve mezhepsel ayrımların keskinleşmesi ve içine düştüğü şiddet sarmalı ile aynı anda müşahade ediyoruz. Aynı anda hem küresel hem bölgesel dönüşümün yaşandığı bir ortamda Türkiye, güvenliğine ve varoluşuna dönük ciddi tehditlerle karşı karşıya kalırken bir yandan da kendini içeriden yeniden inşa etmek zorundadır. Bu noktada, hâlihazırda sınırlı bulunan yetişmiş insan gücünden azami derecede faydalanılması için de seferberlik şuuru içerisinde hareket edilmesi zorunludur.

Bu yazıda yukarıda bahsettiğimiz küresel güç denklemindeki dönüşüm ve hegemonik geçişin Ön Asya bölgesindeki yansımaları ile birlikte inceleyecek ve 2011 yılından itibaren Ön Asya'daki güç denklemindeki değişim ile beraber analiz etmeye çalışacağız. Son olarak bu bölgesel ve küresel konjonktürde Türkiye'nin içinde bulunduğu durum ve karşı karşıya olduğu tehditler göz önüne alınarak yaşadığı beka sorununa değinmeye çalışacağız.

Küresel Güç Denklemindeki Değişim: Hegemonik Geçişe Doğru

ABD'nin kendisinden sonraki on büyük askeri güçten daha fazla olan askeri gücünün

¹ Burada kullanılan hegemonik geçiş kavramı ile kastedilen bir gücün tek başına hâkimiyeti değil, birkaç gücün birbirlerine karşı göreceli konumlarıdır.

Irak işgali ile beraber “önünde durulamaz” olmadığı, askeri gücünü kullanarak dilediği şekilde dünyayı ve hususiyetle Ön Asya bölgesini şekillendiremediği ortaya çıkmış oldu. Ayrıca ABD, Rusya'nın Gürcistan, Ukrayna ve Suriye'de gün yüzüne çıkan yayılmacı stratejilerine, siyasi ve askeri meydan okumalarına karşı engelleyici veya dengeleyici etkili hamleler de yapamadı.

ABD ile ittifak ilişkisi içinde hareket eden ülkeler arasında da ABD'nin hegemonya kurma potansiyelindeki düşüş görülmüş ve bu ülkelerde daha bağımsız politikalar belirleme eğilimi artmıştır. Türkiye ABD'nin kararının tersine bir karar olarak (rasyonelliği tartışılmalı olsa da) 2010 yılında İran'a yaptırım öngören Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararına Brezilya ile birlikte hayır oyu vermiştir. Ön Asya bölgesine dönük politikalarını ittifak ilişkileri içerisinde okuyan ve hususiyetle ABD ile uyumlu politikalar belirlemeye çalışan, hatta bu yüzden bölge ülkeleri tarafından uzun yıllar Batının temsilcisi/uydusu olarak görülen Türkiye'nin aldığı bu karar, ittifak ilişkisi içinde olduğu ülkelerin ve ABD'nin hilafına hareket edebileceğini göstermesi bakımından önemlidir. ABD ise kaybetmeye başladığı etkisini yeniden tesis edebilmek için diplomatik kanallar yetersiz kaldığında örtülü siyasi ve ekonomik operasyonlar düzenlemeye başlamış, yalnız kısmen başarılı olabilmıştır. Türkiye, 2012 yılından itibaren karşı karşıya kaldığı ve 15 Temmuz'da en ciddi boyutlarına ulaşan asimetrik saldırıları engelleyebilmiştir. ABD'nin arka bahçesi olarak gördüğü Latin Amerika'nın en büyük ülkesi olan Brezilya'da ise bağımsız hareket etme ve bölgesinde etki alanı oluşturma eğilimindeki yönetim, benzer asimetrik operasyonlar ile değişmiş ve ABD ile daha uyumlu hareket eden bir yönetim başa gelmiştir.

Avrupa ise kendi iç krizlerine gömülmüş durumdadır. 2008 krizinin etkilerini hala atamayan Avrupa, ekonomik kriz, aşırı sağın yükselişi, terör, sığınmacılar gibi sorunlar ile uğraşmaktadır. AB üyesi ülkeler birlikte

hareket etmenin rasyonelliğini ve karlılığını sorgulamaya ve entegrasyon sürecinde elde ettikleri kazanımları kaybetmeye, yani spill-back aşamasını yaşamaya başlamıştır. İngiltere'nin çıkış kararı ve diğer üye ülkelere de bunu dile getirmeye başlaması üzerine Avrupa Birliği dağılma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

Askeri gücü nispeten zayıf olan ve Rusya'ya karşı uyguladığı ekonomik yaptırımlarla da etkili olamayan AB, Rus yayılmacılığı karşısında da etkili tedbirler alamamıştır. Donald Trump'un Avrupa'nın güvenlik sorunlarını kendi çözmesi gerektiğini belirtmesi, Avrupa ve Rusya ile ilişkilerde pragmatik bir dış politika izleyeceğinin sinyallerini vermesi Avrupalı devletlerin artık NATO'nun güvenlik şemsiyesinin verdiği rahatlık içerisinde hareket edemeyeceği, en azından yararlanılan güvenlik şemsiyesinin kendilerine olan maliyetinin artacağı anlamına gelmektedir ki bu, Avrupa'nın askeri harcamaları artırmak zorunda kalması ve ekonomik durumunun daha kötüye gitmesi anlamına gelir. Böyle bir senaryoda da AB'nin Fransa ve İtalya gibi katalizör devletlerinin nispeten daha güçsüz ve kriz içerisindeki üye ülkelerin hem askeri hem ekonomik yükünü çekmek istememe kararı alabileceği de alternatif senaryolar arasındadır.

Küresel hegemonyanın en önemli ayaklarından birisi de sermaye gücüdür. Tarih boyunca sermaye yoğunluğunun bir bölgeden diğerine geçişi ile aynı doğrultuda bir hegemonik yaşandığı görülmektedir.² Sermaye temerküzü ile hegemonya arasındaki ilişkide birinin ötekini sebebi veya sonucu olduğu hakkında net bir yorum yapılamamakla beraber, askeri-emperyal hegemonyanın yeterli sermaye temerküzü olmadan uzun süreli olamayacak ve ekonomik gücün de askeri güç tarafından korunmadığı takdirde rakipleri tarafından zayıflatılabilecektir.³

2 Ayrıntılı bilgi için; Gills, "Dünya Sisteminde Hegemonik Geçişler".
3 350 yıl evvel, 1680 yılında, Londra merkezli Doğu Hindistan Şirketi Genel Direktörü Sir Josiah Child "Onların (Hindistan'daki Mugalların) Doğu uluslarıyla yürüttükleri, bizim ve tüm

İngiltere ve diğer Batılı devletler sömürge faaliyetlerine giriştikleri Hindistan coğrafyasında sadece ticari ve ekonomik yollarla değil, aynı zamanda askeri güçlerini de kullanarak ekonomik hâkimiyetlerini gerçekleştirebilmişlerdir. 17. Yüzyılda İngiltere Hindistan bölgesindeki devletlerin Osmanlı, Safevi ve diğer Asya ülkeleri ile arasındaki yüzyıllardır devam eden büyük üretim ve ticaret ağını yok ederek bölge ekonomisini kendilerine bağımlı kılmışlardır. Avrupa'nın askeri ve ekonomik araçları birlikte kullanarak küresel hâkimiyet kurmaya başladığı ve hegemonik güç olarak ortaya çıktığı 19. Yüzyılda küresel sermayenin de büyük oranda Avrupa'da yoğunlaştığını görüyoruz.

Küresel hegemonyanın en önemli ayaklarından birisi de sermaye gücüdür. Tarih boyunca sermaye yoğunluğunun bir bölgeden diğerine geçişi ile aynı doğrultuda bir hegemonik yaşandığı görülmektedir. Sermaye temerküzü ile hegemonya arasındaki ilişkide birinin ötekini sebebi veya sonucu olduğu hakkında net bir yorum yapılamamakla beraber, askeri-emperyal hegemonyanın yeterli sermaye temerküzü olmadan uzun süreli olamayacak ve ekonomik gücün de askeri güç tarafından korunmadığı takdirde rakipleri tarafından zayıflatılabilecektir.

20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde sömürge merkezli kapitalist sermaye birikimi çökmüş, sömürgeci ülkeler, iki dünya savaşının ardından güçlerini büyük oranda kaybetmiş ve sömürgeler bağımsızlıklarını kazanmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan ekonomik olarak güçlü çıkabilmiş tek devlet olan ABD, savaş sonrası uluslararası düzeni büyük ölçüde kendisi inşa etmiştir. Savaştan yıkıma uğramadan çıkması, sanayi ve üretimin güçlü kalabilmesi, güçlü ordusu ve teknolojik gelişmişliği ve ABD'yi ekono-

Avrupalı ulusların toplam ticaret hacminden on kez daha büyük olan ticareti engelliyoruz" demiştir Barry K. Gills ve Andre Gunder Frank, "Dünya Sisteminde Çevrimler, Krizler ve Hegemonik Değişiklikler: MÖ 1700-MS 1700", Dünya Sistemi: Beş Yüzyıllık mı, Beş Binyıllık mı? (Der. Andre G. Frank, Barry K. Gills), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2003, 283-378

misı Sovyetler Birliği kendisini toparlayana kadar tek süper güç kılınıştı. Ürettiği mallar için potansiyel pazar alanları olmaları sebebiyle sömürgelerdeki bağımsızlık hareketlerini destekleyen ABD, küresel ticaret ve finans sektöründe kendi hegemonyasını kurabileceği şekilde düzenlemeler yapmış, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finansal kuruluşlarını karar alma mekanizmaları, ABD'nin ağırlığını artıracak şekilde düzenlenmiştir. Para birimlerinin dolara endekslenmesi ve dünyadaki ticaretin büyük çoğunluğunun dolar üzerinden yapılması da Avrupa'nın sömürge merkezli kapitalist ekonomik sistem üzerinden kurduğu hegemonik yapıyı, ABD'nin finans merkezli kapitalist bir yapı ile yeniden kurulmaya çalıştığını göstermektedir.

21. Yüzyılın başından itibaren Çin başta olmak üzere Asya ekonomilerinin üretim artışı ve teknolojik gelişmeler ile yükselişe geçtiği, sermaye temerküzünün ABD ve AB'ne üye ülkelerden oluşan Atlantik bölgesinden Asya'ya kaymaya başladığı ve bu ülkelerin ABD başta olmak üzere Batı'nın küresel ekonomideki hâkimiyetini kırmaya başladığı görülüyor. Dünya Bankası'na alternatif olarak Asya Altyapı Yatırım Bankası'nın kurulması ve Hindistan, Rusya, Çin, Türkiye gibi ülkelerin yanı sıra ABD'nin muhalefetine rağmen İngiltere ve Almanya'nın da bu bankanın kurucuları arasına katılmaları ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası kurduğu küresel ekonomik düzenin de sarsıldığının önemli bir göstergesidir. Ayrıca, Asya'da Çin, Türkiye, İran ve Rusya gibi bazı ülkeler, kendi aralarında yaptıkları ticarete dolar yerine yerel para birimlerini kullanma kararı aldı. İkili ticarete dolar yerine yerel para birimlerinin kullanılması henüz ciddi anlamda doların küresel konumunu sarsacak ve küresel ticarete doları ikame edebilecek potansiyel taşımasa da yaygınlaşması durumunda ödemeler sisteminde de doların ve dolayısıyla ABD'nin finansal gücünün kırılması kaçınılmaz olacaktır. 21. Yüzyılın başından itibaren görünür olmaya başlayan mezkûr sermaye temerküzü ve ABD'nin

inşa ettiği ve kendi gücünü pekiştiren küresel ekonomik sisteme karşı yapılan meydan okumalar yeni bir hegemonik geçişin yaşanabileceğinin işareti sayılabilir.

Ekonomik hegemonyası Asya ülkeleri tarafından yıpratılan ABD, bir diğer ekonomik rakibi olan AB ile ortak hareket ederek bu sorunu aşmaya çalışmıştır. Bu çerçevede ABD ile AB arasında serbest ticaret anlaşması (TTIP) imzalanması gündeme gelmiştir. Ancak, ABD ve AB kendi iç krizleri dolayısıyla bunda başarılı olamamıştır. İngiltere tam bu dönemde AB'den çıkış sürecini başlatmış, Almanya ve Fransa'nın üst düzey devlet adamları da "ABD'nin çıkarları için Avrupa'yı kullandırmayacaklarını" belirterek bu anlaşmayı onaylamadıklarını belirtmişlerdir. Neticede anlaşma ölü doğmuş, Donald Trump'un ABD başkanı seçilmesi ve kapalı bir ekonomi politikası izleyeceğini açıklaması ile de ABD ve AB, Asya ülkeleri karşısında birlikte hareket ederek küresel ekonomide yeniden hâkim konuma geçme imkânını yitirmişlerdir.

Ekonomik tedbirler ve ittifak kurma stratejileri başarısız olduğunda ABD'nin hegemonya kurma hedefini devam ettirebilmesi ve bunu engelleyebilecek rakiplerini bertaraf edebilmesi için şiddet ve zor kullanma dışında bir alternatifinin kalmadığı görülüyor. ABD, sahip olduğu yüksek askeri gücü kullanarak sermayenin Asya'da yoğunlaşmasını ve özellikle de Çin'in yükselişini engelleyebileceğinin sinyallerini vermektedir. ABD, Çin'in ticaretinin büyük çoğunluğunu yaptığı deniz yollarını askeri üsleri ve siyasi müttefikler elde ederek kontrol etmeye çalışmakta, böylelikle hem Çin'in ticaret yollarını hem de sanayisi için ihtiyaç duyduğu enerjiyi engelleyebilecek imkâna kavuşmaya çalışmaktadır. Ancak, Çin'in karayoluyla Türkistan coğrafyası üzerinden İpek Yolu adını verdiği proje ile kadim ipek yolunu canlandırmaya çalışması, Rusya ve Türk cumhuriyetlerinden boru hatları ile enerji alımı yapması, ABD'nin askeri ve siyasi gücünü kullanarak deniz yolu ile Çin'i kuşatma

projesinin etkisini azaltmaktadır.

ABD aynı zamanda Türk cumhuriyetleri ve Rusya ile anlaşarak Çin'in bu politikalarını engelleyebilecek veya Türkistan'da şiddet ve kargaşa ortamı oluşmasına zemin hazırlayarak Çin'i zor duruma sokacak etkiye ve güce sahip gözükmemektedir. IŞİD terör örgütünün içindeki Türkistan kökenli militanların sayısı ve ABD'nin 2014 Eylül ayında "IŞİD'den daha tehlikeli" olarak dünyaya duyurduğu ancak o tarihten sonra buharlaşan Horasan Terör Örgütü'nün yeniden hortlama ihtimali dikkate alındığında bölgenin şiddet ve kargaşa ortamına sürüklenebileceği düşünülebilir. Ancak bölge devletlerinin ve Rusya'nın buna müsaade etmeyeceği düşünüldüğünde ABD'nin Çin ile doğrudan karşı karşıya gelerek nükleer bir savaş ihtimalini göze almadan asimetrik operasyonlarla Çin'in ekonomik faaliyetlerini engelleme potansiyeline tek başına sahip olmadığı aşikârdır. ABD'nin Çin'i çevreleme politikasını tek başına gerçekleştirebilecek güçte olmadığı ve Rusya ile birlikte hareket etmek zorunda olduğu kendi stratejistleri tarafından da dile getirilen bir tespittir. ⁴

Bölgesel Denklem

Küresel güç denkleminin değiştiği 21. Yüzyılda Ön Asya bölgesinde de bölgesel güç denklemi değişmeye başlamıştır. 2011 yılında Kuzey Afrika'da başlayan kitlesel halk hareketleri Ön Asya'daki Arap coğrafyasının hemen hemen bütününe yayılmış ve Suriye'de iç savaş halini almıştır. Arap coğrafyasındaki bu dönüşüm, bölgenin kilit oyuncularları olan Suudi Arabistan, İran ve Türkiye'nin de dâhil olması ve dönüşümü yönetmeye çalışması ile bölgesel güç denklemi de değişmeye başlamıştır. Batıda Arap Baharı olarak adlandırılan kitlesel halk ha-

4 Ayrıntılı bilgi için; Mehmet Akif Okur, "Trump'lı Amerika'yı Ve Dünyayı Ne Bekliyor? Avrasya'da Değişebilecek Dengeler Ve Türkistan'ın Güncellenen Jeopolitiği Üzerine Düşünceler", https://www.academia.edu/31431214/TRUMPLI_AMER%C4%B0KAYI_VE_D%C3%9CNYAYI_NE_BEKL%C4%B0YOR_AVRA-SYADA_DE%C4%9E%C4%B0%C5%9EEB%C4%B0LECEK_DENGELER_VE_T%C3%9CRK%C4%B0STANIN_G%C3%9CNCELLENEN_JEOPOL%C4%B0T%C4%B0%C4%9E%C4%B0_%C3%9CZER%C4%B0NE_D%C3%9C%C5%9E%C3%9CNCELER

reketleri ile ulus devletlerin zayıflaması ve bölge ülkelerinde güç boşluğunun oluşması, bölgesel ve küresel güçlerin yaşanan dönüşümü şekillendirme çabalarına sahne olmuş, bu güçlerden destek alan yerel iktidar unsurlarının ve terör örgütlerinin faaliyet gösterebilecekleri alan bulmaları, hatta alan hâkimiyeti sağlamaları ile sonuçlanmıştır.

ABD, Suriye krizinde detaylı bir çözüm planı sunmamış, kendisine sunulan çözüm planlarını da desteklemekten kaçınmıştır. Bu durumda Esad rejiminin devrilmesinden sonraki yapıyı öngörememesi ve muhalif unsurların Esad sonrası süreci yönetecek kapasitelerinin olmaması yanında ABD'nin ikinci Vietnam Sendromu olarak adlandırılan Irak İşgali sonrası yaşadığı psikolojik durumun da etkisi vardır. ABD doğrudan müdahale etmekten çekinen bir tavır sergilemiş, bunun yerine PYD terör örgütü dâhil olmak üzere bölgedeki etnik ve mezhepsel bölünmeyi derinleştirecek grupları desteklemiş veya sergilediği pasif tutum ile bir nevi bu grupların etki alanlarını genişletmesine göz yummuştur.

Irak işgalinde gücünün sınırları ortaya çıkan ve itibarı azalan ABD'nin Suriye krizinde de küresel güç olmanın getirdiği beklentileri karşılayamadığı görülmektedir. ABD öncelikle Rusya'nın bölgeye inmesine ve etki alanları kurmasına engel olamamıştır. Krizin başından beri eski müttefiki Suriye rejimini destekleyen ve diplomatik ve askeri imkânlarını kullanarak rejimi ayakta tutmaya çalışan Rusya, Suriye'de ortaya çıkan güç boşluğundan da yararlanmış, Doğu Akdeniz kıyısına yerleştirdiği stratejik askeri unsurlar ile Suriye başta olmak üzere bölgedeki herhangi bir askeri harekât hareketliliği etkileme ve engelleme imkânına kavuşmuştur. Öyle ki ABD'nin kendi çıkarları zorunlu kılrsa dahi şu anda Suriye'de Irak işgali benzeri bir harekâtı yapabilmek için Rusya ile olan dengeleri de gözetmesi ve Rusya ile masaya oturması gerekmektedir.

Rusya'nın bölgeye inmesinin yanı sıra

İran'ın bölge üzerindeki etkinliğinin artması, ABD'nin bölgesel müttefikleri ile arasındaki açılması ve Türkiye başta olmak üzere ABD'nin bölgesel müttefiklerinin sorunun çözümü için Rusya ve İran ile masaya oturması, ABD'nin bölgesel düzeyde etkisinin azaldığını işaret etmesi ve azalan hegemonik gücünün bölgedeki yansımaları göstermesi bakımından mühimdir. Ayrıca, etkisi bölge sınırlarını aşmış olan ve Batılı ülkelerin de müdahil oldukları büyük bir krizde çözüm masasının yüzyıllardır alışılmış olan aksine Avrupa veya Amerika'da değil Kazakistan'da kurulmuş olması ve çözümün Rusya, Türkiye, İran ve Suriye'deki taraflar arasında aranması, Avrupalı devletlerin sürece dâhil edilmemesi ve ABD'nin sonradan davet edilmesi de dikkat çekicidir.

Küresel oyuncuların yanı sıra Türkiye, İran ve Suudi Arabistan gibi bölgesel güçler de Ön Asya'da yaşanan bölgesel dönüşüm sürecinde kilit rol oynamaktadır. İran, bölge ülkelerindeki Şii unsurların askeri ve siyasi güç kazanmaları için destekleyerek bu ülkelerde etkisini artırmaya çalışmaktadır. Suudi Arabistan da bir yandan benzer halk hareketleri ile karşılaşma korkusuyla bölgedeki statükonun devamını savunurken, öte yandan özellikle kriz bölgelerinde Selefi unsurlar üzerinden etkili olmaya ve bölgedeki güç dengesinin İran lehine bozulmasını engellemeye uğraşmaktadır. Bölgede yaşanan bu kutuplaşma, etnisite ve mezhep temelli ayrışmayı ve şiddeti de körüklemektedir. Türkiye ise 2011 yılında kitlesel halk hareketlerini desteklemiş ancak mezhepsel/etnik bölünmelere karşı çıkarak mevcut devletlerin toprak bütünlüğünün korunmasından yana tavır almıştır. Zira Türkiye için bölgede gerçekleşecek en kötü senaryo etnik ve mezhepsel temelde bölünmüş ve sürekli çatışmanın hâkim olduğu bir yapının oluşmasıdır. Türkiye, sınır güvenliğinin terör örgütleri ve potansiyel düşman unsurlar tarafından tehdit altında olduğu ve dış destekli terör saldırıları gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu bir durum oluşmaması için uğraşmaktadır. Ayrıca,

Arap coğrafyası ile fiziki bağının kesilmesini istememekte, ekonomik ve siyasi çıkarlarına zıt olan bir bölünmüşlük ve çatışma ortamının oluşmaması için mevcut ülkelerin toprak bütünlüğünün korunmasından yana tavır almaktadır. Fırat Kalkanı Harekâtı ile saydığımız tehditlerin ortadan kaldırılması için ilk adımı atan Türkiye, güneyinde oluşması muhtemel ve sınırı boyunca uzanarak Arap coğrafyası ile bağını kesecek bir terör oluşumunu da hâlihazırda engellemiş durumdadır.

Türkiye'nin son yıllardaki tecrübeler, bölge siyasetinde artık eski ittifak ilişkilerine güvenemeyeceğini ve alternatif ilişkiler geliştirmesinin gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır. Çünkü ABD'nin ve Avrupalı devletlerin bölünmenin derinleşmesine imkân vererek, yer yer de destekleyerek parçalı bir Ön Asya bölgesinin oluşmasına doğrudan ve dolaylı katkı sağladığı görülmektedir. Bu strateji, hem İsrail'in güvenliğinin sağlanması hem de yükselen bir gücün ABD'nin bölgedeki enerji arz ve sevkiyatının kontrolünün devamının garanti altına alınması bakımından rasyonel bir tercihtir. ABD'nin Trump ile beraber bölgedeki bölünmeye zemin hazırlayan ve müttefiklerini kendisinden uzaklaştıran politikalarından vazgeçip vazgeçmeyeceği bilinmezken Türkiye'nin aktif bir şekilde sahaya inip, farklı alternatifler üzerinde çalışarak bölgesel sistemin kendi çıkarlarına uygun bir şekilde şekillenmesini sağlaması hayati önemdedir. İran ve Suudi Arabistan'ın kendi etkileri altındaki unsurları destekleyerek çatışma ortamını körüklediği de dikkate alınırsa mevcut bölünmüşlük durumunun daha fazla derinleşmeden hızlı bir şekilde değiştirilmesi zaruridir.

Türkiye, askeri operasyonlar ile güvenliğine ve hayati çıkarlarına dönük tehditleri şimdilik bertaraf edebilse dahi güvenlik ortamını sürdürülebilir kılabilmek ve benzer tehditlerle tekrar karşı karşıya kalmamak için bölgenin yeniden şekillenme sürecinde aktif rol alarak bölgesel güven, istikrar ve refah ortamını oluşturmak zorundadır. Bu-

nun için de Türkiye'nin yumuşak ve sert güç unsurlarını beraber kullanması ve ABD veya Rusya'dan en az birini bu konuda ikna etmesi şarttır. Gerçekten de kısır mezhep savaşlarını engelleyecek kuşatıcı ve birleştirici bir inanç sistemine sahip olan Türkiye'nin bölgede hâkim olduğu dönemlerde kurduğu nizam ve edindiği tecrübe de bu kapasitesinin bir ispatı niteliğindedir. Ayrıca askeri gücü ve diplomasi kullanma yeteneği de düşünüldüğünde sadece kendi bekasının değil bölgenin huzur ve bekasının da Türkiye'nin akıllı ve aktif müdahalesini zorunlu kıldığı bir gerçektir.

Türkiye'nin İç Dönüşümü

Türkiye, küresel dönüşüm sürecinde konumunu belirlemeye ve bölgesel dönüşümü kendi çıkarlarına uygun şekilde yönlendirmeye çalışırken, aynı anda ülke içerisinde ve sınır ötesinde DAESH ve PKK terörü ile mücadele etmektedir. Türkiye içinde bulunduğu bu kriz ortamından asgari zararla çıkmaya çalışırken bir yandan da FETÖ'nün sivil ve askeri bürokraside sebep olduğu hasarı onarmaya çalışmaktadır. Zira devletin uzun vadeli stratejik kararlar alması ve kendi bekasını koruması gereken bu kritik dönemde bünyesindeki kurumları Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde yaşanan savaş ve yıkımlarda dahi görülmeyen boyutta ve içeriden yıpratılmış, iç işleyişi bozulmuş durumdadır.

Uluslararası sistemdeki hegemonik geçişten bağımsız olarak ele alamayacağımız ve ABD'nin ittifak ilişkilerini koruma girişimlerinden biri olarak okuyabileceğimiz Türkiye'yi yıpratın bu süreç, Balyoz ve Ergenekon sürecinde devlet içerisindeki çeteleşmeye müdahale ile sınırlı kalmamış, devletin sinir uçlarının tahrip, sırları ve reflekslerinin ifşa edilmesi ve devlet aklının yıpratılması ile de neticelenmiştir. 15 Temmuz gecesinde de FETÖ'nün darbe girişimi ile en tehlikeli noktaya ulaşmış, ülkeyi ele geçirip yönetmesi zor ama kargaşaya ve hatta iç çatışmaya sürüklenme potansi-

yeli çok yüksek bir saldırı ile karşı karşıya bırakmıştır. Böyle bir senaryoda Türkiye'nin iç sorunlarını çözmeye çalışırken bölgesel ve küresel dönüşümde çıkarlarına uygun konum alma ve dönüşümlere etki etme imkânını kaybedeceği, bölgesinde yaşanan ve kendi hayati çıkarlarının aksine oluşabilecek gelişmelere dahi müdahale edemeyecek durumda olacağı ihtimali de gözden kaçırılmamalıdır.

Türkiye'nin yumuşak ve sert güç unsurlarını beraber kullanması ve ABD veya Rusya'dan en az birini bu konuda ikna etmesi şarttır. Gerçekten de kısır mezhep savaşlarını engelleyecek kuşatıcı ve birleştirici bir inanç sistemine sahip olan Türkiye'nin bölgede hâkim olduğu dönemlerde kurduğu nizam ve edindiği tecrübe de bu kapasitesinin bir ispatı niteliğindedir.

15 Temmuz gecesi Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası girdiği ittifak ilişkileri zemininde oluşturduğu batı merkezli dış politikasında da ciddi dönüşümlere sahne olmuştur. Karşılıklı ve yönetilebilir güvensizlik olarak da adlandırılan ABD merkezli Batı ittifakının kısıtlayıcı bağlarına son yıllarda daha etkili bir şekilde direnen Türkiye, 15 Temmuz sonrası bu bağları daha da gevşetmiştir. Yalnız, hem bölgesel hem de küresel düzeyde tamamen bağımsız hareket ederek oyun kurabilecek ulusal güç unsurlarına sahip olmayan Türkiye'nin, eski ittifak ilişkilerine dayalı dış politikasını devam ettirmesi siyasi güç potansiyelini ve manevra alanını ne kadar daraltan bir tercih olacaksa, yarım asırdan fazla bir süredir devam edegelen ve ekonomik, siyasi ve askeri cihetlerden derinleşmiş işbirliği alanlarının olduğu Batı ile ilişkilerin kopartılması da rasyonel olmayan bir tercih olacaktır. Türkiye'nin tarihi tecrübesi de mezkûr küresel dönüşümün sağlayacağı imkânlardan yararlanarak çok yönlü bir ilişkiler ağı içerisinde hareket ederek uluslararası sistemin seyrine göre şekillenen dengeli bir dış politika belirlemesi için devlet aklına yeterli imkânı da sunmaktadır.⁵

⁵ Selva TOR, "Rusya Türkiye için doğru ortak mı?", Al Jazeera Türk, 16.01.2017, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/>

Sonuç

Türkiye Milli Mücadele ile aştığı beka sorunundan yaklaşık yüz yıl sonra yeniden bir beka sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Türkiye'nin dış ve dış destekli iç saldırı altında olduğu bir dönemde askeri-sivil bürokratik yapısının bozulmuş olması da bu sorunun boyutunu katlamaktadır. Türkiye uluslararası güç sisteminde gücünü ve potansiyelini sınırlayan kısıtlamalarla ve ilerleyen aşamada da beka sorunu oluşturacak hamlelere maruz kalmaktadır. Türkiye'de bugün yaşanan beka sorunu aşıldıktan sonra benzer kısıtlamalar ve beka sorunlarıyla tekrar karşı karşıya kalmayacağı garanti edilemez. Türkiye FETÖ'nün sebep olduğu devlet yapısındaki bozulmayı ivedilikle onararak devletin iç işleyişini sağlam bir zeminde tesis etmek ve çevresinde terör örgütleri eliyle ortaya çıkartılan ve kendi hayati çıkarları aleyhine olan gelişmelere ve hareket alanını kısıtlayıcı yapı ve durumları ivedilikle ortadan kaldırmak zorundadır.

Beka sorununu aşacak acil tedbirler arasında siyasi ve bürokratik yapının sağlamlaştırılması başta gelmektedir. Türkiye'nin mevcut siyasi sisteminde koalisyon ve hükümet kurulamaması ya da 1990'lı yıllarda yaşadığımız sürekli hükümet krizleri yaşaması riski bulunmaktadır. Yukarıda özetlemeye çalıştığımız dönüşümlerin yaşandığı ve bekamıza dönük ciddi tehditlerin bulunduğu bir dönemde devletin bürokratik yapısının da yıprandığı göz önüne alınarak siyasi yapıdan kaynaklanabilecek mezkûr krizlerin yaşanmaması için başkanlık sisteme vakit kaybetmeden geçilmesi bu cihetten bakıldığında rasyonel bir değişiklik olacaktır. Yalnız, üst yapıdaki bu değişim, alt yapı sağlam kurulmadığı takdirde benzer problemlerin önüne geçemeyebilir. Bu sebeple devlet yönetiminde güvenilir ve ni-

telikli bir bürokratik kadronun oluşturulması da hayati önemdedir.

Beka sorununu kısa vadede çözebilecek askeri önlemler, savunma sanayiindeki gelişmeler ve hendek çatışmaları ve Fırat Kalkanı Harekâtı gibi hayati önemdeki operasyonlarla birlikte alınmaya başlamıştır. Türkiye'nin yetişmiş insan gücünden azami faydalanarak nitelikli bir bürokratik yapı kurması durumunda da beka sorunu şimdilik çözülmüş olacaktır. Yalnız, yüz yıl evvel dünyadaki ekonomik ve siyasi sisteme dâhil olmak zorunda bırakılan Türkiye'nin, bu sistem içinde kaldığı takdirde kuşatılacağı ve küçültüleceği, sistemin dışına çıkmaya çalıştığı takdirde de yeni saldırılara maruz kalacağı ve her halükarda bir beka sorunu yaşayacağı anlaşılmıştır.

Türkiye, ulusal gücünü artırmanın yanında uzun vadeli bir strateji belirleyerek bölgesel ve küresel sistemin beka sorunlarına maruz kalmayacağı şekilde oluşmasına çalışmalıdır. Bu noktada akademik ve entelektüel camia Türkiye'nin stratejik kararlar almasını gerektiren dönüşümlerin yaşandığı 21. yüzyılda geleceğe dönük kapsamlı, çok yönlü ve alternatif politika önerileri üzerinde çalışmalı ve aynı zamanda devlet aklına sirayet edebilmelidir. Akademik ve entelektüel camianın Türkiye'nin tecrübe ve kapasitesini göz önünde bulundurarak yapısal olarak beka sorununa sebep olan mevcut sistem yerine daha adil ve müreffeh bir bölge ve dünya sistemi nasıl oluşabilir sorusu üzerinde çalışması lazımdır. Türkiye'nin gücü nispetinde böyle bir sistem oluşturma hedefi sadece Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı beka sorunlarını çözmekle kalmayacak, aynı zamanda mevcut Batı merkezli kapitalist sistemin yapısından kaynaklanan küresel ölçekteki beka sorununu dünyaya yeni bir alternatif sunarak çözebileceğini ortaya koyacaktır.

Prof. Dr. Mete GÜNDOĞAN
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

MEDENİYETİMİZ BATI'NIN TÜREVİ DEĞİLDİR

Kendi medeniyetimizi inşa edecek isek öncelikle kendi zihinlerimizde kendi değersayımımızı yeniden inşa etmeliyiz. Diğer bir ifade ile, zihinlerimizde devrim yapıp kendimizi yeniden inşa etmeliyiz. Batı değersayımı ile kendimizi ve kendi medeniyetimizi inşa edersek, ortaya çıkaracağımız topluluk bir ezikler topluluğu ve ortaya koyacağımız eser de Batı medeniyetinin bir türevi olmaktan öte gidemez.

Son iki yüz yıldır kendi medeniyetimizi kaybetmenin acılarını yaşıyoruz. Bir sıkıntıdan diğerine sürüklenip duruyoruz. Kalabalığız. Çoğuz. Her alanda varız. Ama rüzgârın önündeki kum tanecikleri gibiyiz. Oradan oraya savrulup duruyoruz. Aynı şeyleri papağan gibi tekrarlıyoruz. Her alanda, kabahati yükleyebileceğimiz hayali düşmanlarımız var. Başımıza gelen sıkıntıların, aslında kendi işlediğimiz kötülükler sebebiyle olduğunu bir türlü kabullenemiyoruz. Allah'ın bize yol gösteren böyle bir ifadesi (Şura 30) var. Ama bizim buna mukabil onlarca ve hatta yüzlerce mazeretimiz var. Çünkü olayları algımlarken, incelerken ve sonuçlar üretirken kullandığımız zihin kodlarımız değişti. Kelimeler ve kavramların yerleri değişti. Bakıyoruz ama göremiyoruz. Biliyoruz ama uygulayamıyoruz. Büyük bir değişime ihtiyacımız var ve bir yerden başlamamız gerekiyor. Ama nereden?

İnsanlar, toplumlar ya da milletler çalışmalarını sahip oldukları değersayımına göre yaparlar. Değersayım, Batı'da kullanılan 'paradigma' ifadesine manevi ve metafizik boyut kattığınızda ulaşabileceğiniz bir hal bir anlayış düzeneğidir. 'Paradigma' kavramı ise, bireyin görme, yorumlama ve bilme süreçleriyle ilgili tüm etkenlerin yarattığı örgütlü ve dinamik bir algı düzeneğini ifade eder.

Bugünkü dünyamızda, tanımlanıp ortaya konulan problemlerin neredeyse tamamı mevcut Batı değersayımına göre ortaya konulmuştur. Çünkü cari değersayım, Batı değersayımıdır. Bu çerçevede oluşan yaşam standartlarımız dahi onların değersayımına göre şekillenmiştir. Üretilen mal ve hizmetler, bizleri hem yaşam tarzı olarak hem de zihin olarak sınırlandırmaktadır.

Her milletin, problemleri tanımlamalarında, incelemelerinde ve tanımladıkları problemlere çözüm üretmelerinde başat faktör o milletin değersayımıdır. Değersayım, istika-

met tayin edici ve oluşturunucudur. Örneğin bugünkü yaşam tarzımızı düşünelim. Günlük yaşantımızda üretim, insanların tüketimlerine yönelik yapılır. İster imalat sektöründe olsun isterse de hizmet sektöründe bu durum değişmez. Son kullanıcı diğer bir ifade ile 'tüketici' insandır. Dolayısıyla her şey insanın maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılanması için yapılır. Bu çerçevede, cari değersayımın bizim için tanımladığı iki olgu ile karşı karşıyayız. Birincisi, mevcut ihtiyaçlarımız ve sorunlarımız. İkincisi de o ihtiyaçlar ve sorunlar karşısında üretilen çözüm önerileridir.

Bugünkü dünyamızda, tanımlanıp ortaya konulan problemlerin neredeyse tamamı mevcut Batı değersayımına göre ortaya konulmuştur. Çünkü cari değersayım, Batı değersayımıdır. Bu çerçevede oluşan yaşam standartlarımız dahi onların değersayımına göre şekillenmiştir. Üretilen mal ve hizmetler, bizleri hem yaşam tarzı olarak hem de zihin olarak sınırlandırmaktadır.

Artık rahatlıkla görebiliyoruz ki, Batı değersayımı dünyamızı bir felakete doğru sürükliyor. Çatışmayı temel alan bu değersayım, sonunda büyük çatışmaya hazırlanmaktadır. Bu hazırlık sürecinde merak ettiği anlaşılan en önemli soru, büyük çatışmanın kimlerin arasında ve hangi eksen üzerinde başlayacağı sorusudur. Neticede, uzayda (Ay'da ya da Mars'da vb. gibi) koloni oluşturmaya kadar vardırırmışlardır işi. Bu düşüncenin arka planını şu şekilde okuyabiliriz; bu çatışmalar, sonunda nükleer silahların kullanılmasına kadar gider. O takdirde dünya bir müddet yaşanmaz hale gelir. Bizler, insanlığın devamı için ya uzayda bir koloni ya da yeraltında büyük sığınaklar oluşturmamız... Aslında bu durum, aynı zamanda Batı değersayımının iflası anlamına da gelir. Çünkü sonu, saadet ve selamete değil çatışma ve yok oluşa çıkmaktadır. Dahası, yanmaya ve parçalamaya dayalı yakıtları kullanma-

ya başladığında, bu sonu öngörememiştir. Bu yaklaşık 60-70 yıllık bir öngörüdür. Batı değersayımı bu öngöründe bulunamamıştır! Bundan sonraki öngörüler de asla güvenilirmezdir.

Peki, Batı değersayımının iflası bizim önümüze ne getirir?

İşte tam bu noktada, bu iflası gören aydınlarımız kendi değersayımımıza göre problemleri yeniden tanımlayıp yeni çözümler oluşturabilirse, yeni bir dünyanın kurulmasına da öncülük ederler. Diğer bir ifade ile, kendi medeniyetimizi daha iyi anlayıp cari medeniyet haline dönüştürürler.

Mevcut Batı medeniyeti değersayımı ‘evrimci teoriyi’ üreten değersayım olduğu için, geldiği noktayı ‘insanlığın gelişe gelişe ulaştığı nokta’ olarak tanımlayabilir. Ancak bizler, işin gerçeği için Kur’an-ı Kerim’e bakacağız. Batı değersayımı ile baktığımızda örneğin piramitleri bile anlayamıyoruz.

Peki bu nasıl gerçekleştirilebilir?

Bu, öncelikle aydınlarımızın kendi değersayımımıza göre yeniden aydınlanması ile başlayacak bir süreçtir. Kendi değerlerimizi yeniden keşfedip, bütün problemleri bu değerler çerçevesinde yeniden tanımlamakla işe başlayabiliriz. Burada ‘yeniden’, kelimesinin altını çizerek bir hatırlatma yapmak istiyorum. İngilizce ‘research’ kelimesini bizler akademide çok kullanırız. Türkçemize ‘araştırma’ olarak geçmiştir. Hâlbuki ‘Research’ araştıma değil ‘yeniden araştırma’ ‘tekrar araştırma’ anlamına gelir. Araştırılıp bulunmuş bir şey vardır, siz onu ‘yeniden’ araştırırsınız. İlerletmek, geriletmek ya da teyid etmek için bu ‘yeniden’ araştırmayı yaparsınız. İşte bizler, Müslüman aydınlar olarak, kendi değersayımımıza göre ‘yeniden’ araştırma yaparsak yepyeni bir dünyayı kendi medeniyetimize uygun olarak kura-

biliriz. Bunun için de, hangi alanda çalışıyor olursak olalım, ilk yapmamız gereken iş, Kur’an-ı Kerim’i zihin dünyamızın merkezine yerleştirmek olmalıdır. Merkezi, işlerimize göre değil işlerimizi merkeze göre oluşturmalıyız. Allah, En’am Suresi 59. Ayetinde ‘yaş ve kuru her şey bu kitapta vardır’ diyor. Demek ki bir Müslüman olarak bakmamız gereken en iyi kaynak Kur’an-ı Kerim’dir. İlk bakışta bulamayabilir veya göremeyebiliriz. O zaman ‘yeniden’ bakmamız gerekir. Ve yeniden.

Batı medeniyeti bize bugün dünyanın geldiği noktayı, bundan önce hiç gelmediği kadar kalabalık, mal ve hizmet üretiminde çok ileri ve çok güçlü olarak tarif ediyor. Allah ise Tevbe Suresi 69. Ayetinde ‘Tıpkı sizden öncekilere benziyorsunuz; sizden daha güçlüydüler, sizden daha çok mal ve çocuklara sahiptiler. Kendilerine düşen paydan (mal ve hizmetler ve egemenlik...) hoşlandılar, siz de kendi payınızdan hoşlandınız. Kendilerini kaptıranlar gibi siz de kaptırdınız. Onlar, işleri dünya ve ahirette boşa çıkmış kimselerdir. Onlar, kaybedenlerdir’ diyor. Mevcut Batı medeniyeti değersayımı ‘evrimci teoriyi’ üreten değersayım olduğu için, geldiği noktayı ‘insanlığın gelişe gelişe ulaştığı nokta’ olarak tanımlayabilir. Ancak bizler, işin gerçeği için Kur’an-ı Kerim’e bakacağız. Batı değersayımı ile baktığımızda örneğin piramitleri bile anlayamıyoruz. Oradaki mühendislik, enerji üretimi, ince işçilik, uzay bilimleri çalışmaları vb gibi konular hala ‘yeniden’ araştırılmayı bekliyor. Aca ba piramitler birer enerji santralleri miydi? Kimbilir! Mevcut değersayım bize bunların birer firavun mezarlığı olduğunu söyledi ve bizler de inandık! Hâlâ da inananlarımız vardır. Ama, kendi değersayımımızla ‘yeniden’ araştırılması gerekiyor.

Allah, bilinenlerin dışında, daha yaşamış nice medeniyetlerden haber verip onlardan bir eser kalmadığını da bize bildiriyor (Mer-

yem 98, Yasin 29). Yani arkeolojik kalıntıları var olanların hepsini bilsek de daha bilemeyeceğimiz nice medeniyetlerin ve milletlerin yaşadığını anlıyoruz.

Dahası, Ra'd Suresi Ayet-31'de 'kendisiyle dağların yürütüleceği veya yeryüzünün parçalanacağı, ya da ölümlerin konuşturulacağı bir kitap olsaydı, o yine bu kitap olurdu' diye Allah bize muhteşem bir imkân da veriyor.

Demek ki bu dünyada insanoğlunun ulaştığı nokta, onun tuttuğu istikamet ile ilgilidir. O istikameti de sahip olduğu değersayım belirliyor. Batı medeniyetinin bugün bizi getirdiği nokta, onun değersayımının işaret ettiği istikamette yürüyünce vardığımız noktadır. Ama, bu bizim varmak istediğimiz nokta değildir. Bu gidişin sonu felakettir.

Bugün, bir değersayım felci yaşandığının bilincinde olmamız gerekir. Mevcut Batı değersayımı, karşılaştığı problemler karşısında çaresizdir. Ürettiği çözümler ise onlarca varsayıma dayalıdır. Varsayımlar da iş ve işlemlerde özgürlüklerin kısıtı olarak işlev görmektedir. Varsayımların sayısı arttıkça, çözümlerin gerçeklerle bağlantısı da kopmakta ve çözüm olma özelliğini yitirmektedir. Bunu matematikte, tıpta, iktisatta, mühendislikte, temel bilimlerde kısacası her alanda görmekteyiz. Bu değersayım felcinden kurtulmadan önümüze çıkan problemleri çözemeyeceğimiz gibi hayatımızı da anlamlandırmada zorlanacağız.

Kendi medeniyetimizin değerlerini yeniden keşfetmemize ihtiyacımız vardır. Batı'nın rezilliklerinin başına 'İslâmî' kelimesi koyarak kendi medeniyetimizi anlamış ve kendi değersayımımızı edinmiş olmayız. Bu tür ifadeler, olsa olsa eziklik ifadeleri olabilir.

Bu durumda yapmamız gereken ilk iş kendi değersayımımızı anlamak ve etrafımızdaki

her şeyi kendi değersayımımıza göre 'yeniden' tanımlayıp anlamlandırmaktır. Bunun kolay bir şey olduğunu iddia edemem. Çünkü değersayım değişimi devrimler gibidir ve her devrim zordur. Ancak bir yerden başlanması gerekir ve belki de en uygun başlangıç noktası amaç fonksiyonlarımızın yeniden tanımlanmasıdır. Devrimin zihinlerimizde başlamasıdır.

Bizim bu dünyada var olma amacımız, son sıralarda 'iyi yaşamak' diye tarif edilen, tanımlanmış standartların üzerinde üretmek ve üretilenleri tüketmek değildir. Bu, Batı değersayımının bize bir öğretisidir. Bizim bu dünyada var olma amacımız, her şeyin sahibi olan Allah'ın rızasını kazanmaktır. O rızayı, elçisinin gösterdiği şekilde kazanmaktır. Üretmek ve tüketmek, bu amacı gerçekleştirmede araçlar olabilir. Bizler araçları amaç edinirsek, sonunda araçların helak ettiği topluluklara döneriz. Çünkü araçlar fani (ölümlü, sonlu) Allah baki (ölümsüz, sonsuz, kalıcı)'dır.

Amaçlara ilişkin bir başka örneği mühendislik ya da işletme yönetiminden de verebiliriz. İşletme yönetiminin temel amacı, kârı maksimuma çıkarmak ve maliyetleri minimuma indirmektir. Ancak, kâr maksimizasyonu ve maliyet minimizasyonu ne İslâmî ne de insanidir. Kendi değersayımımızla yeni amaç modellerinin ve matematiğinin oluşturulması gerekmektedir.

Neticede, kendi medeniyetimizi inşa edecek isek öncelikle kendi zihinlerimizde kendi değersayımımızı yeniden inşa etmeliyiz. Diğer bir ifade ile, zihinlerimizde devrim yapıp kendimizi yeniden inşa etmeliyiz. Batı değersayımı ile kendimizi ve kendi medeniyetimizi inşa edersek, ortaya çıkaracağımız topluluk bir ezikler topluluğu ve ortaya koyacağımız eser de Batı medeniyetinin bir türevi olmaktan öte gidemez.

Memur-Sen'in
Bilimsel, Akademik ve Sosyal Hayata
Katkısıdır